

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΑΘΗΝΩΝ

Ν.Ο.Π.Ε.

ΝΟΜΙΚΟ ΤΜΗΜΑ

Μάθημα : Εφαρμογές Δημοσίου Δικαίου

Διδ. Καθ. : Ανδρέας Δημητρόπουλος

**«ΤΑ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΩΝ
ΣΤΡΑΤΕΥΜΕΝΩΝ»**

Ον/μο : Δούσκας Π. Ιωάννης

Αρ. Μητρ. :1340200101041

Τηλ.: 6972-777335

2007

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	4
1.1. Στρατιωτικός όρκος & ορκομωσία	4
1.2. Στρατός και στρατιωτικό καθήκον	6
1.3. Συνταγματικές αναφορές στις Ένοπλες Δυνάμεις.....	6
1.4. Αρχή του πολιτικού ελέγχου	8
2. ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΘΗΤΕΙΑ & ΣΥΝΤΑΓΜΑ.....	10
2.1. Στρατιωτική θητεία.....	10
2.2. Αρχή της Καθολικότητας	11
2.3. Αρχή της Ισότητας.....	12
2.2. Η ιδιαίτερη φύση της στράτευσης.....	144
2.3. Αντιρρησίες Συνείδησης.....	166
2.4. Στράτευση των γυναικών.....	177
3. ΟΙ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΤΩΝ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΙΔΙΚΗ ΚΥΡΙΑΡΧΙΚΗ ΣΧΕΣΗ ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ	188
3.1. Η έννοια της ειδικής κυριαρχικής σχέσης.....	188
3.2. Η στρατιωτική πειθαρχία και τα όρια της	199
4. ΤΑ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΣΤΡΑΤΕΥΜΕΝΩΝ	20
4.1. Δικαίωμα στη ζωή, τη σωματική και ψυχική ακεραιότητα.....	21
4.2. Δικαίωμα προσωπικής ελευθερίας, ασφάλειας, ελευθερίας κίνησης, εγκατάστασης.....	21
4.3. Δικαίωμα συλλογικής δράσης και ειδικότερα συλλογικές αναφορές, συναθροίσεις, ενώσεις, δικαίωμα για απεργία.	22
4.4. Δικαίωμα της οικονομικής ελευθερίας των στρατιωτικών.	233
4.5. Δικαίωμα συμμετοχής και εκδήλωσης υπέρ πολιτικών κομμάτων.....	24
4.6. Δικαίωμα για ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας των στρατιωτικών και για σεβασμό της αξίας τους ως ανθρώπων.	25
4.7. Δικαίωμα της προστασίας της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής των στρατιωτικών και της ιδιωτικής σφαίρας γενικότερα.	27
4.8. Το δικαίωμα της ελευθερίας άντλησης πληροφοριών, έκφρασης και διάδοσης γνώσης.....	28
4.9. Δικαίωμα της ελευθερίας της θρησκευτικής συνείδησης και λατρείας των στρατιωτικών.....	30

5. ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ	31
5.1. Η διοικητική προστασία των στρατιωτικών	31
5.2. Δικαίωμα αναφοράς.....	31
5.3. Δικαίωμα ακρόασης.....	332
5.4. Δικαστική προστασία	33
6. ΕΠΙΛΟΓΟΣ- ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ.....	34
7. ΠΙΝΑΚΑΣ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑΣ	365
8. ΑΝΑΛΥΤΙΚΗ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ.....	365
9. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	555

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η αποστολή του Στρατού είναι να εξασφαλίζει την άμυνα της χώρας, να υπερασπίζει την εθνική ανεξαρτησία και την εδαφική ακεραιότητα της Πατρίδας. Η υπεράσπιση της πατρίδας αναλαμβάνεται από τους Έλληνες ή τις Ελληνίδες, όταν καλούνται από το Νόμο. Πέρα από το νόμο υπάρχουν οι αρετές του στρατεύσιμου όπως η φιλοπατρία, η ανδρεία, η καρτερία, το στρατιωτικό πνεύμα και κυρίως η πειθαρχία, που αποτελούν τις κύριες ηθικές δυνάμεις του Στρατού....

1.1. Στρατιωτικός όρκος & ορκομωσία

Όποιος εντάσσεται στις τάξεις του Στρατού, υποχρεώνεται να δώσει τον παρακάτω όρκο στη Σημαία και το Ιερό Ευαγγέλιο ή στα Ιερά Σύμβολα που καθένας πιστεύει “ υψώνοντας την δεξιά ” χείρα:

« Ορκίζομαι να φυλάττω πίστιν εις την Πατρίδα.

Υπακοήν εις το Σύνταγμα, τους Νόμους και τα ψηφίσματα του Κράτους.

Υποταγήν εις τους ανωτέρους μου.

Να εκτελώ προθύμως και άνευ αντιλογίας τας διαταγάς των.

Να υπερασπίζω με πίστιν και αφοσίωσιν, μέχρι της τελευταίας ρανίδος του αίματός μου, τας Σημαίας.

Να μη τας εγκαταλείπω, μηδέ ν’ αποχωρίζομαι ποτέ απ’ αυτών.

Να φυλάττω δε ακριβώς τους στρατιωτικούς νόμους.

Και να διάγω εν γένει ως πιστός και φιλότιμος στρατιώτης »¹

Ο όρκος είναι η επίσημη υπόσχεση, που δίνεται από αυτόν που ορκίζεται στα Εθνικά και θρησκευτικά Σύμβολα, ότι θα τηρεί πιστά, όσα περιλαμβάνονται στον όρκο. Από την υπόσχεση αυτή απαλλάσσεται αυτός που ορκίσθηκε, μετά την έξοδο του από τις τάξεις του Στρατού και την επάνοδο του στην ιδιωτική ζωή. Οι υποχρεώσεις του όρκου, αναλαμβάνονται αυτόματα χωρίς νέα ορκωμοσία, από όσους ανακαλούνται στην ενέργεια από την εφεδρεία ή επιστρατεύονται.

Όσοι εντάσσονται στο σώμα των αξιωματικών, ορκίζονται, έστω και εάν προηγούμενα είχαν ορκισθεί σαν μαθητές παραγωγικών Σχολών ή σαν οπλίτες. Υπαξιωματικοί, που προάγονται σε ανθυπασπιστές δεν ορκίζονται πάλι. Όσοι Νεοσύλλεκτοι δηλώνουν, μη αναγνωρισμένο θρήσκευμα ή θρησκευτικοί συνειδησιακοί λόγοι δεν τους επιτρέπουν ορκωμοσία ή δηλώνουν άθεοι, η ορκωμοσία τους γίνεται στον ίδιο χώρο ή στο γραφείο του Διοικητού, για μεμονωμένες περιπτώσεις, με τη διαφορά ότι δίνουν διαβεβαίωση στην Ελληνική Σημαία χρησιμοποιώντας αντί του όρου "ορκίζομαι", τη φράση "Επικαλούμενος την τιμή μου και την συνείδηση μου υπόσχομαι, να φυλάττω πίστιν εις την πατρίδα".

Η ορκωμοσία πραγματοποιείται στο τέλος της τρίτης εβδομάδας, περίπου 18 ημέρες από την ημέρα κατάταξης. Αυτήν την ημέρα μπορεί να καλέσει τους δικούς του ανθρώπους, συγγενείς και φίλους, για να τον καμαρώσουν και να αισθανθούν υπερήφανοι για αυτόν. Μετά την ορκωμοσία θα πάρει άδεια.

¹ Άρθρο 3§1 Γενικού Κανονισμού Υπηρεσίας Στρατού.

1.2. Στρατός και στρατιωτικό καθήκον

Σύμφωνα με τον Στρατιωτικό Ποινικό Κώδικα, Στρατός είναι ο Ελληνικός στρατός της ξηράς, της θάλασσας και του αέρα (άρθρο 5.α ΣτρΠΚ). Επιχειρώντας να αποδοθεί ένας σύμφωνος με το Σύνταγμα ορισμός των Ενόπλων Δυνάμεων, Ένοπλες Δυνάμεις είναι το ένοπλο τμήμα του λαού που ως κύρια αποστολή του έχει την εξασφάλιση της άμυνας της Χώρας, την υπεράσπιση της εθνικής ανεξαρτησίας και την εδαφική ακεραιότητα της πατρίδας. Οι Ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις, αποτελούνται από τους μόνιμους στρατιωτικούς, τους εθελοντές και τους στρατευμένους.

Μόνιμοι στρατιωτικοί είναι όσοι κατατάχθηκαν στο στρατό για να σταδιοδρομήσουν σε αυτόν. Προέρχονται από τους αποφοίτους των Ανώτατων Στρατιωτικών Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων, τους κατατασσόμενους απευθείας ή με διαγωνισμό και από τους μόνιμους υπαξιωματικούς.²

Εθελοντές στρατιωτικοί, είναι όσοι κατατάχθηκαν με τη θέληση τους στο στρατό και ανέλαβαν την υποχρέωση να υπηρετήσουν σε αυτόν για ορισμένο χρόνο. Διατηρούν την ιδιότητα του εθελοντή και μετά τη λήξη της αρχικής υποχρέωσης τους, εφόσον εξακολουθούν να υπηρετούν στο στρατό.³

Στρατευμένοι είναι όσοι κατατάχθηκαν με πρόσκληση στις τάξεις του στρατού, σύμφωνα με τον νόμο περί Στρατολογίας (Ν.3421/2005) και υπηρετούν τη θητεία τους. Από αυτούς οι οπλίτες λέγονται «κληρωτοί» ή «κληρωτοί πρότακτοι» και οι Αξιωματικοί «έφεδροι εν ενεργεία». Εάν μετά την εκπλήρωση της θητείας τους συνεχίζεται η παραμονή τους στο στράτευμα, οι οπλίτες λέγονται «κληρωτοί σε

² Άρθρο 7, Σ.Κ.20-1.

³ Άρθρο 8, Σ.Κ.20-1.

παρατεταμένη θητεία», ενώ οι Αξιοματικοί «έφεδροι σε παρατεταμένη θητεία».⁴

Όσοι ανακαλούνται από την εφεδρεία στην ενεργό υπηρεσία ή όσοι επιστρατεύονται, ανάλογα με την κατηγορία από την οποία προέρχονται, διακρίνονται σε μόνιμους εξ' εφεδρείας, έφεδρους εξ' εφεδρείας και κληρωτούς εξ' εφεδρείας.⁵ Οι μαθητές των Παραγωγικών Σχολών των Ενόπλων Δυνάμεων, θεωρούνται στρατιωτικοί, υποβάλλονται όμως σε ένα ιδιαίτερο καθεστώς, το οποίο καθορίζεται από τους οργανισμούς των αντίστοιχων Σχολών.⁶

1.3. Συνταγματικές αναφορές στις Ένοπλες Δυνάμεις

Σε μια σύντομη ιστορική αναδρομή παρατηρούμε ότι η αρχαιότερη υποχρέωση προς το κράτος είναι η στρατιωτική με την εξής αναφορά κατά το άρθρο 4 παρ. 6 Σ., «πας Έλλην δυνάμενος να φέρη όπλα υποχρεούται να συντελή εις την άμυνα της πατρίδος, κατά τους ορισμούς των νόμων». Η διάταξη αυτή ανάγεται στην αναθεώρηση του 1911 (Άρθρο 106 Σ. 1911). Στο σύνταγμα του 1927 παραλείφθηκε, φαίνεται κατά λάθος, αλλά επανήλθε στο σύνταγμα του 1952. (Άρθρο 3 παρ. 5 Σ. 1952).

Το άρθρο 4 παρ. 6 είναι το θεμέλιο της στρατιωτικής θητείας⁷, η οποία σύμφωνα με το άρθρο 25 παρ. 4 του Συντάγματος αποτελεί χρέος της κοινωνικής και εθνικής αλληλεγγύης, που το Κράτος δικαιούται να αξιώνει από όλους τους πολίτες. Είναι ασφαλώς η αρχαιότερη υποχρέωση προς το κράτος ή την κοινότητα, υπάρχει και στις πιο

⁴ Άρθρο 9§1, Σ.Κ.20-1.

⁵ Άρθρο 9§2, Σ.Κ.20-1.

⁶ Άρθρο 10, Σ.Κ.20-1.

⁷ Νίκος Κ. Αλιβιζάτος, *Η Συνταγματική Θέση των Ενόπλων Δυνάμεων*, II. Δικαιώματα και υποχρεώσεις των στρατιωτικών, Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1992, σ. 18.

πρωτόγονες κοινωνίες και συντρέχει ακόμη και στις περιπτώσεις που δεν θεμελιώνεται φορολογική υποχρέωση, γιατί δεν υπάρχει επαρκής φοροδοτική δύναμη.

Η διάταξη του άρθρου 4 παρ. 6 χωρίς να περιορίζεται στα ζητήματα στρατολογικών υποχρεώσεων, διαγράφει έμμεσα, τα συνταγματικά όρια της αποστολής των ενόπλων δυνάμεων, σε αρμονία προς το δημοκρατικό χαρακτήρα του πολιτεύματος και σε συνδυασμό με το άρθρο 2 παρ. 2 του Συντάγματος. Η υπεράσπιση της εδαφικής ακεραιότητας και εθνικής ανεξαρτησίας της χώρας απέναντι σε εξωτερικούς κινδύνους και όχι τόσο η ενασχόληση με καθήκοντα αναγόμενα στην εξωτερική πολιτική αποτελούν την κύρια αποστολή των ενόπλων δυνάμεων.⁸

Το Σύνταγμα κάνει αναφορά στις Ένοπλες Δυνάμεις σε αρκετές από τις διατάξεις του. Το άρθρο 45α' ορίζει ότι Αρχηγός των Ενόπλων Δυνάμεων είναι ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας, ο οποίος και απονέμει τους βαθμούς στους υπηρετούντες σ' αυτές, ενώ τη διοίκηση τους ασκεί η κυβέρνηση, όπως ορίζει ο νόμος. Το άρθρο 45β' του ισχύοντος Συντάγματος παρέχει το έρεισμα για την ρύθμιση των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων των στρατιωτικών υπαλλήλων. Άλλες αναφορές του Συντάγματος στις ένοπλες δυνάμεις εντοπίζονται στα άρθρα:

Άρθρο 5 παρ. 2 Σ: «Όλοι όσοι βρίσκονται στην Ελληνική Επικράτεια απολαμβάνουν την απόλυτη προστασία της ζωής, της τιμής και της ελευθερίας τους, χωρίς διάκριση εθνικότητας, φυλής, γλώσσας και θρησκευτικών ή πολιτικών πεποιθήσεων. Εξαιρέσεις επιτρέπονται στις περιπτώσεις που προβλέπει το διεθνές δίκαιο».

⁸ Κώστας Χ. Χρυσόγονος, *Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα*, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, β' έκδοση, 2002, σσ. 151-152.

Άρθρο 5Α παρ. 1β΄Σ: «Περιορισμοί στο δικαίωμα αυτό (της πληροφόρησης) είναι δυνατό να επιβληθούν με νόμο, μόνο εφόσον είναι απολύτως αναγκαίοι και δικαιολογούνται για λόγους εθνικής ασφάλειας, καταπολέμησης του εγκλήματος ή προστασίας δικαιωμάτων και συμφερόντων τρίτων».

Άρθρο 6 παρ. 3Σ, όπου στρατιωτικός στον οποίο έχει ανατεθεί η κράτηση εκείνου που έχει συλληφθεί σύμφωνα με τις παρ. 1 & 2 του ίδιου άρθρου, οφείλει να τον απολύσει αμέσως, όταν περάσουν άπρακτες οι προθεσμίες. Οι παραβάτες τιμωρούνται για παράνομη κατακράτηση και υποχρεούνται να επανορθώσουν κάθε ζημία που έγινε στον παθόντα και να τον ικανοποιήσουν για ηθική βλάβη με χρηματικό ποσό, όπως νόμος ορίζει».

Άρθρο 7 παρ. 3 β΄ Σ: «Θανατική ποινή δεν επιβάλλεται, εκτός από τις περιπτώσεις που προβλέπονται στο νόμο για κακουργήματα τα οποία τελούνται σε καιρό πολέμου και σχετίζονται με αυτόν».

Επίσης, αναφορές του Συντάγματος στις ένοπλες δυνάμεις υπάρχουν στα άρθρα : 13 παρ. 1, 3 και 4 “όπου κανένας δεν μπορεί, εξαιτίας των θρησκευτικών του πεποιθήσεων, να απαλλαγεί από την εκπλήρωση των υποχρεώσεων προς το κράτος ή να αρνηθεί να συμμορφωθεί προς τους νόμους”, 14 παρ. 3γ΄ (κατάσχεση, με παραγγελία του εισαγγελέα, μετά την κυκλοφορία για δημοσίευμα που αποκαλύπτει πληροφορίες για τη σύνθεση, τον εξοπλισμό και την διάταξη των ενόπλων δυνάμεων ή την οχύρωση της Χώρας ή που έχει σκοπό τη βίαιη ανατροπή του πολιτεύματος ή στρέφεται κατά της εδαφικής ακεραιότητας του κράτους), 18 παρ. 3 (επιτάξεις), 19 παρ. 1 (απόρρητο για λόγους εθνικής ασφάλειας), 22 παρ. 4β΄ (επιστράτευση), 29 παρ. 3 σύμφωνα με το οποίο απαγορεύονται απολύτως οι οποιασδήποτε μορφής εκδηλώσεις υπέρ ή κατά πολιτικού κόμματος στους δικαστικούς λειτουργούς και σε όσους υπηρετούν στις ένοπλες

δυνάμεις, άρθρο 56 παρ. 1-3γ'-4 (κωλύματα εκλογιμότητας στρατιωτικών), άρθρο 96 παρ. 4-5 (δυνητική υπαγωγή στην δικαιοδοσία των δικαστηρίων), άρθρο 120 παρ. 4 («Η τήρηση του Συντάγματος επαφίεται στον πατριωτισμό των Ελλήνων, που δικαιούνται και υποχρεούνται να αντιστέκονται με κάθε μέσο εναντίων οποιουδήποτε επιχειρεί να το καταλύσει με τη βία»).

1.4. Αρχή του πολιτικού ελέγχου

Το Σύνταγμα, στο άρθρο 45 α', ορίζοντας ότι τη διοίκηση των ενόπλων δυνάμεων ασκεί η κυβέρνηση, καθιερώνει πανηγυρικά την αρχή του πολιτικού ελέγχου του στρατεύματος από το δημοκρατικά νομιμοποιούμενο και κοινοβουλευτικά υπεύθυνο φορέα της. Ωστόσο, η κυβέρνηση δεν μπορεί να διοικεί τις ένοπλες δυνάμεις ανεξέλεγκτα και αυτό είναι απόρροια της αρχής της λαϊκής κυριαρχίας, με συνέπεια ο λαός να ασκεί συνεχή εποπτεία και έλεγχο στην κρατική εξουσία. Επίσης, σύμφωνα με την αρχή του κράτους δικαίου, η κυβέρνηση υπόκειται στην αρχή της νομιμότητας και του κοινοβουλευτικού ελέγχου.⁹ Παρόλο που η κυβέρνηση έχει τη διοίκηση των ενόπλων δυνάμεων το στράτευμα διαθέτει περιθώριο διοικητικής και λειτουργικής αυτονομίας, ιδίως σε περιπτώσεις αναγκών και κρίσεων ως προς τη διεξαγωγή στρατιωτικών επιχειρήσεων. Υπάρχει ένα ολόκληρο σύστημα διοικήσεως και ιεραρχίας και μια ιδιαίτερη δομή στις τάξεις των στρατιωτικών που στηρίζει την υπεροχή ορισμένων υψηλόβαθμων σε

⁹ Νίκος Κ. Αλιβιζάτος, *Η Συνταγματική Θέση των Ενόπλων Δυνάμεων, Ι. Η Αρχή του πολιτικού ελέγχου*, Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1987, σσ. 33-48.

σχέση με τους χαμηλόμισθους που δικαιολογεί τη διαφορετική μεταξύ τους αντιμετώπιση.¹⁰

2. ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΘΗΤΕΙΑ & ΣΥΝΤΑΓΜΑ

2.1. Στρατιωτική θητεία

Το Σύνταγμα θεμελιώνει την στρατιωτική θητεία με το άρθρο 4 παρ. 6 αναφέροντας ότι: «Κάθε Έλληνας που μπορεί να φέρει όπλα είναι υποχρεωμένος να συντελεί στην άμυνα της Πατρίδας, σύμφωνα με τους ορισμούς των νόμων». Η στρατιωτική υποχρέωση αποτελεί εκπλήρωση του «χρέους εθνικής αλληλεγγύης», την οποία το κράτος μπορεί κατά το άρθρο 25 παρ. 4 του Σ., να αξιώνει από όλους τους πολίτες. Η στρατιωτική θητεία έχει υποχρεωτικό χαρακτήρα και γι' αυτό σε περίπτωση μη εκπλήρωσής της απειλούνται αυστηρές κυρώσεις. Έτσι, ο νομοθέτης έχει δημιουργήσει διατάξεις, στα πλαίσια του ποινικού κώδικα, αφιερωμένες στα εγκλήματα μη στρατιωτικών, που ανάγονται στη στρατιωτική υπηρεσία και την υποχρέωση για στράτευση.¹¹

Επίσης, διατάξεις ως προς το στρατιωτικό έγκλημα, αφιερώνει και ο Στρατιωτικός Ποινικός Κώδικας στο τρίτο κεφάλαιο του ειδικού του μέρους¹², όπως το άρθρο 43 ΣτρΠΚ περί ανυποταξίας, το άρθρο 44 επ. ΣτρΠΚ περί λιποταξίας και το άρθρο 58 ΣτρΠΚ περί εκούσιας πρόκλησης ανικανότητας. Εκτός του υποχρεωτικού χαρακτήρα της στράτευσης, τίθεται και το θέμα της αυτοπρόσωπης εκπλήρωσης της στρατιωτικής θητείας. Σήμερα τομή αποτελεί ο ισχύων στρατολογικός

¹⁰ Ibid.

¹¹ Βλ. άρθρα 202-206 του ποινικού κώδικα .

¹² Βλ. άρθρα 43-62 ΣτρΠΚ «Αποφυγή της στρατιωτικής υποχρέωσης».

νόμος 3421/2005 (Φ.Ε.Κ. 302). Μέχρι την ψήφιση του νόμου ΨΙΣΤ'/1878 ήταν διαδεδομένος ο θεσμός της αντικαταστάσεως και έτσι μπορούσε κάποιος να αντικαταστήσει έναν υπόχρεο και να υπηρετήσει την θητεία αντί αυτού. Έπειτα από τον νόμο αυτό, καθιερώθηκε η αρχή της αυτοπρόσωπης εκπλήρωσης, που πλέον επιβάλλεται και από τη συνταγματική διάταξη του άρθρου 4 παρ. 6.

2.2. Η Αρχή της Καθολικότητας

Όλοι οι πολίτες, οι οποίοι έχουν την προς στράτευση ηλικία, υπέχουν υποχρέωση θητείας υπό τα όπλα και σε περίοδο ειρήνης. Την προς στράτευση ηλικία καθορίζει ο στρατολογικός νομοθέτης, λαμβάνοντας υπόψη τα βιολογικά χαρακτηριστικά του πληθυσμού, σε συνάρτηση με την εξέλιξη των οπλικών συστημάτων και τις γενικότερες αμυντικές ανάγκες της χώρας .

Όμως, υπάρχει και η δυνατότητα της αναβολής της στράτευσης, η οποία μπορεί να χορηγηθεί είτε ως «αναβολή κατάταξης», είτε ως «εξαιρέσης» από τις σχετικές προσκλήσεις. Έτσι, επιδιώκεται να συμβιβαστεί κατά χρόνο η εκπλήρωση της στρατιωτικής υποχρέωσης με την άσκηση άλλων συνταγματικών δικαιωμάτων και πρωτίστως με το δικαίωμα στην εκπαίδευση.¹³ Ο ισχύων στρατολογικός νόμος 3421/2005 θέτει και περιθώρια εξαιρέσεων από την υποχρέωση της στρατιωτικής θητείας, τις λεγόμενες απαλλαγές, στα άρθρα 13-29. Αυτές χορηγούνται σε συγκεκριμένες κατηγορίες στρατευσίμων. Ενδεικτικά αναφέρονται: οι ακατάλληλοι για λόγους υγείας¹⁴, οι αμετάκλητα καταδικασθέντες¹⁵, οι

¹³ Βλ. άρθρα 18 και 19 του νόμου 3421/2005.

¹⁴ Βλ. άρθρο 14 του νόμου 3421/2005.

¹⁵ Βλ. άρθρο 16 του νόμου 3421/2005.

πατέρες τριών ή περισσότερων τέκνων¹⁶, ο μόνος ή ο μεγαλύτερος γιος γονέων που έχουν πεθάνει¹⁷, οι μόνιμοι κάτοικοι εξωτερικού¹⁸, οι υποψήφιοι Βουλευτές, Ευρωβουλευτές, Νομάρχες, Δήμαρχοι ή Πρόεδροι κοινοτήτων¹⁹, οι ανυπότακτοι και οι λιποτάκτες, μετά τη διακοπή της ανυποταξίας ή της λιποταξίας τους αντίστοιχα.²⁰

Η αρχή της καθολικότητας στην στράτευση περιλαμβάνει και τους πολίτες του γυναικείου φύλου. Σύμφωνα με τον νόμο 705/1977, όλες οι Ελληνίδες ηλικίας 20-32 ετών υποχρεούνται να εκτελέσουν την στρατιωτική τους θητεία μόνο εν καιρώ πολέμου ή επιστρατεύσεως και κατ' εξαίρεση εν καιρώ ειρήνης.

2.3. Η Αρχή της Ισότητας

Σύμφωνα με την αρχή αυτή, όλοι οι υπόχρεοι προς στράτευση οφείλουν να υπηρετήσουν υπό ίσους όρους και επί ίσο χρονικό διάστημα. Για την τήρηση της αρχής της ισότητας στην εκπλήρωση της στρατιωτικής υποχρέωσης κριτήριο είναι η ικανότητα χειρισμού οπλισμού από όλους τους στρατευμένους, και όχι απλώς η ικανότητα του να φέρουν όπλα. Από τη στιγμή που με την κατάλληλη εκπαίδευση και την προσήκουσα πολιτική τοποθετήσεων, ο όρος του φέρειν όπλα πληρωθεί, οι όποιες διαφοροποιήσεις των υποχρέων, ανάλογα με τις απαιτήσεις της στρατιωτικής οργάνωσης, τις ανάγκες της κάθε μονάδας και σύμφωνα με τα προσόντα και τις ικανότητες των υπηρετούντων, είναι κατ' αρχήν θεμιτές, εφόσον δεν παρεισάγονται με αυτές διακρίσεις που, προβλέποντας τις αντικειμενικές ανάγκες, συνιστούν είτε ευνοϊκή είτε

¹⁶ Βλ. άρθρο 13 §1γ. του νόμου 3421/2005.

¹⁷ Βλ. άρθρο 13 §1δ. του νόμου 3421/2005.

¹⁸ Βλ. άρθρο 25 του νόμου 3421/2005.

¹⁹ Βλ. άρθρο 28 του νόμου 3421/2005.

²⁰ Βλ. άρθρο 13§2 του νόμου 3421/2005.

δυσμενή μεταχείριση και μάλιστα με κριτήρια όπως η φυλή, η γλώσσα, οι θρησκευτικές και οι πολιτικές πεποιθήσεις των οπλιτών, που το Σύνταγμα αποδοκιμάζει.²¹

2.2. Η ιδιαίτερη φύση της στράτευσης

Το άρθρο 4 παρ. 6 του Συντάγματος δεν θεμελιώνει πολιτικό δικαίωμα, αφού δεν σημαίνει συμμετοχή στην κρατική εξουσία, αλλά υποβολή σε καθεστώς στρατιωτικής πειθαρχίας.²² Θα μπορούσε να γίνει λόγος για λειτουργικό δικαίωμα, αφού η εκπλήρωση των στρατιωτικών υποχρεώσεων αποτελεί προϋπόθεση διορισμού στο δημόσιο, ενώ αντίστροφα η στέρηση των πολιτικών δικαιωμάτων συνεπιφέρει για τον καταδικασθέντα στέρηση κάθε βαθμού στο στρατό.²³ Ο νομοθέτης δεν δεσμεύεται συνταγματικά να καθιερώσει στρατιωτική υποχρεωτική θητεία, καθώς οι ανάγκες του στρατεύματος θα μπορούσαν να καλυφθούν με εθελοντές και επαγγελματίες ή ένα συνδυασμό κληρωτών και επαγγελματιών, όπως δηλαδή ισχύει σήμερα.²⁴ Το ΣτΕ δέχεται πάγια ότι με το άρθρο 4 παρ. 6 του Συντάγματος «επιβάλλεται ευθέως εις πάντας τους Έλληνας, τους ικανούς να φέρουν όπλα, η υποχρέωσις όπως συντελούν εις την άμυνα της πατρίδας».

«Λόγω δε της κατηγορηματικής διατυπώσεως της διαταγής ταύτης και του επιδιωκόμενου δι' αυτής σκοπού, παρεκκλίσεις από της θεσπιζόμενης δι' αυτής καθολικότητος της προς στράτευσιν υποχρεώσεως των ικανών να φέρουν όπλα ή διακρίσεις, ως προς την διάρκειαν της στρατεύσεως,

²¹ Πρβλ. άρθρα 5§2 α', 13§1 β' του Συντάγματος. Βλ. Νίκος Κ. Αλιβιζάτος, *Η Συνταγματική Θέση των ενόπλων δυνάμεων, ΙΙ. Δικαιώματα και υποχρεώσεις των στρατιωτικών*, ό.π., σ. 66.

²² Ο.π., σ. 35.

²³ Αναστάσιος Ι. Τάχος, *Ελληνικό Διοικητικό Δίκαιο*, Σάκκουλας, Θεσσαλονίκη-Αθήνα, 1996, σ. 370.

²⁴ Κώστας Χ. Χρυσόγονος, ό.π., σ. 136.

δέον, εν όψει και της αρχής της ισότητας των Ελλήνων ενώπιον του Νόμου, να θεωρηθούν επιτρεπόμενοι μόνον δια σοβαρούς λόγους καθοριζόμενους υπό του νόμου ότι τη βάσει γενικών και αντικειμενικών κριτηρίων και αφορώντας εις το δημόσιον συμφέρον, αποκλειόμενης της θεσπίσεως παρεκκλίσεων από της υποχρεώσεως προς στράτευσιν αδικαιολογήτων από της ανωτέρω απόψεως εν όψει του επιδιωκομένου δι' αυτών σκοπού.»²⁵ Στο σημείο αυτό αξίζει να γίνουν δυο παρατηρήσεις: αφενός, ότι δεν είναι ακριβές ότι επιβάλλεται ευθέως από το άρθρο 4 παρ. 6 του Συντάγματος η στρατολογική υποχρέωση καθώς αυτή υφίσταται μόνο αν καθιερώνεται από τους νόμους, στους ορισμούς των οποίων παραπέμπει η συνταγματική διάταξη. Αφετέρου, η αναφορά στη γενική αρχή της ισότητας μπορεί να προκαλέσει σύγχυση, δεδομένου ότι το άρθρο 4 παρ. 6 του Συντάγματος είναι ειδικότερη έναντι της παραγράφου 1, το οποίο σημαίνει ότι την περιορίζει στο πεδίο εφαρμογής της και αφετέρου έχει διαφορετικό περιεχόμενο. Εν όψει ακριβώς της κατηγορηματικής διατυπώσεως της παραγράφου 6, η ισότητα στην στρατολογική υποχρέωση έχει περισσότερο αριθμητική - τυπική έννοια από την γενική αρχή της παραγράφου 1. Συνεπώς παρεκκλίσεις δικαιολογούνται όχι με βάση ένα ρευστό και αόριστο «δημόσιο συμφέρον» αλλά αποκλειστικά όταν βρίσκουν έρεισμα σε άλλη συνταγματική διάταξη όπως π.χ. η απαλλαγή του πατέρα τεσσάρων τέκνων άρθρο 6 παρ. 1. Αντίθετα, έχει κριθεί ως αντισυνταγματικός ο περιορισμός σε ένα μόνο τρίμηνο της στρατιωτικής υπηρεσίας των καθηγητών, υφηγητών, επιστημονικών συνεργατών ή επιμελητών ΑΕΙ του εσωτερικού ή εξωτερικού που είχε θεσπιστεί με το άρθρο 10 νόμου 160/1975.²⁶ Το ίδιο έγινε δεκτό και σε σχέση με την πρόβλεψη εξαγοράς των στρατιωτικών υποχρεώσεων από όσους έτυχαν άδειας μόνιμης

²⁵ ΣτΕ 1616/1977 ολ, ΤοΣ1977 ΣτΕ 2579/1977, ολ. ΤοΣ 1977, 641 ΣτΕ 56/1981, ΤοΣ1982, 61.

²⁶ ΣτΕ 1616/1977, ολ, ΤοΣ 1977, 452.

εγκατάστασης στο εξωτερικό, χωρίς να τίθεται ως προϋπόθεση η πραγματική εγκατάσταση επί μακρό χρόνο (άρθρο 18 του νόμου 160/1975).²⁷ Τέλος, σημαντική είναι η πρόσφατη νομολογιακή παραδοχή ότι από το άρθρο 4 του Συντάγματος συνάγεται ότι ως γενικός κανόνας η υποχρέωση εκπλήρωσης πλήρους στρατιωτικής θητείας και επομένως διατάξεις σχετικές με την χορήγηση στρατολογικών ευεργετημάτων, όπως η εξαγορά (άρθρο 181 του νόμου 1911/1990) πρέπει να ερμηνεύονται στενά.²⁸ Σύμφωνα με τα άρθρα 4 παρ. 6 και 2 παρ. 2 του Συντάγματος, αποστολή των Ενόπλων Δυνάμεων είναι κυρίως η υπεράσπιση της εδαφικής ακεραιότητας και εθνικής ανεξαρτησίας της χώρας από εξωτερικούς κινδύνους και όχι η ενασχόληση με καθήκοντα αναγόμενα στην εσωτερική πολιτική.²⁹ Ακόμα, μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι μία δημοκρατική κοινωνία είναι τόσο ασφαλέστερη κατά κανόνα απέναντι σε εγχειρήματα ανατροπής του δημοκρατικού πολιτεύματος όσο πιο περιορισμένος είναι ο πόλος του στρατού στην εσωτερική πολιτική. Η ανάθεση στις Ένοπλες Δυνάμεις ενός αυξημένου ρόλου στην αντιμετώπιση κοινωνικών και οικονομικών προβλημάτων μπορεί ενδεχομένως να συμβάλλει στην ιδεολογική προετοιμασία ώστε να αξιώσουν ρόλο στην διακυβέρνηση της χώρας.³⁰

2.3. Αντιρρησίες Συνείδησης

Σύμφωνα με το άρθρο 59 παρ. 1 νόμου 3421/2005 «όσοι για λόγους συνείδησης αρνούνται να εκπληρώσουν τη στρατεύσιμη στρατιωτική τους υποχρέωση, επικαλούμενοι τις θρησκευτικές ή

²⁷ Στε 4474/1995.Ελλ. Δημ.1996,946.

²⁸ Στε 4474/1995.Ελλ. Δημ.1996,946.

²⁹ Προβλ. την εύστοχη γνώμη της μειοψηφίας στο ΣτΕ 2649/1987.

³⁰ Βλ. Δ. Χαραλάμπη, Στρατός & Πολιτική Εξουσία 1985 σελ 225 κ.ε.

ιδεολογικές τους πεποιθήσεις, μπορεί να αναγνωρίζονται ως αντιρρησίες συνείδησης».

Οι αναγνωριζόμενοι ως αντιρρησίες συνείδησης:

A) Οι υπόχρεοι άοπλης στρατιωτικής υποχρέωσης εκπληρώνουν θητεία προσαυξημένη κατά δώδεκα (12), έντεκα (11) ή δέκα (10) μήνες ενίοτε.³¹

B) Οι υπόχρεοι εναλλακτικής πολιτικής κοινωνικής υπηρεσίας εκπληρώνουν θητεία προσαυξημένη κατά δεκαοκτώ (18), δεκαέξι (16) ή δεκατέσσερις (14) μήνες.³²

Η άοπλη θητεία δεν θέτει κατ' αρχήν ζήτημα αντισυνταγματικότητας, αφού ο αντιρρησίας συνείδησης, άοπλης στρατιωτικής υποχρέωσης, εξακολουθεί να είναι ενταγμένος στις Ένοπλες Δυνάμεις και κατά τούτο συμβάλλει έστω και έμμεσα με βοηθητικής υφής υπηρεσίες στην άμυνα της χώρας.³³ Σύμφωνα με το άρθρο 64 παρ. 1 του ως νόμου 3421/2005, όσα ισχύουν για τους υπόχρεους ένοπλης στρατιωτικής υποχρέωσης, εφαρμόζονται και στους αντιρρησίες συνείδησης άοπλης στρατιωτικής υποχρέωσης. Δεν ισχύει όμως το ίδιο για την εναλλακτική πολιτική υπηρεσία, η οποία δύσκολα μπορεί να θεωρηθεί ως συμβολή στην άμυνα, αν την τελευταία την αντιληφθούμε με την στενή έννοια που εκτέθηκε παραπάνω. Ρητά αναφέρονται ως «οιονεί καταταγέντες στις Ένοπλες Δυνάμεις», «δεν έχουν στρατιωτική ιδιότητα», «εξομοιώνονται, όμως, με τους υπαλλήλους του φορέα στον οποίο διατίθενται, σε ό,τι αφορά την υγειονομική περίθαλψη και γενικά τη διοικητική μέριμνα».³⁴

2.4. Η στράτευση των γυναικών

³¹ Άρθρο 60§1.α. Ν 3421/2005 ΦΕΚ 302.

³² Άρθρο 60§1.β. Ν 3421/2005 ΦΕΚ 302.

³³ Φίλιππος Βασιλόγιαννης, «Η αντίρρηση συνείδησης από συνταγματική άποψη», *Δίκαιο και Πολιτική*, τεύχ. 17-18, 1990.

³⁴ Άρθρο 64§3 Ν3421/2005.

Η πρώτη νομοθετική αντιμετώπιση του ζητήματος έγινε το 1977, από την πρώτη μεταδιδακτορική Βουλή, η οποία ψήφισε τον Ν. 705/1977 «περί στρατεύσεως των ελληνίδων». Ο νόμος αυτός είχε ως πραγματικό σκοπό να καθιερώσει την εθελοντική στράτευση των γυναικών σε περίοδο Ειρήνης και την υποχρεωτική υπηρεσία τους υπό τα όπλα μόνο εν καιρώ πολέμου. Στο σημείο αυτό θα πρέπει να σημειωθεί η αναφορά του άρθρου 4 παρ. 6 του Συντάγματος, «σε κάθε Έλληνα». Ορθό είναι να θεωρηθεί, για την ταυτότητα του νομικού λόγου, ότι καταλαμβάνει και τις γυναίκες, όπως και σε οποιοδήποτε άλλο δικαίωμα μνημονεύονται ως φορείς οι «Έλληνες». Εξάλλου η διεθνής εμπειρία δείχνει ότι οι γυναίκες μπορούν να φέρουν όπλα και συνεπώς η κατ' ουσία πλήρης απαλλαγή τους από οποιαδήποτε στρατολογική υποχρέωση σε καιρό ειρήνης με τον Ν. 705/1977 δεν φαίνεται να συμβιβάζεται με το νόημα της συνταγματικής επιταγής για στρατολογική ισότητα. Θεμιτή θα ήταν η πλήρης απαλλαγή των μητέρων και ο περιορισμός της υποχρέωσης των υπολοίπων σε ένα σύντομο διάστημα βασικής εκπαίδευσης.³⁵ Χωρίς αυτή τη βασική εκπαίδευση, η προβλεπόμενη στο άρθρο 1 παρ. 2 νόμου 705/1977 πρόσκληση των Ελληνίδων να υπηρετήσουν στις Ένοπλες Δυνάμεις σε καιρό πολέμου ή επιστράτευσης μάλλον στερείται νοήματος.³⁶

3. ΟΙ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΤΩΝ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΙΔΙΚΗ ΚΥΡΙΑΡΧΙΚΗ ΣΧΕΣΗ ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ

3.1 Η έννοια της ειδικής κυριαρχικής σχέσης

³⁵ Άρθρο 21§1 Σ. και άρθρο 116§2 Σ.

³⁶ Κώστας Χ. Χρυσόγονος, *ό.π.*, σσ. 153-154.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει το πρόβλημα της ισχύος των ατομικών δικαιωμάτων στο πλαίσιο των ειδικών κυριαρχικών σχέσεων υπό τις οποίες τελούν απέναντι στο κράτος συγκεκριμένες ομάδες ατόμων όπως οι δημόσιοι υπάλληλοι, οι φυλακισμένοι, αλλά και οι στρατιωτικοί, μόνιμοι και κληρωτοί, ως ειδική κατηγορία κρατικών οργάνων με σημαντική ισχύ, αλλά και με επαχθέστερες υποχρεώσεις, οι οποίοι και ως πολίτες είναι φορείς συνταγματικών δικαιωμάτων.³⁷ Ειδική κυριαρχική σχέση ή ειδική εξουσιαστική σχέση είναι εκείνη η ειδική έννομη που συνδέει ορισμένες κατηγορίες πολιτών με το κράτος. Σ' αυτές τις ιδιαίτερες κατηγορίες πολιτών επιβάλλονται αυξημένες υποχρεώσεις ενώ ταυτόχρονα περιορίζονται τα συνταγματικά τους δικαιώματα ή απαγορεύεται η άσκηση τους για να μην τεθεί σε κίνδυνο η ύπαρξη ή η ομαλή λειτουργία των θεσμών. Η θεωρία της ειδικής κυριαρχικής σχέσης, η οποία αποτελεί δημιούργημα του γερμανικού θετικισμού του 19ου αιώνα, αντιδιαστέλλει τη θέση της με την γενική εξουσιαστική σχέση που έχει ο κάθε πολίτης προς το κράτος, δηλαδή τη γενική σχέση εξουσίασης.³⁸ Οι ειδικές κυριαρχικές σχέσεις βασίζονται στο Σύνταγμα και το νόμο θεμελιώνονται σε μονομερή κρατική πράξη που μπορεί να είναι διοικητική πράξη ή δικαστική απόφαση. Επομένως στις γενικές κυριαρχικές σχέσεις όριο της κυριαρχίας του κράτους επί των πολιτών αποτελούν τα συνταγματικά δικαιώματα.

3.2. Η στρατιωτική πειθαρχία και τα όρια της

³⁷ Ο.π., σ. 56.

³⁸ Ο.π., σσ. 56-57.

Η φύση του στρατού ως χώρος οργάνωσης και εκπαίδευσης του έμφυλου δυναμικού της χώρας για την εξασφάλιση της ελευθερίας και της εδαφικής ακεραιότητας της πατρίδας θεμελιώνει μια έντονη εξουσιαστική σχέση Κράτους και στρατού. Η πειθαρχία αποτελεί αναγκαίο στοιχείο, τόσο για τη διατήρηση της συνοχής, όσο και την εξασφάλιση του αξιόμαχου των ενόπλων δυνάμεων. Αν και η στρατιωτική πειθαρχία περιορίζει την ελευθερία και τη δημιουργικότητα, είναι απολύτως σύμφυτη προς κάθε μορφή στρατιωτικής οργάνωσης. Μέσα σε αυτή την κυριαρχική θέση τα θεμελιώδη δικαιώματα «φθίνουν», περιορίζονται, πάντοτε όμως αξιώνεται η προϋπόθεση της αιτιώδους συνάφειας του δικαιώματος με το θεσμό του κράτους.³⁹ Όταν το δικαίωμα συνδέεται με όποιον τρόπο με τη φύση, το έργο ή την αποστολή των ενόπλων δυνάμεων, τότε επιβάλλεται ο περιορισμός τους, εντός ευλόγων ορίων που δε θίγουν τον πυρήνα των δικαιωμάτων, προκειμένου να επιτευχθεί η καλύτερη και ισχυρότερη οργάνωση του στρατού ως υπερασπιστή της χώρας.

4. ΤΑ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΣΤΡΑΤΕΥΜΕΝΩΝ

4.1. Δικαίωμα στη ζωή, τη σωματική και ψυχική ακεραιότητα (άρθρο 5 παρ. 2 και 7 παρ. 2 του Συντάγματος)

³⁹ Ανδρέας Γ. Δημητρόπουλος, *Συνταγματικά Δικαιώματα, Γενικό Μέρος*, τόμος Γ', ημ. Ι, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2005, σσ. 73-81.

Το άρθρο 5 παρ. 2 ρητά προβλέπει την προστασία του δικαιώματος της ζωής αναφέροντας ότι «όλοι όσοι βρίσκονται στην ελληνική επικράτεια απολαμβάνουν την απόλυτη προστασία της ζωής». Το δικαίωμα ισχύει ανεπιφύλακτα για όλους τους Έλληνες πολίτες, ανεξάρτητα από τα όποια χαρακτηριστικά τους γνωρίσματα (φύλλο, γλώσσα, θρησκευτικές ή πολιτικές πεποιθήσεις). Συμπληρωματικά λειτουργώντας το άρθρο 7 παρ. 2 του Συντάγματος επιτείνει την προστασία του πολίτη με την απαγόρευση των βασανιστηρίων, της σωματικής κάκωσης και της βλάβης της υγείας. Οι στρατιωτικοί εξ ορισμού αναλαμβάνουν την υπεράσπιση της πατρίδας δια των όπλων, γεγονός το οποίο θέτει σε κίνδυνο το ατομικό δικαίωμα της ψυχικής και σωματικής ακεραιότητας. Ως προς τα μόνιμα στελέχη βέβαια η εκούσια ανάληψη κινδύνου τον οποίο συνεπάγεται ο χειρισμός του όπλου και των διαφόρων οπλικών συστημάτων δικαιολογεί τον περιορισμό του θεμελιώδους κατά τ' άλλα δικαιώματος αυτού. Όσον αφορά, όμως, στους κληρωτούς, συνταγματικό έρεισμα και περιορισμός του δικαιώματος της ζωής και της ψυχικής και σωματικής υγείας αποτελεί το άρθρο 4 παρ. 6 του Συντάγματος το οποίο προβλέπει την υποχρέωση συμβολής στην άμυνα της πατρίδας, η οποία ενδέχεται να επιβάλει και την υπέρτατη θυσία.⁴⁰

4.2. Δικαίωμα προσωπικής ελευθερίας, ασφάλειας, ελευθερίας κίνησης, εγκατάστασης (άρθρο 5 παρ. 3 του Συντάγματος)

Το άρθρο 5 παρ. 3 διακηρύσσει ότι «η προσωπική ελευθερία είναι απαραβίαστη». Επομένως και για τους στρατιωτικούς η προσωπική ελευθερία είναι απαραβίαστη, ενώ περιορισμοί δικαιολογούνται μόνο αν

⁴⁰ Νίκος Κ. Αλιβιζάτος, *Συνταγματική Θέση των ενόπλων Δυνάμεων, II. Δικαιώματα και υποχρεώσεις των στρατιωτικών*, ό.π., σσ. 148-149.

προέρχονται από νόμο, όπως από στρατιωτικό ποινικό νόμο για διάπραξη κάποιας αξιόποινης πράξης. Κατά το Σύνταγμα, άρθρο 5 παρ. 4, απαγορεύονται ατομικά διοικητικά μέτρα που περιορίζουν σε οποιοδήποτε Έλληνα την ελεύθερη κίνηση ή εγκατάσταση στη χώρα, καθώς και την ελεύθερη είσοδο ή έξοδο σ' αυτήν. Όμως οι ανάγκες της στρατιωτικής ετοιμότητας και οργάνωσης επιβάλλουν στους στρατιωτικούς την υποχρεωτική ενδιαίτηση σε στρατιωτική μονάδα ή καταυλισμό, τις αναγκαστικές μετακινήσεις λόγω μεταθέσεων ή ασκήσεων αλλά και τον περιορισμό της ελεύθερης μετακίνησης άνευ αδείας ακόμα και εκτός υπηρεσιακού ωραρίου και βέβαια ανεξαρτήτως αν η χώρα βρίσκεται ή όχι σε εμπόλεμη κατάσταση ως προς μια άλλη χώρα.⁴¹

4.3. Δικαίωμα συλλογικής δράσης και ειδικότερα συλλογικές αναφορές, συναθροίσεις, ενώσεις, δικαίωμα για απεργία (άρθρα 10 παρ. 1, 11 παρ. 1, 12 παρ. 1, 23 παρ. 1&2 Σ)

Τα παραπάνω δικαιώματα κατοχυρώνονται στα άρθρα του Συντάγματος 10 παρ. 1, 11 παρ. 1, 12 παρ. 1 και 23 παρ. 1 και 2. Σε αντίθεση με ότι προβλέπεται για τους δημοσίους υπαλλήλους, τους δικαστικούς λειτουργούς, τα σώματα ασφαλείας, για τους στρατιωτικούς δεν προβλέπεται από το Σύνταγμα κάποια ειδική ρύθμιση για την άσκηση αυτών των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Έτσι ενώ οι υπόλοιποι Έλληνες πολίτες είτε δημόσιοι υπάλληλοι είναι είτε ιδιωτικοί νομιμοποιούνται να τα ασκήσουν, οι στρατιωτικοί λόγω της ιδιότητας τους και των υποχρεώσεων που απορρέουν από αυτή απαγορεύεται να κάνουν χρήση αυτών, αφού εκτός των άλλων κάτι τέτοιο αναιρεί κατ' ουσίαν τη στρατιωτική πειθαρχία. Οι σχετικές διατάξεις των στρατιωτικών

⁴¹ Ο.π., σσ. 149-150.

κανονισμών, όπως η απαγόρευση της υποβολής ομαδικών παραπόνων⁴² δεν είναι αντίθετες προς το σύνταγμα, υπό τον όρο ότι δεν καταλαμβάνουν και την εκτός υπηρεσίας άσκηση των εν λόγω δικαιωμάτων υπό μη στρατιωτική ιδιότητα.⁴³

4.4. Δικαίωμα της οικονομικής ελευθερίας των στρατιωτικών (άρθρο 5 παρ. 1 του Συντάγματος)

Όλοι, σύμφωνα με το άρθρο 5 παρ 1 του Συντάγματος, μπορούν να αναπτύσσουν ελεύθερα την προσωπικότητα τους και να συμμετέχουν στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της χώρας, εφόσον δεν προσβάλλουν τα δικαιώματα των άλλων και δεν παραβιάζουν το Σύνταγμα ή τα χρηστά ήθη. Το ίδιο το Σύνταγμα θέτει γενικούς περιορισμούς του εν λόγω δικαιώματος. Σε αντίθεση προς τους δημοσίους υπαλλήλους, όπου βάσει του άρθρου 77 του δημοσιοϋπαλληλικού κώδικα, επιτρέπεται η άσκηση έργου, εργασίας ή επαγγέλματος επ'αμοιβή ύστερα από προηγούμενη άδεια, εφόσον αυτή συμβιβάζεται προς τα καθήκοντα της θέσεως του δημοσίου υπαλλήλου και δεν παρεμποδίζει την ομαλή εκτέλεση της υπηρεσίας, στους στρατιωτικούς καριέρας, οι κανονισμοί τους απαγορεύουν να ασκήσουν οποιοδήποτε επάγγελμα ή αμειβόμενη εργασία (Εξάιρεση εισάγει ο νομοθέτης στο άρθρο 25 παρ. 5 ΣΚ20-1 για την άσκηση του ιατρικού επαγγέλματος από τους υγειονομικούς αξιωματικούς, «μετά την εγκριτική διαταγή του ΓΕΣ»)⁴⁴. Σύμφωνα με το άρθρο 25 παρ. 6 ΣΚ20-1

⁴² Βλ. άρθρο 77§2 ΣΚ20-1, άρθρο 64 ΣτρΠΚ, πρβλ. ΣτΕ33/1933,Θ, Γενικά ευρητήρια, τ.6, σ.470.

⁴³ Νίκος Κ. Αλιβιζάτος, *Η συνταγματική θέση των Ενόπλων Δυνάμεων, ΙΙ. Δικαιώματα και υποχρεώσεις των στρατιωτικών*, ό.π., σσ. 150-151.

⁴⁴ Ο.π., σσ. 151-152.

κάτι τέτοιο δεν ισχύει για τους υπόχρεους θητείας αφού η απαγόρευση αυτή ισχύει ⁴⁵μόνο κατά το χρόνο της υπηρεσίας τους και σε καμιά περίπτωση εκτός αυτού.

4.5. Δικαίωμα συμμετοχής και εκδήλωσης υπέρ πολιτικών κομμάτων (άρθρο 29 παρ. 3)

Με το ψήφισμα της Ζ' Αναθεωρητικής Βουλής το 2001, το άρθρο 29 παρ. 3 απαγορεύει ρητά τις οποιασδήποτε μορφής εκδηλώσεις υπέρ ή κατά κόμματος σε όσους υπηρετούν στις Ένοπλες Δυνάμεις, στους δικαστικούς λειτουργούς και στα σώματα ασφαλείας. Επιτρέπεται, όμως να συμμετέχουν σε συναθροίσεις που δεν έχουν στενά κομματικό-πολιτικό χαρακτήρα. Το άρθρο αυτό του Συντάγματος επιβάλλει άμεσα την πολιτική ουδετερότητα των στρατιωτικών ενώ το άρθρο 56 του Συντάγματος καθιερώνει γι' αυτούς κωλύματα εκλογιμότητας. Η απαγόρευση που ενέχει το άρθρο 29 παρ. 3 Σ. αφορά κατ' αρχήν το σύνολο των στρατιωτικών, τόσο δηλαδή τα μόνιμα στελέχη των Ενόπλων Δυνάμεων, όσο και τους οπλίτες θητείας.

Όσον αφορά στο άρθρο 56 του Συντάγματος, που καθιερώνει τα κωλύματα εκλογιμότητας και για τους στρατιωτικούς, ορίζει ότι δεν μπορούν να ανακηρυχθούν υποψήφιοι και να εκλεγούν βουλευτές οι υπηρετούντες στις Ένοπλες Δυνάμεις και τα σώματα ασφαλείας αν δεν παραιτηθούν πριν από την ανακήρυξη τους ως υποψηφίων. Το ανωτέρω κώλυμα γίνεται δεκτό πως καταλαμβάνει μόνο τους εν ενεργεία αξιωματικούς και όχι τους εν αποστρατεία και τους εφέδρους, ακόμα και αν αυτοί ανακληθούν εν ενεργεία.⁴⁶

⁴⁵ Βλ. άρθρο 25 § 4 & άρθρο 25 § 6, Σ.Κ 20-1.

⁴⁶ Πέτρος Ι. Παραράς, *Σύνταγμα 1975-CORPUS II: άρθρα 51-80*, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 1985, σ. 95.

Οι ως άνω περιορισμοί αφορούν στην κομματική και όχι την πολιτική ουδετερότητα. Από αυτά και σε συνδυασμό με το άρθρο 5 παρ. 1 γίνεται κατανοητό ότι οι στρατιωτικοί δικαιούνται να τοποθετούνται επί των πολιτικών ζητημάτων και να αναπτύσσουν τις απόψεις τους με τρόπο όμως που να μην εκθέτουν το κύρος, τόσο αυτών ως στρατιωτικών, όσο και των Ενόπλων Δυνάμεων. Επιπλέον οι στρατιωτικοί μπορούν να παρίστανται σε συναθροίσεις πολιτικών κομμάτων και άλλες συναφείς εκδηλώσεις αρκεί βέβαια να μη φέρουν στολή και να μην προκαλούν το κοινό αίσθημα με την εν γένει συμπεριφορά τους. Επιπλέον, όσον αφορά την σταδιοδρομία των μονίμων στελεχών των Ενόπλων Δυνάμεων και την υπηρεσιακή τους μεταχείριση αυτή δεν θα πρέπει να επηρεάζεται και να εξαρτάται από τα πολιτικά τους φρονήματα αφού κάτι τέτοιο θα συνιστούσε περιορισμό του δικαιώματος τους για ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας τους, άρθρο 8 παρ. 1 του Συντάγματος.⁴⁷

4.6. Δικαίωμα για ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας των στρατιωτικών και για σεβασμό της αξίας τους ως ανθρώπων (άρθρα 5 παρ. 1 και 2 παρ. 1 του Συντάγματος)

Η ανθρώπινη αξία ως έννοια γένους είναι το σύνολο των γενικών υλικών, πνευματικών και κοινωνικών γνωρισμάτων του ανθρώπινου γένους. Σύμφωνα με το θεμελιώδες άρθρο 2 παρ. 6 του Συντάγματος η πολιτεία έχει πρωταρχική υποχρέωση να σέβεται και να προστατεύει την αξία του ανθρώπου. Ως έννοια είδους, η ανθρώπινη αξία ταυτίζεται με την προσωπικότητα, δηλαδή την ανθρώπινη αξία του κάθε

⁴⁷ Νίκος Κ. Αλιβιζάτος, *Η συνταγματική θέση των Ενόπλων Δυνάμεων, II Δικαιώματα και υποχρεώσεις των στρατιωτικών*, ό.π., σσ. 202-205.

συγκεκριμένου ατόμου και δεν επιτρέπεται να υποτιμάται από κανέναν.⁴⁸ Έτσι λοιπόν, σύμφωνα με το άρθρο 5 παρ. 1 του Συντάγματος, «καθένας έχει δικαίωμα να αναπτύσσει ελεύθερα την προσωπικότητά του και να συμμετέχει στην πολιτική, κοινωνική και οικονομική ζωή της χώρας, εφόσον δεν προσβάλλει τα δικαιώματα των άλλων και δεν παραβιάζει το Σύνταγμα και τα χρηστά ήθη». Με τη διάταξη αυτή κατοχυρώνεται η γενικότερη ελευθερία του ανθρώπου ως αντικειμενική αρχή και ως «μητρικό» θεμελιώδες δικαίωμα. Το Σύνταγμα κατοχυρώνει την ελευθερία ως εξειδίκευση της ανθρώπινης αξίας, ως ελευθερία για όλους και όχι ως ελευθερία των λίγων και ταυτόχρονα ως δικαίωμα της αυτοδιάθεσης του ατόμου, καθώς και της συμμετοχής στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της χώρας.⁴⁹

Οι δυο αυτές διατάξεις καθιερώνουν γενική αρχή και δεν ιδρύουν αυτοτελές ατομικό δικαίωμα.⁵⁰ Στο περιβάλλον του στρατεύματος υπάρχουν απαγορεύσεις και διαταγές που προσβάλλουν την ανθρώπινη αξιοπρέπεια και συνιστούν απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση των ανωτέρων προς τους κατώτερους ως προς την ιεραρχία όπως ασκήσεις, δοκιμασίες υπέρμετρης σκληρότητας, στέρηση ύπνου και φαγητού, καψώνια, συμπεριφορές που στο σύνολο τους δεν μπορούν να δικαιολογηθούν για λόγους πειθαρχίας και στρατιωτικής οργάνωσης.⁵¹ Επιπλέον η προσβολή της ανθρώπινης αξίας και προσωπικότητας είναι εντονότερη όταν οι απαγορεύσεις και οι διαταγές αφορούν εκφάνσεις της ζωής του στρατιωτικού εκτός του στρατεύματος όπως εμφάνιση,

⁴⁸ Ανδρέας Γ. Δημητρόπουλος, *Συνταγματικά Δικαιώματα, Ειδικό Μέρος, Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου*, τόμος III, ημ. Β', Αθήνα, 2004, σσ. 103-105.

⁴⁹ Ο.π., σσ. 131-133.

⁵⁰ Αριστόβουλος Ι. Μάνεσης, *Α' Ατομικές Ελευθερίες*, Αντ. Ν. Σάκκουλας, 1982, σ. 110 κ.ε.

⁵¹ Και όμως υπάρχουν αρκετές διατάξεις που ανέχονται τέτοιου είδους πρακτικές, όπως το άρθρο 142 §4 του ισχύοντος οργανισμού της ΣΣΕ (:β.δ.312/1968), το οποίο προβλέπει ότι οι Ευέλπιδες που τελούν σε αυστηρή φυλάκιση στο πειθαρχείο της σχολής τους [...] στερούνται προγεύματος και των επιδορπίων γεύματος και δείπνου και δεν επιτρέπεται να φέρουν μαζί τους «απαγορευμένα είδη, ως σιγαρέττα» (άρθρο 143§6).

συναναστροφές, διασκέδαση, οι οποίες δεν σχετίζονται με την εκτέλεση των στρατιωτικών του καθηκόντων.⁵²

4.7. Δικαίωμα της προστασίας της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής των στρατιωτικών και της ιδιωτικής σφαίρας γενικότερα (άρθρα 9 παρ. 1 και 21 παρ. 1 του Συντάγματος)

Με τα άρθρα 9 παρ. 1 και 21 παρ. 1 το Σύνταγμα κατοχυρώνει το απαραβίαστο της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής. Με τον όρο «ιδιωτική ζωή» νοείται κατ' αρχήν μια μικρότερη περιοχή της όλης ζωής του ανθρώπου, την οποία ο ίδιος ο νομοθέτης διακρίνει σε πολιτική, κοινωνική, οικονομική. Δεν θεωρείται «ιδιωτική» η πολιτική ζωή, ούτε η οικονομική ζωή ούτε και η κοινωνική. Η ιδιωτική ζωή αποτελεί μέρος της γενικότερης κοινωνικής ζωής του ανθρώπου. Με τη λειτουργική έννοια, ιδιωτική ζωή νοείται το σύνολο των ενεργειών και δραστηριοτήτων του ανθρώπου που αναφέρονται στο άτομο του και σε πρόσωπα του στενού περιβάλλοντος του. Σημαντικό είναι το ζήτημα του γάμου, ως μια ιδιαίτερη εκδήλωση στην ιδιωτική ζωή του στρατιωτικού, αφού στο παρελθόν ο στρατιωτικός ποινικός κώδικας είχε αναγάγει το ζήτημα του γάμου των στρατιωτικών, χωρίς άδεια από το διοικητή της μονάδας τους όπου υπηρετούσαν, σε ποινικό αδίκημα, ενώ οι κανονισμοί σε σοβαρό πειθαρχικό παράπτωμα.⁵³ Η μεγάλη τομή στη νομολογία του ΣτΕ έγινε το 1988, με την απόφαση της ολομέλειας 867/1988 με σκεπτικό: «Η επιβολή του καθεστώτος της προηγούμενης διοικητικής άδειας συνιστά ουσιαστική αποδυνάμωση του δικαιώματος συνάψεως γάμου και έντονη επέμβαση στην ιδιωτική ζωή του στρατιωτικού

⁵² Νίκος Κ. Αλιβιζάτος, *Η συνταγματική Θέση των Ενόπλων Δυνάμεων, II Δικαιώματα και υποχρεώσεις των στρατιωτικών*, ό.π., σσ. 152-153.

⁵³ Ανδρέας Γ. Δημητρόπουλος, *Συνταγματικά Δικαιώματα, Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου τόμος III*, ημ. Β', ό.π., σσ. 151-152.

υπαλλήλου, έτι δε αποτελεί ηθική μείωση του ίδιου και της μέλλουσας συζύγου του καθώς και προσβολή της προσωπικότητας τους, που δεν συμβιβάζονται προς τα άρθρα 2 παρ. 1, 4 παρ. 1&2, 5 παρ. 1&2, 9 παρ. 1, 21 παρ. 1 του Συντάγματος και προς τις αρχές του δημοκρατικού πολιτεύματος, εφόσον, συμφώνως προς αυτό. Δε νοείται η ύπαρξη ιδιαίτερων κοινωνικών τάξεων, ούτε επιτρέπονται διακρίσεις μεταξύ των Ελλήνων βάσει της κοινωνικής τους θέσεως, των φρονημάτων και της περιουσίας τους ή άλλων υποκειμενικών λόγων [...] Τέλος παράβαση της προστασίας της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής συνιστούν ο εξαναγκασμός των στρατιωτικών να αποκαλύπτουν στην υπηρεσία στοιχεία που εμπίπτουν στη σφαίρα της προσωπικότητας τους, οι καταγραφές και οι παρακολουθήσεις εντός και εκτός της υπηρεσιακής ζωής καθώς και η άρση του απορρήτου των επιστολών, τηλεφωνημάτων χωρίς να συντρέχουν οι ουσιαστικές και τυπικές προϋποθέσεις.»⁵⁴

4.8. Το δικαίωμα της ελευθερίας άντλησης πληροφοριών, έκφρασης και διάδοσης γνώσης (άρθρο 14 παρ. 1 και 16 παρ. 2 του Συντάγματος).

Το Σύνταγμα προστατεύει την ελευθερία των ιδεών αντικειμενικά ως πνευματικό αγαθό, αλλά και υποκειμενικά ως δικαίωμα του κάθε πολίτη να αντιλαμβάνεται, να παράγει και να εκφράζει τις απόψεις του για θέματα που αφορούν όλο το φάσμα των πνευματικών του αναζητήσεων, αλλά και της κοινωνικής του ζωής.⁵⁵ Η ελευθερία της γνώμης ανήκει στα δικαιώματα πνευματικής υπόστασης, στα δικαιώματα που περικλείουν και προστατεύουν την υπόσταση. Η ανεμπόδιστη

⁵⁴ Νίκος Κ. Αλιβιζάτος, *Η συνταγματική Θέση των Ενόπλων Δυνάμεων, II. Δικαιώματα και υποχρεώσεις στρατιωτικών*, ό.π., σσ. 154-158.

⁵⁵ Ανδρέας Γ. Δημητρόπουλος, *Συνταγματικά Δικαιώματα, Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου τόμος III ημ. Β*, ό.π. σ. 235.

ύπαρξη γνώμων, η διάδοση και η ανταλλαγή τους αποτελεί βασική έκφραση της πνευματικής ζωής του ανθρώπου. Η μεγάλη σημασία της συνταγματικής προστασίας βρίσκεται στην εξασφάλιση συνθηκών ελεύθερης δημιουργίας των ιδεών που με τη σειρά τους θα οδηγήσουν στην ελευθερία της πληροφόρησης και της ελεύθερης κυκλοφορίας των ιδεών. Στο γενικότερο πλαίσιο λοιπόν της ελεύθερης διάδοσης των ιδεών το Σύνταγμα κατοχυρώνει την ελευθερία του τύπου. Καθένας μπορεί να εκφράζει και να διαδίδει προφορικά, γραπτά και δια του τύπου τους στοχασμούς του τηρώντας τους νόμους του κράτους (4 παρ. 1 Σ.). Το δικαίωμα του πληροφορείσθαι δεν κατοχυρώνεται ρητά από το Σύνταγμα, αλλά προβλέπεται από το άρθρο 10 παρ. 1 της ΕΣΔΑ. Όμως, ο ισχύων στρατιωτικός νόμος απαγορεύει «την ανάγνωση ή με οποιοδήποτε τρόπο προβολή εντός των μονάδων πάσης φύσεως πολιτικών εντύπων και εκδόσεων που άμεσα ή έμμεσα μπορούν να κλονίσουν την πειθαρχία καθώς και εντύπων με καθαρά αντιστρατιωτικό περιεχόμενο».⁵⁶ Η διάταξη αυτή του Στρ.Π.Κ. είναι βέβαιο ότι αφορά τη ζωή των στρατιωτικών εντός των στρατοπέδων. Εκτός των στρατιωτικών χώρων όμως το ΣτΕ έχει νομολογήσει ήδη από το 1977 ότι κάθε είδους περιορισμός θα ήταν ανεπίτρεπτος διότι «εφόσον το Σύνταγμα κατοχυρώνει την ελευθερία του τύπου και την ακώλυτο κυκλοφορία του, χωρίς καμμία διάκριση από απόψεως ιδεολογικού περιεχομένου των εντύπων, η προμήθεια και η ανάγνωση τούτων δεν δύναται να εμποδιστεί δι' οποιουδήποτε τρόπου και δη δια της διακρίσεως των εφημερίδων εις «εθνικόφρονες», των οποίων η προμήθεια και ανάγνωση δεν είναι επιτρεπτή».

Όσον αφορά στην ενεργητική πλευρά του δικαιώματος των στρατιωτικών για πληροφόρηση, δηλαδή την ελευθερία τους να εκφράζουν και να διαδίδουν γνώση, η νομολογία δέχεται στο παρελθόν

⁵⁶ Βλ. άρθρο 12§4 ΣΚ 20-1.

ότι η γενική απαγόρευση δημοσιεύσεων, χωρίς προηγούμενη άδεια του ΥΠΕΘΑ ή του αρχηγού του οικείου κλάδου δεν αφορά δημοσιεύματα επί καθαρών επιστημονικών ζητημάτων. Η σχετική απαγόρευση του ισχύοντος κανονισμού του ΓΕΣ περιορίζεται σε δημοσιεύματα με πολιτικό και κομματικό περιεχόμενο, κάτι που είναι θεμιτό σύμφωνα με το άρθρο 29 παρ. 3. Στο σημείο αυτό αξίζει να σημειωθεί ότι το ΣτΕ επέδειξε αξιοσημείωτη ευαισθησία όταν θεώρησε ότι η πολύ γενικότερη απαγόρευση που εξακολουθεί να προβλέπει εν προκειμένω ο ισχύων κανονισμός πειθαρχίας της πολεμικής αεροπορίας είναι αντίθετη προς το άρθρο 14 παρ. 1 του Συντάγματος και του άρθρου 10 της ΕΣΔΑ « δεδομένου ότι εις περίπτωσιν ασκήσεως της αρχής δια παροχήν αδείας καθίσταται ανενεργές το βασικόν δια την έννοιαν της δημοκρατίας ατομικόν τούτο δικαίωμα». Αυτό, όμως, δεν σημαίνει ότι αποκλείεται συνταγματικά η επιβολή πειθαρχικών ή ποινικών κυρώσεων σε στρατιωτικούς βάσει διατάξεων των κανονισμών και του Στρ.Π.Κ. για δημοσιεύματα που είτε αποκαλύπτουν απόρρητα είτε συγκροτούν την αντικειμενική υπόσταση άλλων αξιόποινων πράξεων.⁵⁷

4.9. Δικαίωμα της ελευθερίας της θρησκευτικής συνείδησης και λατρείας των στρατιωτικών (άρθρα 13 παρ. 1 και 2 του Συντάγματος)

Το Σύνταγμα κατοχυρώνει την ελευθερία της θρησκείας, την θρησκευτική ελευθερία ως αντικειμενικό κανόνα δικαίου και ως ατομικό δικαίωμα. Με την αντικειμενική της μορφή, η θρησκευτική ελευθερία ταυτίζεται με την ανεξιθρησκεία. Με την αρχή, δηλαδή, κατά την οποία είναι ελεύθερη και ανεκτή οποιαδήποτε πίστη σε οποιοδήποτε δόγμα.

⁵⁷ Νίκος Κ. Αλιβιζάτος, *Η συνταγματική θέση των Ενόπλων Δυνάμεων, ΙΙ. Δικαιώματα και υποχρεώσεις των στρατιωτικών*, ό.π., σσ. 159-162.

Έτσι λοιπόν, σύμφωνα με το άρθρο 13 του Συντάγματος, η απόλαυση των ατομικών και πολιτικών δικαιωμάτων δεν εξαρτάται από τις θρησκευτικές πεποιθήσεις του καθενός, ενώ όλοι όσοι βρίσκονται στην ελληνική επικράτεια απολαμβάνουν την απόλυτη προστασία της ζωής, της τιμής και της ελευθερίας τους χωρίς διάκριση θρησκευτικών πεποιθήσεων.⁵⁸

Ο αποκλεισμός υποψηφίων μονίμων αξιωματικών και υπαξιωματικών, οι οποίοι ανήκουν εις «θρησκευτικός αιρέσεις» έχουν κριθεί αντισυνταγματικές και αντίθετες προς το άρθρο 9 του ΕΣΔΑ με το σκεπτικό ότι τα καθήκοντα του στρατιωτικού υπαλλήλου δεν περιλαμβάνονται σε εκείνα που κατ' εξαίρεση, σύμφωνα με την πάγια εν προκειμένω νομολογία, επιτρέπουν να θεσπιστεί ως προσόν ή κώλυμα, η πίστη ή η αποχή από την πίστη σε ορισμένη θρησκεία. Και αντίστροφα ο εξαναγκασμός στρατιωτικού να συμμετάσχει σε θρησκευτική τελετή ή προσευχή και γενικότερα να προβεί σε ενέργειες που προσδιορίζουν την πίστη σε ορισμένη θρησκεία θα ήταν αντίθετος προς το Σύνταγμα δεδομένου ότι τούτο δεν συνδέεται ούτε άμεσα ούτε έμμεσα με την εκτέλεση των καθηκόντων του.⁵⁹

5. ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ

5.1. Η διοικητική προστασία των στρατιωτικών

5.2. Δικαίωμα αναφοράς

⁵⁸ Ανδρέας Γ. Δημητρόπουλος *Συνταγματικά Δικαιώματα, Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου*, τόμος III ημ. Β, ό.π., σσ. 121-122.

⁵⁹ Νίκος Κ. Αλιβιζάτος, *Η συνταγματική Θέση των Ενόπλων Δυνάμεων, II. Δικαιώματα και υποχρεώσεις των στρατιωτικών*, ό.π., σσ. 158-159.

Κατά το άρθρο 29 παρ. 3 του Συντάγματος απαγορεύονται απολύτως οι οποιασδήποτε μορφής εκδηλώσεις υπέρ ή κατά πολιτικών κομμάτων των προσώπων που τελούν σε ειδική εξουσιαστική σχέση, όπως των στρατιωτικών.

Αν και οι νόμοι δεν μπορούν να περιορίσουν το δικαίωμα αναφοράς ή να το απαγορεύσουν και να προβλέψουν πειθαρχικές ή και ποινικές κυρώσεις για την απλή άσκησή του από τους στρατιωτικούς, μπορούν όμως να προβλέψουν περιορισμούς που αφορούν τη μορφή της αναφοράς και να τιμωρούν την άκοσμη ή αντιπειθαρχική συμπεριφορά, που μπορεί ενδεχομένως (π.χ. επί ομαδικής αναφοράς στρατιωτικών) να φτάσει ως τη διάπραξη ομαδικής απείθειας.

5.3. Δικαίωμα ακρόασης

Η θέσπιση των πειθαρχικών ποινών των στρατιωτικών, χωρίς την ταυτόχρονη θέσπιση της γενικής διάταξης που να προβλέπει την προηγούμενη κλήση τους για παροχή εξηγήσεων, είναι αντίθετη προς την αρχή της προηγούμενης ακρόασης. «Το δικαίωμα ακρόασης των ενδιαφερομένων ισχύει και για κάθε διοικητική ενέργεια ή μέτρο που λαμβάνεται σε βάρος των δικαιωμάτων ή συμφερόντων του», σύμφωνα με το άρθρο 20 παρ. 2 του Συντάγματος .

5.4. Δικαστική προστασία

Θεμελιώδης διάταξη για τη δικαστική προστασία των πολιτών περιέχεται στο άρθρο 20 παρ. 1 του Συντάγματος. Σε συνδυασμό με το άρθρο 8 παρ. 1 του Συντάγματος «κανένας δεν στερείται χωρίς τη θέληση

του το δικαστή που του έχει ορίσει ο νόμος» και εφαρμόζοντας την αρχή της ισότητας, ανάλογης έννομης προστασίας δικαιούνται και οι στρατιωτικοί. Το άρθρο 96 παρ. 4 του Συντάγματος αναφέρει ότι ειδικά δικαστήρια τα οποία συνιστώνται από τον νόμο είναι μεταξύ άλλων τα στρατοδικεία, ναυτοδικεία και αεροδικεία, στην αρμοδιότητα των οποίων δεν μπορούν να υπαχθούν ιδιώτες, αναγνωρίζοντας ότι οι στρατιωτικοί υπάγονται στην δικαιοδοσία ειδικών δικαστηρίων. Το άρθρο αυτό θέτει μία θεσμική εγγύηση υπέρ της στρατιωτικής δικαιοσύνης και αφενός προστατεύει τους ίδιους τους στρατιωτικούς και αφετέρου το ίδιο το Κράτος από ενέργειες στρατιωτικών.⁶⁰

Τα στρατιωτικά δικαστήρια συγκροτούνται κατά πλειοψηφία από μέλη του δικαστικού σώματος των ενόπλων δυνάμεων, το οποίο είναι κοινό και για τους τρεις κλάδους (ν.δ.657/1970 «περί δικαστικού σώματος των ενόπλων δυνάμεων»). Ακόμη, σύμφωνα με το άρθρο 87 παρ. 1 του Συντάγματος, οι στρατιωτικοί δικαστές περιβάλλονται με τις εγγυήσεις της προσωπικής και λειτουργικής ανεξαρτησίας των τακτικών δικαστών.

Οι συνεδριάσεις, σύμφωνα με το άρθρο 93 παρ. 2 του Συντάγματος, πρέπει να είναι δημόσιες, καθώς και οι αποφάσεις να είναι ειδικά και εμπεριστατωμένα αιτιολογημένες, κατά τους ειδικούς ορισμούς του άρθρου 93 παρ. 3 του Συντάγματος. Επίσης τα στρατιωτικά δικαστήρια υποχρεούνται να μην εφαρμόζουν νόμο, εάν το περιεχόμενό του είναι αντίθετο προς το Σύνταγμα σύμφωνα με το άρθρο 93 παρ. 4 του Συντάγματος.

⁶⁰ ΣτΕ 1678/1983 – ΣΤΕ ΔΕΛΤΙΟ-ΣΤΕ/1983. *Ενοπλες δυνάμεις. Στρατοδικεία.*

6. ΕΠΙΛΟΓΟΣ-ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Αντικείμενο της παρούσας εργασίας αποτελεί η ανάλυση των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων των στρατιωτικών, σύμφωνα με τους ειδικούς κανονισμούς που διέπουν τη στρατιωτική οργάνωση και ιεραρχία. Το Σύνταγμα θέτει το έρεισμα για την θεμελίωση των ενόπλων δυνάμεων, με το άρθρο 4 παρ. 6, το οποίο αποτελεί θεμέλιο της στρατιωτικής θητείας. Το ίδιο άρθρο ρυθμίζει οριστικά πλέον το θέμα των αντιρρησιών συνείδησης και αποτελεί έκφραση της θεμελιώδους αρχής της ισότητας του άρθρου 4 του Συντάγματος. Σημαντική παρουσιάζεται και η διάταξη του άρθρου 45 του Συντάγματος, με το οποίο ορίζεται ως αρχηγός των ενόπλων δυνάμεων ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας και αναθέτεται η διοίκησή τους στην κυβέρνηση.

Το κείμενο του Συντάγματος βρίθει αναφορών ατομικών, κοινωνικών και πολιτικών δικαιωμάτων, επισημαίνοντας σε ποιο βαθμό αυτά είναι συνταγματικά θεμιτά. Ο κοινός νομοθέτης των στρατιωτικών διατάξεων και νομοθετημάτων κινείται πάντα στο πλαίσιο του Συντάγματος, καθώς οι περιορισμοί στα συνταγματικά δικαιώματα των στρατιωτικών μπορούν να επιβληθούν μόνο εάν προβλέπονται από το ίδιο το Σύνταγμα ή νόμο, καθώς και από κανονιστικό διάταγμα ή πράξη, εκδοθείσα υπό τους όρους του άρθρου 43 παρ. 2 του Συντάγματος. Λόγω της εξουσιαστικής και πειθαρχικής σχέσης κράτους-στρατού, παρουσιάζεται επιτακτική η ανάγκη κατοχύρωσης για τους στρατευμένους, αλλά και για τους ανήκοντες εν γένει στο σώμα του στρατού ενός προστατευτικού πλαισίου, αφού περαιτέρω περιορισμοί των δικαιωμάτων, επηρεάζουν όχι μόνο τον ίδιο τον στρατευμένο, αλλά και τον κοινωνικό του περίγυρο.

Αναμφισβήτητα, λοιπόν, οι κάθε είδους περιορισμοί που μπορούν να επιβληθούν στα δικαιώματα του στρατού, οφείλουν να σέβονται την

αρχή της αναλογικότητας και σε καμία περίπτωση δεν επιτρέπεται να παραβιάσουν τη θεμελιώδη καταστατική αρχή της ανθρώπινης αξίας που είναι απρόσβλητη και απεριόριστη.

7. ΠΙΝΑΚΑΣ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑΣ

1) ΣτΕ (Τμ. ΣΤ') 1205/2003

2) ΣτΕ (Τμ. Δ') 3870/2002

3) ΣτΕ (Τμ. Δ') 797/2001

4) ΕΣ (Ολομ.) 977/2000

5) ΣτΕ (Ολομ.) 867/1988

6) ΣτΕ (Τμ. Δ') 575/2001

7) ΣτΕ (Τμ. Δ') 3601/1990

8) ΣτΕ (Τμ. Γ') 1802/1986

8. ΑΝΑΛΥΤΙΚΗ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

(Α` ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΝΟΜΟΣ) Ένοπλες Δυνάμεις. Έκπτωση από το δικαίωμα του αντιρρησία συνείδησης να εκπληρώσει εναλλακτική πολιτική κοινωνική υπηρεσία. Η διάταξη του άρθρου 21 παρ. 5 του ν. 2510/1997 δεν αντίκειται στο Σύνταγμα ή την ΕΣΔΑ. Ο Διευθυντής του αρμόδιου στρατολογικού γραφείου οφείλει, προτού λάβει την απόφασή του, να καλέσει τον ενδιαφερόμενο να εκθέσει τις απόψεις του και η παράλειψη της κλήσεως αυτής δεν καλύπτεται με την άσκηση διοικητικής προσφυγής κατά της απόφασης έκπτωσης. Δεκτή η αίτηση ακύρωσης. Αριθμός 1205/2003 ΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑΣ ΤΜΗΜΑ ΣΤ' Συνεδρίασε δημόσια στο ακροατήριό του στις 4 Νοεμβρίου 2002, με την εξής σύνθεση: Π. Παραράς, Σύμβουλος της Επικρατείας, Προεδρεύων, σε αναπλήρωση του Προέδρου του Τμήματος, που είχε κώλυμα, Θ. Παπαευαγγέλου, Σ. Χαραλάμπους, Σύμβουλοι, Ε. Νίκα, Ε. Αντιωνόπουλος, Πάρεδροι. Γραμματέας ο Ν. Βασιλόπουλος. Για να δικάσει την από 21 Ιανουαρίου 2002 αίτηση: του ο οποίος παρέστη με τον δικηγόρο Παναγ. Μπιτσαξή (Α.Μ. 9221), που τον διόρισε με πληρεξούσιο, κατά του ο οποίος παρέστη με τη Νίκη Μαριολή, Πάρεδρο του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους. Με την αίτηση αυτή ο αιτών επιδιώκει να ακυρωθούν: 1) η σιωπηρά άρνηση της Διοικήσεως να κάνει δεκτή την με αριθμό διαβίβασης Φ.429.1/26676/4.10.01 ενώπιον της Διευθύνσεως Στρατολογικού του ΓΕΕΘΑ ασκηθείσα προσφυγή του κατά της υπ' αριθμ. Φ.429.39/24287/17.9.2001 αποφάσεως του Α' Στρατολογικού Γραφείου Θεσσαλονίκης (Τμήμα 2ο) και 2) η ως άνω υπ' αριθμ. Φ.429.39/24287/17.9.2001 απόφαση του Α' Στρατολογικού Γραφείου Θεσσαλονίκης και 3) το εκδοθέν από το Α' Στρατολογικό Γραφείο Θεσσαλονίκης Σημείωμα Κατάταξης και κάθε άλλη σχετική πράξη ή παράλειψη της Διοικήσεως. Η εκδίκαση άρχισε με την ανάγνωση της εκθέσεως της Εισηγήτριας, Παρέδρου Ε. Νίκα. Κατόπιν το δικαστήριο άκουσε τον πληρεξούσιο του αιτούντος, ο οποίος ανέπτυξε και προφορικά τους προβαλλόμενους λόγους ακυρώσεως και ζήτησε να γίνει δεκτή η αίτηση και την αντιπρόσωπο του Υπουργού, η οποία ζήτησε την απόρριψή της. Μετά τη δημόσια συνεδρίαση το δικαστήριο συνήλθε σε διάσκεψη σε αίθουσα του δικαστηρίου κ α ι Α φ ο ύ μ ε λ έ τ η σ ε τ α σ χ ε τ ι κ ά έ γ γ ρ α φ α Σ κ έ φ θ η κ ε κ α τ ά τ ο Ν ό μ ο 1. Επειδή, για την άσκηση της υπό κρίση αιτήσεως καταβλήθηκε το νόμιμο παράβολο (υπ' αριθμ. 159195 και 160151/2001 ειδικά έντυπα παραβόλου). 2. Επειδή, με την αίτηση αυτή ζητείται η ακύρωση α) της υπ' αριθμ. Φ.429.39/24287/17.9.2001 αποφάσεως του Α' Στρατολογικού Γραφείου Θεσσαλονίκης περί εκπτώσεως του αιτούντος από το δικαίωμα εκπλήρωσης εναλλακτικής πολιτικής-κοινωνικής θητείας β) της σιωπηράς απορρίψεως της προσφυγής που ο αιτών άσκησε κατά της ως άνω αποφάσεως και γ) του εκδοθέντος από το Α' Στρατολογικό Γραφείο Θεσσαλονίκης σημειώματος με το οποίο ο αιτών

κλήθηκε να καταταγεί στις Ένοπλες Δυνάμεις με την 2002 Α/ΕΣΣΟ (Ιανουάριος 2002). 3. Επειδή, η κρινομένη αίτηση πρέπει να ερμηνευθεί ως στρεφόμενη και κατά της υπ' αριθμ. Φ.429.36/10/362202/ Σ.207/4.2.2002 αποφάσεως του Διευθυντού της Διευθύνσεως Στρατολογικού του Γενικού Επιτελείου Εθνικής Άμυνας, με την οποία απορρίφθηκε ρητά η προσφυγή νομιμότητας που ο αιτών άσκησε σύμφωνα με το άρθρο 26 παρ. 3 του ν. 1763/1988 (ΦΕΚ Α' 57) κατά της υπ' αριθμ. Φ.429.39/24287/17.9.2001 αποφάσεως το Α' Στρατολογικού Γραφείου Θεσσαλονίκης περί εκπτώσεώς του (Σ.τ.Ε. 494/1997). 4. Επειδή, το σημείωμα κατατάξεως του Α' Στρατολογικού Γραφείου Θεσσαλονίκης, ως πράξη εκτελέσεως, στερείται εκτελεστού χαρακτήρα και απαραδέκτως προσβάλλεται με την κρινομένη αίτηση. 5. Επειδή, με την παρ. 6 του άρθρου 4 του Συντάγματος επιβάλλεται ευθέως σε όλους τους Έλληνες τους ικανούς να φέρουν όπλα, η υποχρέωση να συμβάλουν στην άμυνα της πατρίδας με την αυτοπρόσωπη υπηρεσία τους στο στράτευμα, κατά τους ορισμούς του νόμου. Εξ άλλου, σύμφωνα με την ερμηνευτική δήλωση που πρόσθεσε στην ως άνω διάταξη το από 6 Απριλίου 2001 Ψήφισμα της Ζ' Αναθεωρητικής Βουλής (ΦΕΚ Α' 84) «Η διάταξη της παραγράφου 6 δεν αποκλείει να προβλέπεται με νόμο η υποχρεωτική προσφορά άλλων υπηρεσιών, εντός ή εκτός των ενόπλων δυνάμεων (εναλλακτική θητεία), από όσους έχουν τεκμηριωμένη αντίρρηση συνείδησης για την εκτέλεση ένοπλης ή γενικά στρατιωτικής υπηρεσίας». 6. Επειδή, στο άρθρο 19 παρ. 4 του ν. 2510/1997 «Ρύθμιση στρατιωτικών υποχρεώσεων κ.λπ.» (ΦΕΚ Α' 136) ορίζονται τα εξής: «Η εναλλακτική πολιτική κοινωνική υπηρεσία εκπληρώνεται σε υπηρεσίες φορέων του δημοσίου τομέα, όπως αυτός προσδιορίζεται από τις διατάξεις της παραγράφου 1 του άρθρου 14 του ν. 2190/1994 (ΦΕΚ 28 Α') και συνίσταται στην παροχή υπηρεσιών κοινής ωφέλειας. . .». Περαιτέρω, στο άρθρο 21 του ίδιου νόμου ορίζονται τα ακόλουθα: «3. Όσοι εκπληρώνουν εναλλακτική πολιτική κοινωνική υπηρεσία: α. Δεν έχουν στρατιωτική ιδιότητα και ως εκ τούτου δεν υπάγονται στην αρμοδιότητα των στρατιωτικών δικαστηρίων. β. Θεωρούνται οιονεί καταταγέντες στις Ένοπλες Δυνάμεις. γ. Δεν καλύπτουν οργανικές θέσεις του φορέα στον οποίο διατίθενται, όμως εξομοιώνονται με τους υπαλλήλους του φορέα τούτου σε ό,τι αφορά την υγειονομική περίθαλψη και γενικά τη διοικητική μέριμνα. δ. Δικαιούνται τροφή και στέγη από το φορέα στον οποίο διατίθενται και εφόσον αυτός αδυνατεί, καταβάλλεται σε αυτούς μισθός ίσος με το ποσό που διατίθεται για τη σίτιση, τη στέγαση, την ένδυση και τις μετακινήσεις των οπλιτών. . . ε. Δικαιούνται αδειάς απουσίας δύο (2) ημερών για κάθε μήνα υπηρεσίας. 4. . . . 5. Εκπίπτουν από το δικαίωμα εκπλήρωσης άοπλης θητείας ή εναλλακτικής πολιτικής κοινωνικής υπηρεσίας όσοι: α. Εμπίπτουν στις διατάξεις της παρ. 4 του άρθρου 18. β. Κηρύσσονται ανυπότακτοι λόγω μη παρουσιάσής τους στις Ένοπλες Δυνάμεις ή στο φορέα που διατέθηκαν εντός της καθοριζόμενης προθεσμίας. γ. Διαπράττουν πειθαρχικά ή ποινικά αδικήματα, τα οποία μπορούν να επιφέρουν, για το προσωπικό του φορέα που διατέθηκαν, απόλυση ή λύσης της σχέσης εργασίας. δ. Ασκούν συνδικαλιστική δραστηριότητα ή συμμετέχουν σε απεργία κατά το χρονικό διάστημα της εναλλακτικής υπηρεσίας τους. ε. Τιμωρούνται κατά το χρονικό διάστημα της εναλλακτικής υπηρεσίας τους σε οποιαδήποτε ποινή, εξ αιτίας παράβασης των διατάξεων περί χορήγησης αδειών απουσίας, οι οποίες ισχύουν για τους υπαλλήλους του φορέα που διατέθηκαν». Τέλος, στην υπ' αριθμ. Φ.420/202/57.842 Σ. 868/12.12.1997 απόφαση του Υπουργού Εθνικής Άμυνας (ΦΕΚ Β' 1117), που εκδόθηκε κατ' εξουσιοδότηση του άρθρου 22 παρ. 1 του ως άνω ν. 2510/1997, ορίζονται τα εξής: «Άρθρο 5: 1. . . . 2. Όσοι εκπληρώνουν εναλλακτική πολιτική-κοινωνική υπηρεσία, παρακολουθούνται από το αρμόδιο Στρατολογικό Γραφείο, εφαρμοζομένων ανάλογα των αντιστοιχών διατάξεων που αφορούν σε όσους εκπληρώνουν ένοπλη στρατιωτική θητεία. Οι φορείς στους οποίους αυτοί έχουν διατεθεί, γνωστοποιούν στα αρμόδια στρατολογικά γραφεία την παρουσίαση και ανάληψη υπηρεσίας, καθώς και τις μεταβολές που επηρεάζουν τη στρατολογική τους κατάσταση, ιδιαίτερα αυτές που απορρέουν από τις διατάξεις της παραγράφου 4 του άρθρου 18 και των 4 και 5 του άρθρου 21 του ν. 2510/1997 . . . 3. . . .». «Άρθρο 7: 1. . . . 2 Η έκπτωση από το δικαίωμα εκπλήρωσης άοπλης θητείας ή εναλλακτικής πολιτικής-κοινωνικής υπηρεσίας, σύμφωνα με τα καθοριζόμενα από τις σχετικές διατάξεις της παραγράφου 5 του άρθρου 21 του ν. 2510/1997, επέρχεται με απόφαση του διευθυντή του αρμοδίου Στρατολογικού Γραφείου και από την ημερομηνία έκδοσής της. Η απόφαση εκδίδεται με βάση επίσημα στοιχεία που περιέρχονται στο Στρατολογικό Γραφείο ή γνωστοποιούνται σε αυτό από τις κατά περίπτωση αρμόδιες Αρχές και εντός πενήτημέρου από την παραλαβή τους. Η απόφαση έκπτωσης κοινοποιείται αμέσως στον ενδιαφερόμενο και στη μονάδα του ή στο φορέα που έχει διατεθεί, για την κατά περίπτωση περαιτέρω διαδικασία, σύμφωνα με τα καθοριζόμενα στις υποπαραγράφους β και γ της παραγράφου 4 του παρόντος άρθρου. 3. Οι Μονάδες

όπου υπηρετούν οι υπόχρεοι άοπλης θητείας και οι φορείς του δημόσιου τομέα, όπου υπηρετούν οι υπόχρεοι εναλλακτικής πολιτικής-κοινωνικής υπηρεσίας, γνωστοποιούν στα αρμόδια Στρατολογικά Γραφεία τις σχετικές μεταβολές που επιφέρουν έκπτωση, σύμφωνα με τις προβλέψεις της παραγράφου 5 του άρθρου 21 του ν. 2510/1997. 4. . . . 5. . . .». 7. Επειδή, εξ άλλου, το άρθρο 6 του ν. 2690/1999 «Κύρωση του Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας» (ΦΕΚ Α΄ 45) ορίζει ότι: «1. Οι διοικητικές αρχές, πριν από κάθε ενέργεια ή μέτρο σε βάρος των δικαιωμάτων ή συμφερόντων συγκεκριμένου προσώπου, οφείλουν να καλούν τον ενδιαφερόμενο να εκφράσει τις απόψεις του, εγγράφως ή προφορικά, ως προς τα σχετικά ζητήματα. 2. Η κλήση προς ακρόαση είναι έγγραφη, αναφέρει τον τόπο, την ημέρα και την ώρα της ακρόασης, προσδιορίζει δε το αντικείμενο του μέτρου ή της ενέργειας. . . . 4. Οι διατάξεις των παρ. 1 και 2 εφαρμόζονται και όταν οι σχετικές με τη δυσμενή διοικητική πράξη διατάξεις προβλέπουν δυνατότητα άσκηση διοικητικής προσφυγής». 8. Επειδή, με την προπαρατεθείσα διάταξη της παραγράφου 5 του άρθρου 21 του ν. 2510/1997 προβλέπεται ότι σε ωρισμένες περιπτώσεις επέρχεται έκπτωση από το δικαίωμα του αντιρρησίας συνειδήσεως να εκπληρώσει εναλλακτική πολιτική κοινωνική υπηρεσία. Η ρύθμιση αυτή δεν αντίκειται στο Σύνταγμα ή στην κυρωθείσα με το ν.δ. 53/1974 (ΦΕΚ Α΄) Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την προάσπιση των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών, αφού, ούτε το Σύνταγμα ούτε η Σύμβαση αυτή κατοχυρώνουν ατομικό δικαίωμα απαλλαγής από τη στρατιωτική υπηρεσία των αντιρρησιών συνειδήσεως, αλλά απλή ευχέρεια που υφίσταται υπό τους όρους και τις προϋποθέσεις του νόμου (Σ.τ.Ε. 4509/2001 7μ.). Εξ άλλου, όσον αφορά την τρητέα επί εκπτώσεως διαδικασίας, από τις ανωτέρω εκτεθείσες διατάξεις προκύπτει ότι οι αναγνωριζόμενοι ως αντιρρησίες συνειδήσεως και μετά την τοποθέτησή τους σε φορέα του δημόσιου τομέα, κατά την εκπλήρωση της ανατιθέμενης σ' αυτούς εναλλακτικής πολιτικής-κοινωνικής υπηρεσίας και μέχρι της απολύσεώς τους, υπόκεινται στην εποπτεία και τον έλεγχο του οικείου στρατολογικού γραφείου. Όμως, εν όψει της γενικής διατυπώσεως των ανωτέρων διατάξεων, αυτές πρέπει να ερμηνευθούν υπό το φως της συνταγματικής αρχής της επικουρικότητας, που εν αμφιβολία λαμβάνεται υπ' όψιν και προς την κατανομή της αρμοδιότητας μεταξύ των διαφόρων διοικητικών οργάνων, και να γίνει δεκτό ότι οι επικεφαλής των φορέων, όπου τοποθετούνται οι αντιρρησίες συνειδήσεως, καθίστανται, ως εκ της εγγύτερης και αμεσότερης σε σχέση με αυτούς θέσεώς τους, αρμόδιοι να παρακολουθούν την από μέρους των αντιρρησιών συνειδήσεως τήρηση των όρων και προϋποθέσεων που τάσσονται από το νόμο για την εκπλήρωση της εναλλακτικής πολιτικής κοινωνικής υπηρεσίας και, εφ' όσον ανακύπτει ζήτημα παραβάσεως από τους αντιρρησίες συνειδήσεως των νομίμων υποχρεώσεών τους, να προβαίνουν στις αναγκαίες ενέργειες για τη συλλογή και καταγραφή των σχετικών πληροφοριών και στοιχείων, υποχρεούμενοι στη συνέχεια να διαβιβάσουν όλο το αποδεικτικό υλικό που συγκεντρώθηκε στο αρμόδιο στρατολογικό γραφείο. Περαιτέρω, εάν ο Διευθυντής του αρμόδιου στρατολογικού γραφείου, κρίνει ότι εν όψει των κατά τα ανωτέρω συγκεντρωθέντων στοιχείων συντρέχει κατ' αρχήν περίπτωση εκπτώσεως οφείλει, προτού λάβει την απόφασή του, να καλέσει τον «διωκόμενο» αντιρρησία συνειδήσεως να εκθέσει τις απόψεις του (Σ.τ.Ε. 1705/2002), η δε παράλειψη της κλήσεως αυτής δεν καλύπτεται ήδη, εν όψει της διατάξεως της παρ. 4 του άρθρου 6 του ισχύοντος Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας, με την άσκηση διοικητικής προσφυγής κατά της αποφάσεως εκπτώσεως (Σ.τ.Ε. 2640, 4302/2001, 1027/2002). 9. Επειδή, στην προκειμένη περίπτωση, από τα στοιχεία του φακέλου προκύπτουν τα ακόλουθα: ο αιτών αναγνωρίσθηκε με την υπ' αριθμ. Φ.429.39/105/342520/Σ.1280/23.11.1998 απόφαση του Υπουργού Εθνικής Άμυνας ως αντιρρησίας συνειδήσεως λόγω των θρησκευτικών του πεποιθήσεων και διατέθηκε στο Κέντρο Αποθεραπείας Φυσικής και Κοινωνικής Αποκατάστασης (ΚΑΦΚΑ) Ρόδου προκειμένου να εκπληρώσει εναλλακτική πολιτική-κοινωνική υπηρεσία, παρουσιάσθηκε δε για ανάληψη υπηρεσίας στις 7.1.1999. Με το υπ' αριθμ. 469/3.9.2001 έγγραφο του Διευθυντή του ΚΑΦΚΑ Ρόδου απεστάλη στο αρμόδιο στρατολογικό γραφείο αντίγραφο πορίσματος διενεργηθείσης Ένορκης Διοικητικής Εξετάσεως, σύμφωνα με το οποίο ο αιτών, κατά τη διάρκεια εκπληρώσεως της υπηρεσίας του, συνελήφθη από τον Πρόεδρο του Διοικητικού Συμβουλίου του ΚΑΦΚΑ να κακοποιεί περιθαλπόμενο άτομο με ειδικές ανάγκες, υποπίπτοντας ούτω στα πειθαρχικά παραπτώματα της ανάρμοστης συμπεριφοράς και της κακής εκτελέσεως υπηρεσίας. Εν όψει του ανωτέρω εγγράφου ο Διευθυντής του Α΄ Στρατολογικού Γραφείου Θεσσαλονίκης αποφάσισε με την προβαλλόμενη απόφασή του την έκπτωση του αιτούντα, χωρίς προηγουμένως να κληθεί ο αιτών να προβάλλει τις αντιρρήσεις του. Κατά της ως άνω αποφάσεως ο αιτών άσκησε προσφυγή, η οποία απορρίφθηκε με την υπ' αριθμ. Φ.429.36/10/362202/Σ.207/4.2.2002 απόφαση του Διευθυντού της Διευθύνσεως Στρατολογικού του Γ.Ε.Ε.Θ.Α. με το σκεπτικό ότι υπήρχε δέσμευση των

στρατολογικών αρχών ενόψει βεβαιώσεως του ΚΑΦΚΑ ότι τελέσθηκε πειθαρχικό παράπτωμα από τον αιτούντα αντιρρησία. Όμως, εν προκειμένω, ο Διευθυντής του Στρατολογικού Γραφείου όφειλε, σύμφωνα με την προπαρατεθείσα διάταξη του άρθρου 6 παρ. 1 και 4 του ν. 2690/1999, να καλέσει τον αιτούντα να προβάλει τις αντιρρήσεις του πριν από την έκδοση της αποφάσεως εκπτώσεως. Η παράλειψη δε της κλήσεως του αιτούντος δεν καλύπτεται, εν όψει της διατάξεως της παρ. 4 του άρθρου 6 του ν. 2690/1999, με την άσκηση εκ μέρους του προσφυγής κατά της αποφάσεως περί εκπτώσεώς του. Για το λόγο αυτό, βασίμως προβαλλόμενο με την υπό κρίση αίτηση, αυτή πρέπει να γίνει δεκτή και να ακυρωθούν οι προσβαλλόμενες αποφάσεις και η υπόθεση να αναπεμφθεί στη Διοίκηση για νέα νόμιμη κρίση. Διά ταύτα Δέχεται την υπό κρίση αίτηση. Ακυρώνει την υπ' αριθμ. Φ.429.39/24287/17.9.2001 απόφαση του Α' Στρατολογικού Γραφείου Θεσσαλονίκης και την υπ' αριθμ. Φ.429.36/10/362202/Σ.207/4.2.2002 απόφαση της Διευθύνσεως Στρατολογικού του Γενικού Επιτελείου Εθνικής Άμυνας και αναπέμπει την υπόθεση στη Διοίκηση, κατά το σκεπτικό. Διατάσει την απόδοση του παραβόλου. Επιβάλλει στο Δημόσιο τη δικαστική δαπάνη του αιτούντος που ανέρχεται στο ποσό των επτακοσίων εξήντα (760) ευρώ. Η διάσκεψη έγινε στην Αθήνα στις 19 Δεκεμβρίου 2002 και η απόφαση δημοσιεύθηκε του δημοσία συνεδρίαση της 5ης Μαΐου 2003. Ο Προεδρεύων Σύμβουλος Ο Γραμματέας Π. Παραράς Ν. Βασιλόπουλος 3870/2002 ΣΤΕ (336225) (Α' ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΝΟΜΟΣ) Στρατιωτική θητεία. Μεταφορά προσώπου στους υποχρέους μειωμένης θητείας, ως μόνιμου κατοίκου εξωτερικού. Ποιοι νοούνται μόνιμοι κάτοικοι εξωτερικού. Κριτήρια που λαμβάνονται υπόψη κατά τα άρθρα 51-56 του ΑΚ. Ο μόνιμος δημόσιος υπάλληλος δεν αποκτά κατά κανόνα, αλλά μόνο κατ' εξαίρεση, κατοικία στον τόπο της υπηρεσίας του. Μή νόμιμα ανακλήθηκε η μεταφορά του αιτούντος στους υποχρέους μειωμένης θητείας, αφού δεν ερευνήθηκε αν ο αιτών ως τέκνο δημοσίου υπαλλήλου μπορούσε να έχει κατοικία στην αλλοδαπή. Αντίθετη μειοψηφία. Δεκτή η αίτηση ακύρωσης. Αριθμός 3870/2002 ΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑΣ ΤΜΗΜΑ Δ' Συνεδρίασε δημόσια στο ακροατήριό του στις 27 Μαρτίου 2001, με την εξής σύνθεση : Μ. Βροντάκης, Αντιπρόεδρος, Πρόεδρος του Δ' Τμήματος, Π. Κοτσώνης, Γ. Παπαγεωργίου, Σύμβουλος, Δ. Γρατσιάς, Ο. Ζύγουρα, Πάρεδροι. Γραμματέας η Α. Ζυγουρίτσα. Για να δικάσει την από 28 Νοεμβρίου 2000 αίτηση: του, κατοίκου Χαλανδρίου Αττικής (Κάδμου 16), ο οποίος παρέστη με τον δικηγόρο Φιλοποίμη Παναγόπουλο (Α.Μ. 14530), που τον διόρισε με πληρεξούσιο, κατά του, ο οποίος παρέστη με τη Νίκη Μαριόλη, Πάρεδρο του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους. Με την αίτηση αυτή ο αιτών επιδιώκει να ακυρωθούν : 1) η υπ' αριθμ. Φ900/17970/20.11.2000 πράξη του Β` Στρατολογικού Γραφείου Αθηνών και 2) το από 20.11.2000 σημείωμα επανακατάταξης το οποίο εκδόθηκε από το Β` Στρατολογικό Γραφείο Αθηνών. Η εκδίκαση άρχισε με την ανάγνωση της εκθέσεως της Εισηγήτριας, Πάρεδρου Ο. Ζύγουρα. Κατόπιν το δικαστήριο άκουσε τον πληρεξούσιο του αιτούντος, ο οποίος ανέπτυξε και προφορικά τους προβαλλόμενους λόγους ακυρώσεως και ζήτησε να γίνει δεκτή η αίτηση και την αντιπρόσωπο του Υπουργού, η οποία ζήτησε την απόρριψή της. Μετά τη δημόσια συνεδρίαση το δικαστήριο συνήλθε σε διάσκεψη σε αίθουσα του δικαστηρίου κ α ι Α φ ο ύ μ ε λ έ τ η σ ε τ α σ χ ε τ ι κ ά έ γ γ ρ α φ α Σ κ έ φ θ η κ ε κ α τ ά τ ο ν Ν ό μ ο 1. Επειδή δια της υπό κρίση αιτήσεως, δια την οποίαν κατεβλήθησαν τα κατά νόμον τέλη (διπλότυπον εισπράξεως Δ.Ο.Υ. Ενσήμων και Δικαστικών Εισπράξεων Αθηνών υπ' αριθμ. 1052920 έτους 2000) και το παράβολον (ειδικόν δελτίον παραβόλου υπ' αριθμ. 2289274 έτους 2000), ζητείται η ακύρωσις της Φ.900/17970/20.12.2000 πράξεως του Β` Στρατολογικού Γραφείου Πειραιώς, δια της οποίας ανεκλήθη η από 11.12.89 πράξις του ιδίου Στρατολογικού Γραφείου περί μεταφοράς του αιτούντος εις τους υποχρέους μειωμένης θητείας, ως μόνιμου κατοίκου εξωτερικού (άρθρ. 9 παρ. 1 α 7 ν 1763/88) και του από 20.11.00 σημειώματος κατατάξεως του αιτούντος. 2. Επειδή απαραδέκτως πλήσσειται το από 20.11.00 σημείωμα κατατάξεως του αιτούντος, το οποίον στερείται εκτελεστού χαρακτήρος, ως πράξις εκτελέσεως. 3. Επειδή δια του άρθρου 9 παρ. 1 α (7) του ν. 1763/88 (φ. 57 τ. Α') προεβλέπετο η δυνατότης μεταφοράς εις τους υποχρέους μειωμένης θητείας, μεταξύ άλλων των μόνιμων κατοίκων εξωτερικού, ως τοιούτων νοουμένων, κατά τους εις το άρθρο 2 του ιδίου νομοθετήματος ορισμούς, των στρατευσίμων, ήτοι των νομίμως εκτός στρατεύματος χωρίς να έχουν εκπληρώσει την στρατιωτικήν των θητεϊαν τελούντων υποχρέων εις στρατεύσιν (άρθρ. 2 παρ. 1 ν. 1763/88), "που διαμένουν μόνιμα στο εξωτερικό τουλάχιστον από την 1η Ιανουαρίου του έτους κατά το οποίον άρχισαν να διανύουν το δέκατο πέμπτο έτος της ηλικίας τους". Δια την υπαγωγήν εις το εξαιρετικόν αυτό καθεστώς προεβλέπετο (άρθρ. 4 της Φ. 429.1/157340105/8/13.9.88 αποφάσεως του Υπουργού Εθνικής Άμυνας - φ. 675 τ. Β`) η υποβολή σχετικής αιτήσεως και δικαιολογητικών. Προβλέπεται

δε ειδικώτερον (άρθρ. 4 παρ. 2 της ανωτέρω υπουργικής αποφάσεως), ότι : "δ. Η ιδιότητα του μόνιμου κάτοικου εξωτερικού προκύπτει από πιστοποίηση ή βεβαίωση της αρμόδιας Ελληνικής Προξενικής Αρχής στην οποία να βεβαιώνεται η μόνιμη εγκατάσταση στο εξωτερικό τουλάχιστον από την 1η Ιανουαρίου του χρόνου που οι ενδιαφερόμενοι διανύουν το 15ο έτος της ηλικίας τους". Το ανωτέρω νομοθετικόν καθεστώς ετροποποιήθη μεταγενεστέρως (άρθρ. 4 ν. 2510/97 - φ. 136 τ. Α`), ορισθέντος ότι ως μόνιμοι κάτοικοι εξωτερικού νοούνται : "όσοι γεννήθηκαν ή εγκαταστάθηκαν και άρχισαν να διαμένουν μόνιμα στο εξωτερικό πριν από την 1η Ιανουαρίου του έτους που άρχισαν να διανύουν το ενδέκατο έτος της ηλικίας τους και πληρούν και τις λοιπές προϋποθέσεις του άρθρου 7 του νόμου αυτού". 4. Επειδή εξ άλλου, εις τα άρθρα 51-54 ΑΚ ορίζεται ότι : "Άρθρο 51 Το πρόσωπο έχει κατοικία τον τόπο της κύριας και μόνιμης εγκατάστασής του. Κανένας δεν μπορεί να έχει συγχρόνως περισσότερες από μία κατοικίες. Για τις υποθέσεις που αναφέρονται στην άσκηση του επαγγέλματος λογίζεται ως ειδική κατοικία του προσώπου ο τόπος όπου ασκεί το επάγγελμά του." "Άρθρο 52. Η κατοικία διατηρείται εωσότου αποκτηθεί νέα" "Άρθρο 53 Αν δεν μπορεί να αποδειχθεί η τελευταία κατοικία του προσώπου, ως κατοικία θεωρείται ο τόπος της διαμονής του" "Άρθρο 54. Αυτοί που έχουν διοριστεί σε ισόβια δημόσια υπηρεσία έχουν κατοικία τον τόπο όπου υπηρετούν." Εις δε το άρθρο 56 ΑΚ ορίζεται, ότι : "Ο ανήλικος που τελεί υπό γονική μέριμνα έχει κατοικία την κατοικία των γονέων του ή του γονέα που ασκεί μόνος την γονική μέριμνα. Αν τη γονική μέριμνα ασκούν και οι δύο γονείς χωρίς να έχουν την ίδια κατοικία, ο ανήλικος έχει κατοικία την κατοικία του γονέα με τον οποίο συνήθως διαμένει ". Κατά την έννοια των διατάξεων αυτών του Αστικού Κώδικος, κατοικίαν έχει κάποιος εις τον τόπον, ο οποίος είναι το κύριον και μόνιμον κέντρον των οικιακών και κοινωνικών αυτού σχέσεων και ενεργειών, προς θεμελίωσιν δε αυτού απαιτούνται δύο στοιχεία, ήτοι πρώτον πραγματική εγκατάστασις και δεύτερον η εγκατάστασις να γίνη επί σκοπώ μονιμότητος, δηλαδή η μέν οίκησις πρέπει να εμφανή τελείαν εγκατάστασιν, η δε διάνοια να αποτελή την πρόθεσιν της σταθεράς και μόνιμου εγκαταστάσεως. Η θέλησις της συστάσεως κατοικίας ή μεταβολής αυτής προκύπτει προ πάντων εκ της δηλώσεως εις τα οικεία Δημαρχεία, ελλείψει δε ταύτης, δύναται να προκύπτει εξ οιουδήποτε σαφούς και αναμφισβητήτου γεγονότος, εμφανίζοντος την πρόθεσιν της εν τινι τόπω κυρίας και μόνιμου εγκαταστάσεως, ως εκ της αγοράς ακινήτων εν τινι τόπω, της μακράς διαμονής εν αυτώ και της ασκήσεως επαγγέλματος. Οι δημόσιοι όμως υπάλληλοι, εκτός των εχόντων υπηρεσίαν ισόβιον (άρθρ. 54 Α.Κ.), οι οποίοι έχουν αναγκαίαν κατοικίαν τον τόπον υπηρεσίας αυτών, δεν έχουν νόμιμον κατοικίαν εκ του τόπου της υπηρεσίας αυτών, διότι ο Αστικός Κώδιξ δεν περιέχει διάταξιν περί της κατοικίας αυτών, πλην αν υπάρξουν έτερα τεκμήρια, εκ των οποίων να συνάνηται ότι ηννόησαν να κατοικήσουν εκεί όπου υπηρετούν. Προς μόρφωσιν δε της τοιαύτης κρίσεως δέον να λαμβάνηται υπ` όψιν το είδος της υπηρεσίας του δημοσίου υπαλλήλου, η πιθανή διάρκεια αυτής, η επίπλωσις και ο εν γένει εξοπλισμός ιδίας οικίας, η μεταφορά της οικογενείας και εν γένει πάν πρόσφορον κατά περίπτωσιν στοιχείον, δυνάμενον να φανερώση μόνιμον εγκατάστασιν, της μεταβάσεως του δημοσίου υπαλλήλου εις τον τόπον του διορισμού του, αποτελούσης στοιχείον, το οποίον όχι καθ` εαυτό, αλλά συνεκτιμώμενον μετά των λοιπών δύναται να πείση περί της εγκαταστάσεως του δημοσίου υπαλλήλου, μόνης της υπ` αυτού αναλήψεως υπηρεσίας εις κάποιον τόπον μη αρκούσης προς θεμελίωσιν εκουσίας κατοικίας (πρβλ Εφ. Πατρ. 264/1959, Νο Β 8, σελ. 816). 5. Επειδή εν προκειμένω, όπως προκύπτει εκ του φακέλλου της υποθέσεως, ο αιτών, στρατολογικής κλάσεως 1988, είχε τύχει αναβολής στρατεύσεως από 31.10.85, ως φοιτητής του Τμήματος Οικονομικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Αθηνών. Διέκοψε την αναβολήν της 28.08.89 και κατετάγη την 21.11.89 εις το στράτευμα προς εκπλήρωσιν της στρατιωτικής του θητείας. Την 11.12.89 μετεφέρθη, κατόπιν αιτήσεώς του εις τους υποχρέους εξαμήνου (μειωμένης) θητείας, κατ` άρθρ. 9 παρ. 1 α (7) του ν. 1763/88, ως μόνιμος κάτοικος εξωτερικού. Μετά δε την συμπλήρωσιν εξαμήνου υπηρεσίας εις το στράτευμα απελύθη την 21.05.90. Δια της ήδη προσβαλλομένης Φ.900/17970/20.11.2000 πράξεως του Β` Στρατολογικού Γραφείου Αθηνών ανεκλήθη η κατά τα ανωτέρω μεταφορά του αιτούντος εις τους υποχρέους μειωμένης θητείας και εξεδόθη σημείωμα επανακατατάξεώς του, προκειμένου να υπηρετήση το υπόλοιπον της θητείας του. Ως εκτίθεται δε εις την προσβαλλομένην Φ.900/17970/20.11.2000 πράξιν, ο αιτών είχε τύχει του ανωτέρω ευεργετήματος προσκομίζων "το με ΑΠ 727/ΑΕ2313/12.9.89 πιστοποιητικό μόνιμου κατοίκου εξωτερικού του Γενικού Προξενείου της Ελλάδος στον Καναδά, το οποίο υπέγραφε ο πατέρας του, που είχε αναλάβει καθήκοντα Υποπροξένου στο ανωτέρω Προξενείο από τον Οκτώβριο του 1977". Η προσβαλλομένη δε αυτή πράξις, εις το προοίμιον

της οποίας (εδαφ. β`) γίνεται επίκλησις των άρθρων 51 επ του ΑΚ, αι οποίοι, ως εκτίθεται εις την πράξιν αυτήν : "ορίζουν ότι οι Έλληνες δημόσιοι υπάλληλοι, που υπηρετούν στο εξωτερικό έχουν κατοικία στην Ελλάδα και επομένως τα ανήλικα τέκνα τους δεν αποκτούν κατοικία στο εξωτερικό", αιτιολογείται περαιτέρω ως εξής : "διότι από την εξέταση των προαναφερομένων δικαιολογητικών δεν πληρούνται όλες οι προϋποθέσεις των παραγράφων 13 και 14 του άρθρου 7 του (α) σχετικού (ήτοι του ν. 1763/88) καθόσον ο πατέρας του που υπηρετούσε με την ιδιότητα του Υποπροξένου στο Ελληνικό Προξενείο του Μόντρεαλ στον Καναδά από το 1977 δε δύναται να θεωρηθεί ότι είχε μόνιμη κατοικία την χώρα όπου υπηρετούσε και ως εκ τούτου δεν έχουν εφαρμογή για τον ενδιαφερόμενο οι διατάξεις του Ν. 1763/88 "περί μόνιμων κατοίκων εξωτερικού" αφού ο ίδιος ως ανήλικο τέκνο του πατέρα του ουδέποτε απέκτησε κατοικία στο εξωτερικό". Εκ της κατά τα ανωτέρω αιτιολογίας προκύπτει, ότι η μεταφορά του αιτούντος στους υποχρέους μειωμένης θητείας ανεκλήθη, κριθέντος ότι αυτή κατά τον χρόνον εκδόσεως της σχετικής πράξεως και υπό το τότε ισχύον νομικό καθεστώς - και όχι εν όψει των διατάξεων του μεταγενεστέρου ν. 2510/97, όπως αβασίμως υπολαμβάνει ο αιτών - δεν ήτο νόμιμος υπό την αποδιδόμενη από την Διοίκησιν εις τας διατάξεις των άρθρ. 51 επ. ΑΚ έννοιαν, καθ' ήν οι υπηρετούντες εις το εξωτερικόν έλληνες δημόσιοι υπάλληλοι δεν δύναται να έχουν κατοικίαν εις τον τόπον όπου υπηρετούν. Εν όψει όμως των ανωτέρω περί της εννοίας των διατάξεων των άρθρων 51-54 του Αστικού Κώδικος εκτεθέντων, η αιτιολογία αυτή της προσβαλλομένης πράξεως, η οποία στηρίζεται απλώς εις την εκδοχήν ότι κατά τον Αστικόν Κώδικα οι δημόσιοι υπάλληλοι δεν δύναται να έχουν μόνιμον κατοικίαν εις τον τόπον όπου υπηρετούν και της διατυπώσεως της οποίας δεν προηγείται έρευνα περί του αν ενδεχομένως συνέτρεχον εν προκειμένω πραγματικά συνθήκαι και περιστατικά, εκ των οποίων, σκοπούμενου του συνόλου των δεδομένων της συγκεκριμένης περιπτώσεως να προέκυπτε ότι ο πατέρας του αιτούντος είχε πράγματι κατοικίαν εις τον τόπον, όπου υπηρετεί, δεν είναι νόμιμος. Διά τον λόγον δε αυτόν αποβαίνει ακυρωτέα η προσβαλλομένη ανακλητικήν την μεταφορά του αιτούντος εις τας υποχρέους μειωμένης θητείας, πράξις. Αν και κατά την γνώμην του συμβούλου Γ. Παπαγεωργίου, εφ' όσον, κατά την προπαρατεθείσαν έννοιαν των άρθρων 51-54 του Α.Κ., ο μόνιμος δημόσιος υπάλληλος δεν αποκτά κατά κανόνα, αλλά μόνον κατ' εξαίρεσιν, κατοικίαν εις τον τόπον της υπηρεσίας του, δεν υπεχρεούτο η Διοίκησις να προβή οίκοθεν εις έρευναν περί της υπάρξεως εν προκειμένω των πραγματικών συνθηκών, υπό τας οποίας, κατ' εξαίρεσιν, ο μόνιμος δημόσιος υπάλληλος αποκτά κατοικίαν εις τον τόπον της υπηρεσίας του. Είναι, επομένως, νόμιμος η αιτιολογία της προσβαλλομένης πράξεως, ο δε περί του αντιθέτου λόγος ακυρώσεως είναι απορριπτέος ως αβάσιμος, δεδομένου μάλιστα ότι ο αιτών δεν ισχυρίζεται ότι συνέτρεχον αι εξαιρετικάί, κατά την προπαρατεθείσαν έννοιαν των ανωτέρω διατάξεων, προϋποθέσεις αποκτήσεως υπό του πατρός του κατοικίας εις τον τόπον υπηρεσίας του. 6. Επειδή πρέπει να γίνη δεκτή η υπό κρίσιν αίτησις, να ακυρωθή η προσβαλλομένη πράξις και να αναπεμφθή η υπόθεσις εις την Διοίκησιν προς νέαν ητιολογημένην κρίσιν. Δ ι ά τ α ύ τ α Δέχεται την αίτησιν. Ακυρώνει την Φ.900/17970/20.11.2000 απόφασιν του Β` Στρατολογικου Γραφείου Αθηνών και Αναπέμπει την υπόθεσιν εις την Διοίκησιν προς νέαν ητιολογημένην κρίσιν κατά τα εν των αιτιολογικώ. Διατάσσει την απόδοσιν του παραβόλου. Επιβάλλει εις βάρος του Δημοσίου την δικαστικήν δαπάνην του αιτούντος εξ 760 ευρώ. Η διάσκεψη έγινε στην Αθήνα στις 5 Απριλίου 2001 και η απόφαση δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση της 30ης Δεκεμβρίου 2002. Ο Πρόεδρος του Δ` Τμήματος Η Γραμματέας Μ. Βροντάκης Α. Ζυγουρίτσα 797/2001 ΣΤΕ (301777) Α ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΝΟΜΟΣ/2001 (1) Στράτευση. Αναβολή λόγω σπουδών. Ο καθορισμός του 27ου έτους της ηλικίας ως ανωτάτου ορίου προς ολοκλήρωση της φοίτησης δεν αντίκειται στις αρχές της ισότητας και της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας. Αριθμός 797/2001 ΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑΣ ΤΜΗΜΑ Δ' Συνεδρίασε δημόσια στο ακροατήριό του στις 2 Νοεμβρίου 1999, με την εξής σύνθεση : Μ. Βροντάκης, Αντιπρόεδρος, Πρόεδρος του Δ' Τμήματος, Φ. Αρναούτογλου, Ε. Δανδουλάκη, Σύμβουλοι, Θ. Αραβάνης, Η. Μάζος, Πάρεδροι. Γραμματέας η Α. Κολιοπούλου. Για να δικάσει την από 27 Μαρτίου 1995 αίτηση : του, κατοίκου Γλυφάδας Αττικής (οδός Αγ. Τριάδος αριθ. 9) και ήδη διαμένοντος εις Βουδαπέστην, ο οποίος δεν παρέστη, αλλά ο δικηγόρος που υπογράφει την αίτηση νομιμοποιήθηκε με συμβολαιογραφικό πληρεξούσιο, κατά του Υπουργού....., ο οποίος παρέστη με τον Ανδρέα Χαρλαύτη, Πάρεδρο του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους. Με την αίτηση αυτή ο αιτών επιδιώκει να ακυρωθούν : 1. η υπ' αριθ. Φ.429.6/2692/Σχ.879/4-11-1994 απόφαση του Διευθυντού του Στρατολογικου Γραφείου Αεροπορίας Πατρών, 2. η υπ' αριθ. Φ.426.36/ /408/260627/Σχ.207/16-2-1995 απόφαση της Διευθύνσεως

Στρατολογικού/III του Γενικού Επιτελείου Εθνικής Αμύνης, καθώς και κάθε άλλη συναφής πράξη ή παράλειψη της Διοικήσεως. Η εκδίκαση άρχισε με την ανάγνωση της εκθέσεως του Εισηγητή, Παρέδρου, Θ. Αραβάνη. Κατόπιν το δικαστήριο άκουσε τον αντιπρόσωπο του Υπουργού, ο οποίος ζήτησε την απόρριψη υπό κρίση αιτήσεως. Μετά τη δημόσια συνεδρίαση το δικαστήριο συνήλθε σε διάσκεψη σε αίθουσα του δικαστηρίου κ α ι Α φ ο ύ μ ε λ έ τ η σ ε τ α σ χ ε τ ι κ ά έ γ γ ρ α φ α Σ κ έ φ θ η κ ε κ α τ ά τ ο ν Ν ό μ ο 1. Επειδή, για την άσκηση της κρινομένης αιτήσεως έχουν κατατεθεί τα νόμιμα τέλη και το παράβολο (6975212-3/195 διπλότυπα της Δ.Ο.Υ. Δικαστικών Εισπράξεων Αθηνών, 2633433, 6237047 γραμμάτια παραβόλου). 2. Επειδή, με την κρινομένη αίτηση ζητείται η ακύρωση α) της αποφάσεως Φ.429.6/2692/Σ.879/4.11.1994 του Στρατολογικού Γραφείου Αεροπορίας Πατρών, με την οποία απερρίφθη αίτηση του αιτούντος περί χορηγήσεως αναβολής κατατάξεως λόγω σπουδών και β) της αποφάσεως Φ.429.36/408/260627/16.2.1995 της Διευθύνσεως Στρατολογικού/III του Γενικού Επιτελείου Εθνικής Αμύνης, με την οποία απερρίφθη προσφυγή του αιτούντος κατά της προηγούμενης πράξεως. 3. Επειδή, ο ν. 1763/88 με τίτλο "Στρατολογία των Ελλήνων" (Α' 57), . . . " στο άρθρο 2 παρ. 8 ορίζει ότι : "Για την εσωτερική των διατάξεων του νόμου αυτού : α) . . . ε) Η πρώτη Ιανουαρίου του έτους κατά το οποίο έγινε εγγραφή στα μητρώα αρρένων λογίζεται ημερομηνία γέννησης και αρχή του έτους, η δε 31η Δεκεμβρίου το τέλος του έτους", στο άρθ. 7 παρ. 1 περίπτ. α' [όπως η περίπτωση αυτή αντικαταστάθηκε με το άρθ. 20 παρ. 1 του ν. 2109/92 (Α' 205/29-12-1992)] ορίζει ότι αναβάλλεται η κατάταξη στις ένοπλες δυνάμεις : "Των στρατευσίμων που εγγράφονται προς φοίτηση σε σχολές της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης ή σε ανώτερες σχολές του εσωτερικού, καθώς και σε ανώτερες ή ανώτατες σχολές του εξωτερικού που είναι κρατικές ή αναγνωρισμένες από τις αρμόδιες υπηρεσίες του κράτους στο οποίο λειτουργούν και χρησιμοποιούν κατά τη διδασκαλία διεθνώς γνωστή γλώσσα", στην δε παρ. 2 του αυτού άρθ. 7 (όπως η παρ. αυτή αντικαταστάθηκε με το άρθ. 20 παρ. 2 του ν. 2109/92) ορίζει ότι : "Η αναβολή κατάταξης λόγω σπουδών : α. διαρκεί μέχρι την 31η Δεκεμβρίου του έτους κατά το οποίο ο στρατεύσιμος συμπληρώνει το εικοστό πέμπτο έτος της ηλικίας του αν φοιτά σε τεχνολογικό εκπαιδευτικό ίδρυμα ή σε ανώτερη σχολή και το εικοστό έβδομο αν φοιτά σε πανεπιστήμιο ή πολυτεχνείο του εσωτερικού ή σε ανώτατη σχολή του εξωτερικού και χορηγείται εφόσον η ελάχιστη προβλεπόμενη διάρκεια φοιτήσεως στην οικεία σχολή δεν υπερβαίνει αυτά τα όρια ηλικίας. β. . . γ. . .". 4. Επειδή, στην προκειμένη περίπτωση, από τα στοιχεία το φακέλλου προκύπτουν τα εξής : Ο αιτών, γεννηθείς την 5.6.1972, έτυχε εξαίρεσεως από τις προσκλήσεις για κατάταξη στις 7.5.1991, προκειμένου να μετασχεί στις εισαγωγικές εξετάσεις για την τριτοβάθμια εκπαίδευση (άρθ. 8 παρ. 1 περίπτ. στ. του ν. 1763/88, όπως ίσχυε αρχικά) και έπειτα στις 4.3.1993, ως σπουδαστής αναγνωρισμένου ωδείου (άρθ. 8 παρ. 1 περίπτ. στ. του ν. 1763/88, όπως αντικαταστάθηκε με το άρθ. 20 παρ. 8 του ν. 2109/92). Ακολούθως, με την από 4.11.1994 αίτησή του προς το Στρατολογικό Γραφείο Αεροπορίας Πατρών ζήτησε την χορήγηση αναβολής κατατάξεως προκειμένου να πραγματοποιήσει σπουδές ιατρικής στο Πανεπιστήμιο SEMMELWEIS της Βουδαπέστης, στο οποίο είχε εγγραφεί το προηγούμενο έτος και όπου παρακολουθούσε ήδη το δεύτερο έτος του εξαετούς κύκλου σπουδών ιατρικής (βλ. την από 18.10.1994 βεβαίωση του ανωτέρω Πανεπιστημίου, η οποία ήταν συνημμένη στην αίτηση του αιτούντος προς την Διοίκηση). Η αίτηση αυτή απερρίφθη με τις προσβαλλόμενες πράξεις, με την αιτιολογία ότι, σύμφωνα με την προσκομισθείσα βεβαίωση, ο εξαετής κύκλος σπουδών ιατρικής στο Πανεπιστήμιο SEMMELWEIS επρόκειτο να ολοκληρωθεί το τέλος του 1999, ενώ ο αιτών, γεννηθείς το 1972, συμπλήρωνε το 27ο έτος της ηλικίας του στις 31.12.1998 και ότι, επομένως, δεν ήταν δυνατόν να ολοκληρώσει μέχρι την ημερομηνία αυτή τις αρξάμενες σπουδές ιατρικής στο ανωτέρω Πανεπιστήμιο. 5. Επειδή, ο ν. 2109/92, στο άρθ. 20 παρ. 3 ορίζει ότι : "Οι σπουδαστές που μέχρι την ημερομηνία έναρξης της ισχύος του νόμου αυτού ζήτησαν ή τους χορηγήθηκε αναβολή κατάταξης με βάση τις διατάξεις που αντικαθίστανται με την προηγούμενη παράγραφο, διέπονται από τις ίδιες διατάξεις μέχρι τη λήξη ή τη διακοπή της αναβολής, εκτός αν ζητήσουν με αίτησή τους την υπαγωγή τους στις διατάξεις της προηγούμενης παραγράφου", στο δε άρθ. 48 ορίζει ότι "Η ισχύς του νόμου αυτού αρχίζει από τη δημοσίευσή του στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως [29.12.1992], εκτός αν ορίζεται διαφορετικά στις κατ' ιδίαν διατάξεις του". Στην προκειμένη περίπτωση, ο αιτών είχε ήδη τύχει αναβολής κατατάξεως στις 4.3.1993, υπό την ισχύ του ν. 2109/92, η δε αίτηση επί της οποίας εξεδόθησαν οι προσβαλλόμενες πράξεις υπεβλήθη στις 4.11.1994, επίσης υπό το κράτος της ισχύος του τελευταίου νόμου. Επομένως, εφαρμοστέες εν προκειμένω είναι οι διατάξεις του ν. 1763/88, όπως ο νόμος αυτός ισχύει μετά την τροποποίησή του με τον ν. 2109/92, αβασίμως δε ο αιτών επικαλείται τις

διατάξεις που ίσχυαν προ του ν. 2109/92. 6. Επειδή, ο νομοθέτης, κινούμενος μέσα στα πλαίσια της θεσπιζόμενης στο άρθ. 4 παρ. 6 του Συντάγματος καθολικότητας της υποχρέωσης προς στράτευση, έχει ευρεία ευχέρεια να ορίσει, με βάση γενικά και αντικειμενικά κριτήρια, μεταξύ των άλλων, τους δικαιουμένους αναβολής κατατάξεως στο στράτευμα, καθώς και τους όρους και τις προϋποθέσεις χορηγήσεως της αναβολής (βλ. ΣΕ 2742/89, 7μ., 3815/79). Ο κατά τα ανωτέρω (άρθ. 7 παρ. 1 περίπτ. α' και παρ. 2 περίπτ. α? του ν. 1763/88, όπως ισχύει) καθορισμός του 27ου έτους της ηλικίας ως ανωτάτου ορίου προς ολοκλήρωση της φοιτήσεως των τυχόντων αναβολής κατατάξεως σε ανώτατες σχολές του εσωτερικού ή του εξωτερικού, γίνεται με τρόπο γενικό και απόρροπο και με βάση αντικειμενικά κριτήρια, εν όψει των απαιτούμενων ετών φοιτήσεως σε ανώτατες σχολές, ευρίσκεται δε εντός των πλαισίων της ευχερείας που παρέχει το άρθ. 4 παρ. 6 του Συντάγματος. Επομένως, οι διατάξεις αυτές δεν αντίκεινται στις διατάξεις των άρθρων 4 παρ. 1 και 5 παρ. 1 του Συντάγματος, που κατοχυρώνουν, αντιστοίχως, την αρχή της ισότητας και την ελευθερία αναπτύξεως της προσωπικότητας, οι δε λόγοι με τους οποίους υποστηρίζονται τα αντίθετα πρέπει να απορριφθούν ως αβάσιμοι (βλ. ΣΕ 2742/89, 1273/88). 7. Επειδή, όπως ήδη αναφέρθηκε, η αίτηση του αιτούντος περί χορηγήσεως αναβολής κατατάξεως απερρίφθη με τις προσβαλλόμενες πράξεις, με την αιτιολογία ότι ο υπολειπόμενος χρόνος σπουδών του για την απόκτηση του πτυχίου ιατρικής υπερέβαινε το ανώτατο όριο ηλικίας των 27 ετών. Η αιτιολογία αυτή είναι νόμιμη και επαρκής, σύμφωνα με τα ήδη εκτεθέντα, ο δε λόγος περί αναίτιολογήτου είναι απορριπτός ως αβάσιμος. 8. Επειδή, προβάλλεται ότι η Διοίκηση υπερέβη εν προκειμένω τα άκρα όρια της διακριτικής ευχερείας της, διότι, εφ' όσον ο αιτών ήθελε τύχει αναβολής μέχρι τις 31.12.1998, δηλαδή μέχρι την συμπλήρωση του 27ου έτους της ηλικίας του, θα μπορούσε να τύχει εξαιρέσεως επί ένα ή δύο δίμηνα ΕΣΣΟ επιπλέον, ώστε να περατώσει τις σπουδές του. Ο λόγος, όμως, αυτός είναι εν πάση περιπτώσει απορριπτός ως μη ευρίσκων έρεισμα στον νόμο (πρβλ. Σ.Ε. 915/93), ενώ εξ άλλου η Διοίκηση δεν ενεργεί εν προκειμένω κατά διακριτική ευχέρεια αλλά κατά δεσμία

αρμοδιότητα. 9. Επειδή, επομένως, η κρινόμενη αίτηση πρέπει να απορριφθεί. Διά ταύτα Απορρίπτει την κρινόμενη αίτηση. Διατάσσει την κατάπτωση του παραβόλου και Επιβάλλει στον αιτούντα την δικαστική δαπάνη του Δημοσίου, εκ δέκα τεσσάρων χιλιάδων (14.000) δραχμών. Η διάσκεψη έγινε στην Αθήνα στις 2 Νοεμβρίου 1999 Ο Πρόεδρος του Δ' Τμήματος Η Γραμματέας Μ. Βροντάκης Α. Κολιοπούλου και η απόφαση δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση της 6ης Μαρτίου 2001. Ο Πρόεδρος του Δ' Τμήματος Η Γραμματέας του Δ' Τμήματος Μ. Βροντάκης Α. Τριάδη 977/2000 ΕΣ (ΟΛΟΜ) (295763) ΔΔΙΚΗ/2001 (795), ΕΔΚΑ/2000 (839) Αρχή ισότητας. Υποχρεώσεις που απορρέουν για τον κοινό νομοθέτη. Πότε είναι θεμιτή η απόκλιση από την αρχή αυτή. Η συνδρομή των λόγων απόκλισης ελέγχεται από τα δικαστήρια. Από τις υπερεθνικής ισχύος διατάξεις του ευρωπαϊκού κοινοτικού δικαίου επιβάλλεται η ομοιόμορφη μεταχείριση των δύο φύλων ως προς τις προϋποθέσεις του συνταξιοδοτικού δικαιώματος. Η διάταξη του άρθρου 19 παρ. 1 του Ν. 2084/1992 εισάγει ανεπίτρεπτα ευμενότερο καθεστώς ως προς τις προϋποθέσεις συνταξιοδότησης των γυναικών δημοσίων υπαλλήλων, αφού η προστασία της οικογένειας και των παιδιών, (όχι δε και της μητρότητας) στην οποία αποσκοπεί η διάταξη δεν δικαιολογεί τη διαφορετική μεταχείριση των δύο φύλων. Συνεπώς, οι διατάξεις που αφορούν στη θεμελίωση συνταξιοδοτικού δικαιώματος της χήρας δημοσίου υπαλλήλου με άγαμα τέκνα επεκτείνονται και στους άνδρες δημοσίου υπαλλήλους που ανήκουν στην ίδια κατηγορία. Η ανωτέρω διάταξη εφαρμόζεται και για τους έχοντες 15ετή συντάξιμη υπηρεσία που κατά την έναρξη ισχύος του νόμου έχουν ήδη εξέλθει ή απομακρυνθεί της υπηρεσίας τους, έστω και απέκτησαν οικογένεια μετά την απομάκρυνσή τους. Αντίθετη η μειοψηφία. ΠΔ 1041/1979. Εφαρμόζεται και για τα μέλη ΔΕΠ των ΑΕΙ. Προϋποθέσεις και περιορισμοί στην προσμέτρηση της συντάξιμης υπηρεσίας. Ποιες υπηρεσίες είναι θεμελιωτικές του συνταξιοδοτικού δικαιώματος, και ποιες προσμετρητές. Για τον υπολογισμό του ποσοστού του χρονοεπιδόματος δεν υπολογίζεται ο χρόνος της στρατιωτικής θητείας. ΕΛ.Σ. 977/2000 (Ολομέλεια) Πρόεδρος: ΑΠ. ΜΠΟΤΣΟΣ Εισηγητής: Β. ΧΑΣΑΠΟΓΙΑΝΝΗΣ Δικηγόροι: Πάνος Λαζαράτος, Αν. Καλόγιωργας, Αλ. Ροϊλός, Ελ. Κατσιμπού. Απόσπασμα :

..... ΙΙ. Επειδή, με τη 1280/97 πράξη της 42ης Δ/σης Γ.Λ.Κ. απορρίφθηκε αίτηση του ήδη αναιρεσιβλήτου, τ έως τακτικού καθηγητή του Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών (πρώην Α.Σ.Ο.Ε.Ε.), για κανονισμό σ' αυτόν συντάξεως από ίδιο δικαίωμα, από της επομένης του θανάτου της συζύγου του (29.4.95), κατ' εφαρμογή του άρθρου 19 παρ. 1 του Ν 2084/92 που αντικατέστησε το άρθρο 1 του Ν. 1976/91, ως χήρου (πατέρα) με άγαμα τέκνα που έχει συμπληρώσει 15ετή

πλήρη πραγματική συντάξιμη υπηρεσία, με την αιτιολογία ότι αυτός δεν πληροί τις προϋποθέσεις της περ. β' της παρ. 1 του άρθρου 1 του Π.Δ. 1041/79, εφόσον δεν έχει συμπληρώσει 20ετή τουλάχιστον πλήρη πραγματική συντάξιμη υπηρεσία. Με την αναιρεσιβαλλόμενη 2232/97 απόφαση του ΙΙ Τμήματος έγιναν ανελέγκτως δεκτά τα εξής: Οτι ο ήδη αναιρεσίβλητος γεννήθηκε το έτος 1933 και είναι χήρος σύζυγος της Γ.Τ., με την οποία είχε τελέσει νόμιμο γάμο στις 19.5.77. Οτι η ανωτέρω σύζυγός του πέθανε στις 28.4.95, αφήνοντας δύο άγαμα τέκνα που είχε αποκτήσει με τον αναιρεσίβλητο σύζυγό της, το Θ. που γεννήθηκε το έτος 1978 και το Χ.-Α. που γεννήθηκε το έτος 1984. Οτι αυτός έχει την ακόλουθη συντάξιμη υπηρεσία: α) από έτη 4-4-0, επειδή ήταν τακτικός καθηγητής στην Α.Σ.Ο.Ε.Ε. από 23.5.70 έως 23.9.74, οπότε και τέθηκε σε διαθεσιμότητα με την 81704/23.9.74 απόφαση του Υπ. Εθν. Παιδείας (ΦΕΚ -Γ' 362/23.9.74). Οτι ο εν συνεχεία χρόνος της διαθεσιμότητάς του δεν αναγνωρίζεται ως συντάξιμη υπηρεσία (άρθρο 11 παρ. 6 Π.Δ. 1041/79), εφόσον αυτή οφείλεται σε πειθαρχικό παράπτωμα, για το οποίο επακολούθησε η οριστική απόλυση του από την υπηρεσία, β) από έτη 0-2-22, επειδή υπηρέτησε στο Υπ. Οικονομικών από 28.2.59 μέχρι 19.5.59, γ) από έτη 5-7-11, επειδή υπηρέτησε στο Υπ. Συντονισμού από 20.5.59 έως 28.12.59 ως συνεργάτης με σύμβαση ιδιωτικού δικαίου και από 29.12.59 έως 30.12.64 ως υπάλληλος με σύμβαση δημοσίου δικαίου, δ) από έτη 5-4-22, επειδή απασχολήθηκε στο Κ.Ε.Π.Ε. από 1.1.65 μέχρι 22.5.70 και ε) στρατιωτική υπηρεσία από έτη 1-0-7 (από 13.10.57 έως 19.10.58). Με βάση τα ανωτέρω κρίθηκε με την απόφαση αυτή ότι ο ήδη αναιρεσίβλητος θεμελιώνει δικαίωμα συντάξεως από ίδιο δικαίωμα, ως χήρος πατέρας με άγαμα παιδιά που έχει συνολική συντάξιμη υπηρεσία από έτη 16-7-2 (από την οποία έτη 15-6-25 θεμελιωτική συνταξιοδοτικού δικαιώματος) και έτσι, κατά παραδοχή της από 1.4.97 εφέσεώς του, εξαφανίστηκε η ως άνω πράξη του Γ.Λ.Κ. και κανονίστηκε σ' αυτόν μηνιαία σύνταξη ίση με τα 17/35 των 80% του μηνιαίου μισθού ενεργείας που ορίζεται κάθε φορά για το βαθμό τακτικού Καθηγητή Α.Ε.Ι., προσαυξημένου με το ανάλογο επίδομα χρόνου υπηρεσίας από 40% (8 πλήρεις διετίες X 5%) και ανερχόμενη στο ποσό των 65.280 δραχμών, πληρωτέα δε αναδρομικά από 29.4.95, δηλαδή από την επομένη του θανάτου της συζύγου του, από το Δημόσιο Ταμείο, μαζί με το ανάλογο ποσό της Α.Τ.Α. κατά τα ειδικότερα στην απόφαση αυτή οριζόμενα. ΙΙΙ. Επειδή το άρθρο 1 παρ. 1 περίπτ. α' εδάφιο δεύτερο του Π.Δ. 1041/79 - Συνταξιοδοτικού Κώδικα (άρθρ. 1 παρ. 1 περ. α' εδ. δεύτερο του Α.Ν.. 1854/51, όπως αντικαταστάθηκε με άρθρ. 5 παρ. 1 του Ν.Δ. 3768/57, με άρθρ. 6 παρ. 1 του Ν. 1813/88 και 1 παρ. 1 του Ν. 1976/91 και τελικώς με το άρθρο 19 παρ. 1 του Ν. 2084/92) ορίζει τα εξής: "Ο τακτικός δημόσιος υπάλληλος, ο λαμβάνων κατά μήνα μισθόν εκ του Δημοσίου Ταμείου ή εξ άλλων ειδικών πόρων, δικαιούται εις ισόβιον σύνταξιν εκ του Δημοσίου Ταμείου: α) Εάν απομακρυνθή οπωσδήποτε της υπηρεσίας και έχη εικοσιπενταετή πλήρη πραγματική συντάξιμον υπηρεσίαν. Για τις μητέρες υπαλλήλους, οι οποίες έχουν προσληφθεί μέχρι και την 31η Δεκεμβρίου 1982 και είναι χήρες με άγαμα παιδιά ή διαζευγμένες με άγαμα παιδιά ή άγαμες μητέρες με άγαμα παιδιά, καθώς και για γυναίκες που είναι έγγαμες, αρκεί η συμπλήρωση δεκαπενταετούς πλήρους πραγματικής συντάξιμης υπηρεσίας μέχρι την 31η Δεκεμβρίου 1992 ...". Με τη νέα αυτή ρύθμιση του Ν. 2084/92 εισάγεται ευνοϊκότερη μεταχείριση των γυναικών υπαλλήλων (πολιτικών ή στρατιωτικών) που έχουν προσληφθεί μέχρι και την 31.12.82 και είναι χήρες ή διαζευγμένες ή άγαμες μητέρες, με άγαμα παιδιά, ή και απλώς έγγαμες γυναίκες (με ή χωρίς παιδιά), εφόσον αυτές θεμελιώνουν δικαίωμα απονομής συντάξεως με τη συμπλήρωση 15ετούς πλήρους πραγματικής συντάξιμης υπηρεσίας. Περαιτέρω, το ισχύον Σύνταγμα ορίζει στο μεν άρθρο 4 παρ. 1 και 2 ότι οι Έλληνες είναι ίσοι ενώπιον του νόμου και ότι οι Έλληνες και οι Ελληνίδες έχουν ίσα δικαιώματα και υποχρεώσεις, στο δε άρθρο 116 παρ. 1 και 2 ότι διατάξεις υφιστάμενες που είναι αντίθετες προς το άρθρο 4 παρ. 2 εξακολουθούν να ισχύουν ώσπου να καταργηθούν με νόμο, το αργότερο έως την 31 η Δεκεμβρίου 1982 και ότι αποκλίσεις από τους ορισμούς της παρ. 2 του άρθρου 4 επιτρέπονται μόνο για σοβαρούς λόγους, στις περιπτώσεις που ορίζει ειδικά ο νόμος. Με βάση τις διατάξεις αυτές, που αποτελούν ειδικότερη έκφραση της γενικής αρχής της ισότητας στον τομέα της κοινωνικής θέσης και της νομικής αντιμετώπισης των δύο φύλων, δεν είναι επιτρεπτή η δημιουργία άνισων καταστάσεων και η διαφοροποίηση των επιμέρους δικαιωμάτων και υποχρεώσεων των πολιτών λόγω της διαφοράς του φύλου, τόσο μεταξύ τους όσο και έναντι του Κράτους, αλλά αντίθετα επιβάλλεται η παροχή ίσων δυνατοτήτων και στα δύο φύλα για την ανάπτυξη της προσωπικότητάς τους και την ελεύθερη συμμετοχή τους στην κοινωνική, οικονομική, πολιτική και πολιτιστική ζωή του τόπου (άρθρο 5 παρ. 1 Συντ.). Τυχόν αποκλίσεις από την αρχή αυτή, δηλαδή ευμενείς ή δυσμενείς ρυθμίσεις αναλόγως του φύλου, είναι θεμιτές μόνο εφόσον

προβλέπονται συγκεκριμένα από ειδική διάταξη τυπικού νόμου και δικαιολογούνται από σοβαρούς (αποχρώντες) λόγους που αναφέρονται σε δικαιώματα, παροχές κ.λπ. στις Ελληνίδες, κατ' εφαρμογή άλλης ειδικής συνταγματικής διάταξης (π.χ. άρθρο 21 παρ. 1 Συντ. για την προστασία της μητρότητας), ή σε καθαρώς βιολογικές διαφορές, που επιβάλλουν τη λήψη ιδιαίτερων μέτρων ή τη διάφορη μεταχείριση λόγω του αντικειμένου της ρυθμιζόμενης σχέσης. Οι προαναφερόμενες διατάξεις, που προβλέπουν την αρχή της ισότητας, απευθύνονται και δεσμεύουν και το νομοθέτη, ο οποίος κατά τη ρύθμιση ουσιαστικά ομοίων σχέσεων, καταστάσεων, πραγμάτων ή κατηγοριών προσώπων που τελούν κάτω από τις ίδιες ή παρόμοιες συνθήκες ή περιστάσεις, υποχρεούται να προβαίνει στην όμοια μεταχείριση αυτών, εκτός αν η διαφορετική μεταχείρισή τους επιβάλλεται από λόγους γενικότερου κοινωνικού ή δημόσιου συμφέροντος, η συνδρομή των οποίων υπόκειται στον έλεγχο των δικαστηρίων κατά το άρθρο 93 παρ. 4 του Συντ. (πρβλ. Ολομ. Ελ. Συν. 1273/96). Εξάλλου και από υπερνομοθετικής ισχύος διατάξεις (άρθρο 28 παρ. 1 και 2 του Συντ. και 189 Συνθ. Ε.Ο.Κ., όπως αντικαταστάθηκε με την παρ. 60 της Συνθήκης του Μάαστριχ), όπως το άρθρο 119 της Συνθ Ε.Ο.Κ. και οι οδηγίες 76/207/Ε.Ο.Κ. της 9.2.76 και 79/7/Ε.Ο.Κ. της 19.12.78, επιβάλλεται στο νομοθέτη η ομοιόμορφη μεταχείριση των δύο φύλων ως προς τις προϋποθέσεις θεμελίωσης συνταξιοδοτικού δικαιώματος. Ειδικότερα το άρθρο 119 της Συνθήκης Ε.Ο.Κ. επιβάλλει τη χορήγηση στους χήρους συντάξεως ή άλλης παροχής επιζώντος συζύγου με τις ίδιες προϋποθέσεις που ισχύουν για τις χήρες (βλ. απόφαση της 17.4.97 του Δ.Ε.Κ. στην υπόθεση C-147/95), ενώ η Οδηγία 76/207/Ε.Ο.Κ. καθιερώνει την ισότητα της μεταχειρίσεως ανδρών και γυναικών κατά την πρόσβαση στην απασχόληση, την επαγγελματική κατάρτιση και πρόωθηση και τις συνθήκες εργασίας και η οδηγία 79/7/Ε.Ο.Κ. (άρθρο 4 παρ. 1) θεσπίζει την αρχή της ίσης μεταχειρίσεως ανδρών και γυναικών σε θέματα κοινωνικής ασφάλισης, καθιστώντας ανίσχυρη και ανεφάρμοστη από 23.12.84 (άρθρο 8 παρ. 1 αυτής) κάθε αντίθετη διάταξη της εθνικής νομοθεσίας που προβλέπει αποκλίσεις από την αρχή της ίσης μεταχειρίσεως στα θέματα που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της. Τυχόν αποκλίσεις, δικαιολογούνται κατ' αυτήν για την προστασία της μητρότητας (άρθρο 4 παρ. 2) και κατά την οδηγία 76/207/ΕΟΚ αφορούν τη βρεφική ηλικία. Κατόπιν των ανωτέρω, οποιαδήποτε διαφοροποίηση, λόγω φύλου, σχετικά με τις προϋποθέσεις θεμελίωσης συνταξιοδοτικού δικαιώματος, και ειδικότερα κάθε ευνοϊκότερη μεταχείριση των γυναικών δημοσίων υπαλλήλων έναντι των ανδρών, που εισάγεται χωρίς να γίνεται επίκληση από την οικεία νομοθετική διάταξη ή τη σχετική εισηγητική έκθεση αποχρώντων λόγων ή λόγων γενικότερου κοινωνικού ή δημόσιου συμφέροντος, οι οποίοι να δικαιολογούν τη θέσπιση των ευμενέστερων διατάξεων για τη συνταξιοδότηση των γυναικών, είναι ανεπίτρεπτη, γιατί αντίκειται στην αρχή της ισότητας των δυο φύλων. Επομένως, η προαναφερόμενη διάταξη της παρ. 1 του άρθρου 19 του Ν. 2084/92, με την οποία εισάγεται ευμενέστερο καθεστώς ως προς τις προϋποθέσεις συνταξιοδότησης των γυναικών δημοσίων υπαλλήλων, πρέπει να τύχει εφαρμογής και για τους άνδρες δημοσίων υπαλλήλους και τούτο διότι οι λόγοι εισαγωγής του ευνοϊκού αυτού καθεστώτος, δηλαδή η προστασία της οικογένειας και των παιδιών σε περίπτωση χηρείας κ.λπ. (όχι δε και της μητρότητας, δοθέντος ότι η αναγραφή στην εν λόγω διάταξη της λέξεως "μητέρες" αντί για τη λέξη "γυναίκες", που αναγραφόταν στην αντικατασταθείσα απ' αυτήν προηγούμενη διάταξη του άρθρου 1 παρ. 1 του Ν. 1976/91, δεν διαφοροποιεί ουσιαστικά την έννοια της ως άνω διατάξεως, αφού και οι γυναίκες με άγαμα παιδιά είναι μητέρες, ενώ το άρθρο 19 παρ. 1 του Ν. 2084/92, που εισάγει το ως άνω ευνοϊκό καθεστώς ακόμα και για τις έγγαμες απλώς γυναίκες με ή χωρίς παιδιά, δεν προσδιορίζει - με σημαντικό περιορισμό αυτής - την ηλικία των παιδιών, ώστε να δικαιολογείται η μεταξύ ανδρών και γυναικών διάκριση για λόγους προστασίας της μητρότητας), δεν επιτρέπουν τη θέσπιση διαφορετικής μεταχειρίσεως των δύο φύλων, εφόσον και οι δύο γονείς έχουν τις αυτές υποχρεώσεις στο πλαίσιο της ανατροφής των παιδιών και της ενότητας της οικογένειας. Κατά συνέπεια, οι προϋποθέσεις θεμελίωσης συνταξιοδοτικού δικαιώματος ειδικότερα της χήρας δημοσίου υπαλλήλου με άγαμα τέκνα επεκτείνονται για λόγους ισότητας και υπέρ της κατηγορίας των χήρων ανδρών με άγαμα τέκνα. Με αυτά τα δεδομένα, δεν έσφαλε η 2232/97 απόφαση του ΙΙ Τμήματος, που κατέληξε στην ίδια κρίση (έστω και μνημονεύοντας από παραδρομή την προηγούμενη διάταξη του άρθρου 1 παρ. 1 του Ν. 1976/91 αντί της αντικαταστάσας αυτήν ταυτόσημης διατάξεως του άρθρου 19 παρ. 1 του Ν. 2084/92), και είναι αβάσιμος ο περί του αντιθέτου δεύτερος λόγος της αναιρέσεως του Υπουργού Οικονομικών. IV. Επειδή, σύμφωνα με τη γνώμη που επικράτησε στο Δικαστήριο, κατά την έννοια της προπαρατεθείσας διατάξεως του άρθρου 19 παρ. 1 του Ν. 2084/92, η οποία, δοθέντος και του σκοπού της

προστασίας της οικογένειας στον οποίο αποβλέπει, αρκείται για τη θεμελίωση του δικαιώματος συντάξεως (και) των χηρών μητέρων με άγαμα παιδιά στη συμπλήρωση δεκαπενταετούς πλήρους πραγματικής συντάξιμης υπηρεσίας μέχρι την 31η Δεκεμβρίου 1992, οι χήρες μητέρες (και για λόγους ισότητας και οι χήροι πατέρες) με άγαμα παιδιά αποκτούν το δικαίωμα αυτό έστω και αν η απομάκρυνση τους από την υπηρεσία έχει γίνει πριν από την έναρξη ισχύος (7.10.92) του Ν. 2084/92, ακόμα δε και σε χρονικό σημείο προγενέστερο της δημιουργίας της οικογένειάς τους, αφού και στην περίπτωση αυτή το μέν η συμπλήρωση της ως άνω 15ετίας έχει λάβει χώρα πριν από την 31.12.92, όπως απαιτεί η εν λόγω διάταξη, το δε ικανοποιείται ο αυτός ως άνω σκοπός. Υπέρ της απόψεως αυτής συνηγορεί και η διάταξη του άρθρου 19 παρ. 7 του ίδιου νόμου, με την οποία προβλέπεται ότι υπάλληλοι, πολιτικοί και στρατιωτικοί, που έχουν προσληφθεί μέχρι 31.12.92, εφόσον συμπληρώσουν 15ετή πραγματική συντάξιμη υπηρεσία, μπορούν να αποχωρήσουν με αίτησή τους από την υπηρεσία και να συνταξιοδοτηθούν με τη συμπλήρωση του 65ου έτους της ηλικίας τους και ότι σε περίπτωση που αυτοί μετά την έξοδό τους καταστούν ανίκανοι σε ποσοστό 67% και άνω ή αποβιώσουν πριν από τη συμπλήρωση του ορίου αυτού ηλικίας, η άσκηση του δικαιώματος συνταξιοδότησεως από τους ίδιους ή τις οικογένειές τους αρχίζει από την ημέρα που κατέστησαν ανίκανοι ή απεβίωσαν και σύμφωνα με ρητή πρόβλεψη της οποίας (διατάξεως) τα ανωτέρω έχουν εφαρμογή και για όσους έχουν ήδη εξέλθει της υπηρεσίας καθώς και για τις οικογένειες όσων από αυτούς έχουν πεθάνει. Τούτο, δηλαδή η απόκτηση συνταξιοδοτικού δικαιώματος και από τους έχοντες 15ετή συντάξιμη υπηρεσία υπαλλήλους που κατά την έναρξη ισχύος του άνω νόμου έχουν ήδη εξέλθει της υπηρεσίας, ενόψει και του προαναφερθέντος σκοπού της διατάξεως του άρθρου 19 παρ. 1 του ίδιου νόμου, ισχύει και μάλιστα πολύ περισσότερο και για τους πριν από το χρονικό αυτό σημείο απομακρυνθέντες (συνεπεία πειθαρχικού παραπτώματος) από την υπηρεσία χήρους πατέρες με άγαμα παιδιά (όπως και ο αναιρεσίβλητος), δεδομένου ότι η απομάκρυνση αυτών δεν είναι εκούσια, αλλά έχει γίνει χωρίς τη θέλησή τους. Επομένως, κατά την επικρατήσασα γνώμη, η προσβαλλομένη, που εμμέσως αλλά σαφώς έκρινε ομοίως, ορθώς την ανωτέρω διάταξη ερμήνευσε και εφάρμοσε και είναι αβάσιμος ο τρίτος λόγος της αιτήσεως αναιρέσεως του Υπ. Οικονομικών, με τον οποίο υποστηρίζονται τα αντίθετα. Κατά τη γνώμη όμως των Συμβούλων Μιχαήλ Δημητρόπουλου και Ιωάννη Καραβοκύρη, κατά πάγια αρχή του συνταξιοδοτικού δικαίου, οι προϋποθέσεις που απαιτούνται από την ισχύουσα νομοθεσία για τη θεμελίωση συνταξιοδοτικού δικαιώματος, αν δεν ορίζεται διαφορετικά από αυτήν (νομοθεσία), πρέπει να συντρέχουν σωρευτικώς στο πρόσωπο του ενδιαφερόμενου υπαλλήλου κατά το χρόνο της απομάκρυνσης (εξόδου) αυτού από την υπηρεσία. Κατά συνέπεια, εφόσον ο αναιρεσίβλητος, σύμφωνα με τα δεκτά γενόμενα από την πληττόμενη απόφαση του Τμήματος, δεν είχε αποκτήσει οικογένεια κατά το χρόνο της απομάκρυνσής του από την υπηρεσία (28.3.1975), αλλά τέλεσε τον ανωτέρω γάμο του στις 19.9.1977 και κατέστη χήρος (πατέρας με άγαμα παιδιά) μετά την ισχύ του άρθρου 19 παρ. 1 του Ν. 2084/1992 και δη στις 28.4.1995, που πέθανε η σύζυγός του, δεν δικαιούται σύνταξη, σύμφωνα με το άρθρο αυτό, το οποίο άλλωστε δεν περιέχει ρητή διάταξη που να χορηγεί, κατ' εξαίρεση, δικαίωμα σύνταξης και στις χήρες (και για λόγους ισότητας και στους χήρους) με άγαμα παιδιά που έχουν ήδη απομακρυνθεί από την υπηρεσία σε χρόνο προγενέστερο του ως άνω νόμου, κατά τον οποίο δεν είχαν δημιουργήσει οικογένεια. Για το λόγο αυτό, κατά τη γνώμη που δεν επικράτησε, ο ανωτέρω λόγος αναιρέσεως είναι βάσιμος και έπρεπε, κατά παραδοχή αυτού, να αναιρεθεί η προσβαλλομένη. V. Επειδή, στο άρθρο 11 παρ. 1 εδ. α' και 2 του ΠΔ. 1041/79 ορίζεται ότι: "1. Αι υπό του παρόντος αναγνωριζόμεναι συντάξιμοι υπηρεσίου των υπαγομένων εις τας περί πολιτικών συντάξεων διατάξεις αυτού διακρίνονται εις πραγματικές και πλασματικές τοιαύτας ... 2. Πραγματική συντάξιμος υπηρεσία, υπό την έννοιαν της προηγούμενης παραγράφου, είναι η πράγματι παρεχομένη υπό των διατελούντων υπό τους εις τα άρθρα 1, 2 και 3 του παρόντος όρους". Εξάλλου, στο άρθρο 12 του αυτού Π.Δ/τος ορίζονται κατά περίπτωση οι υπηρεσίες που λογίζονται ως συντάξιμες και προσμετρούνται στις ανωτέρω θεμελιωτικές του συνταξιοδοτικού δικαιώματος, κατά το προαναφερόμενο άρθρο 11, υπηρεσίες, ενώ στο άρθρο 13 παρ. 1 του εν λόγω Π.Δ/τος ορίζεται ότι: "Αι εις το προηγούμενον άρθρον 12 υπηρεσίου δεν δύνανται να λογισθούν ως συντάξιμοι προ της συμπλήρωσεως πλήρους πενταετούς πραγματικής υπηρεσίας, πληρούσης τους όρους του άρθρου 11, εκτός των περιπτώσεων θανάτου εν τη τελευταία ταύτη υπηρεσία ή απολύσεως λόγω καταργήσεως θέσεως ή αναστολής των περί ισοβιότητας και μονιμότητας των υπαλλήλων Συνταγματικών διατάξεων ..". Περαιτέρω, το άρθρο 1 παρ. 6 του ανωτέρω Π.Δ/τος (άρθρ. 1 Ν.Δ. 874/71), στο οποίο παραπέμπει το άρθρο 11 παρ. 2 αυτού, ορίζει ότι: "Οι επί συμβάσει αορίστου ή ωρισμένου χρόνου υπάλληλοι,

οι μισθοδοτούμενοι εκ του Δημοσίου Ταμείου ή εξ άλλων ειδικών πόρων, αποκτούν δικαίωμα εις σύνταξιν υπό τους όρους της παρ. 1, εφ' όσον συνεπλήρωσαν πενταετή πλήρη συνεχή πραγματικήν υπηρεσίαν εν τη μη μονίμη θέσει των", ενώ κατά το άρθρο 2 περ. η' του ίδιου Π.Δ/τος, στο οποίο επίσης παραπέμπει το άρθρο 11 παρ. 2 αυτού, "Δικαίωμα εις σύνταξιν εκ του Δημοσίου Ταμείου έχουν, εάν συντρέχουν οι όροι των περ. α', στ' της παρ. 1 του άρθρου 1: α) ...β) ...η) Οι ανήκοντες εις το Κύριον και Ειδικόν Επιστημονικόν Προσωπικόν, το Διοικητικόν, το Βοηθητικόν Επιστημονικόν και το Βοηθητικόν Τεχνικόν Προσωπικόν του ΚΕ.Π.Ε. και κατέχοντες νενομοθετημένες θέσεις, ως και οι κατά τας διατάξεις των άρθρων 1 και 9 του Β.Δ. 445/61 προσληφθέντες και υπηρετούντες Επιστημονικοί Συνεργάται επί Ειδικού Θέματος ... Ως συντάξιμος πραγματική υπηρεσία λογίζεται η υπηρεσία των ανωτέρω αα) παρά τω ΚΕ.Π.Ε. ...". Από το συνδυασμό των προπαρατεθεισών διατάξεων, οι οποίες εφαρμόζονται και επί των συντάξεων των μελών Δ.Ε.Π. των Α.Ε.Ι. αφού ως προς αυτά δεν υπάρχει ειδικότερη ρύθμιση, συνάγονται, πλην άλλων, και τα εξής: 1) Οτι εξ αυτών το άρθρο 11 αναφέρεται στη θεμελιωτική (συνταξιοδοτικού δικαιώματος) υπηρεσία των δημοσίων υπαλλήλων ή λειτουργών, το άρθρο 12 στην προμετρούμενη συντάξιμη υπηρεσία αυτών, ενώ το άρθρο 13 καθορίζει τις προϋποθέσεις και περιορισμούς στην προσμέτρηση της συντάξιμης υπηρεσίας, ορίζοντας ότι για να θεωρηθούν συντάξιμες οι υπηρεσίες που αναφέρονται στο άρθρο 12 και να προσμετρηθούν αυτές στο συνολικό χρόνο των κατά το άρθρο 11 θεμελιωτικών του συνταξιοδοτικού δικαιώματος υπηρεσιών, απαραίτητη προϋπόθεση είναι ο χρόνος αυτός, συνεχής ή διακεκομμένος, να μην είναι καλύτερος της πενταετίας. 2) Οτι από τις διατάξεις αυτές δεν προβλέπεται ότι ειδικώς ο καθηγητής Α.Ε.Ι. πρέπει να έχει με την ιδιότητα αυτή πραγματική υπηρεσία τουλάχιστον πέντε ετών για να μπορέσει να συναθροίσει και τις λοιπές (όχι απλώς προσμετρητέες, αλλά) πραγματικές και θεμελιωτικές υπηρεσίες του και 3) Οτι οι υπηρεσίες που αναφέρονται στις προπαρατεθειμένες διατάξεις του άρθρου 1 παρ. 6 και του άρθρου 2 περ. η' του Π.Δ. 1041/79, στις οποίες (διατάξεις), εκτός άλλων, παραπέμπει το άρθρο 11 παρ. 2 του ίδιου Π.Δ/τος, είναι πραγματικές και θεμελιωτικές του δικαιώματος συντάξεως και όχι απλώς προσμετρητέες στο χρόνο των θεμελιωτικών υπηρεσιών, με συνέπεια να μην απαιτείται για τη συνάθροιση αυτών με τον τελευταίο αυτό χρόνο, ως απαραίτητη προϋπόθεση, όπως η διάρκεια του εν λόγω χρόνου είναι τουλάχιστον 5ετής. Με βάση τα ανωτέρω, εφόσον η αναιρεσιβαλλομένη, όπως απ' αυτήν συνάγεται, θεώρησε ως πραγματική και θεμελιωτική δικαιώματος συντάξεως τόσο την από έτη 5-7-11 υπηρεσία του αναιρεσιβλήτου στο Υπ. Συντονισμού (την οποία δέχθηκε ότι αυτός προσέφερε από 20.5.59 έως 28.12.59 με σύμβαση ιδιωτικού δίκαιου ορισμένου χρόνου και από 29.12.59 έως 30.12.64 με σύμβαση δημοσίου δίκαιου) όσο και την από έτη 5-4-22 υπηρεσία αυτού στο ΚΕ.Π.Ε. (την οποία δέχθηκε ότι αυτός προσέφερε από 1.1.65 μέχρι 22.5.70), κατ' άρθρ. 1 παρ. 6 και 2 περ. η' σε συνδυασμό με άρθρ. 11 παρ. 2 του Π.Δ. 1041/79, ορθώς στη συνέχεια συνάθροισε τις υπηρεσίες αυτές με την από έτη 4-6-22 συνολική υπόλοιπη θεμελιωτική υπηρεσία του (από έτη 4-4-0 ως καθηγητή στην Α.Σ.Ο.-Ε.Ε. και από έτη 0-2-22 ως υπαλλήλου στο Υπουργείο Οικονομικών), έστω και αν η τελευταία αυτή υπηρεσία είναι μικρότερη της πενταετίας και τέλος νομίμως προσμέτρησε στην από έτη 15-6-25 συνολική (και οπωσδήποτε μείζονα της πενταετίας) θεμελιωτική υπηρεσία του την από έτη 1-0-7 στρατιωτική υπηρεσία αυτού, που είναι προσμετρητέα σύμφωνα με το άρθρο 12 περίπτ. στ' σε συνδυασμό με το άρθρο 13 παρ. 1 του Π.Δ. 1041/9. Συνακολούθως είναι αβάσιμος ο πρώτος λόγος της αναιρέσεως του Γενικού Επιτρόπου της Επικρατείας στο Ελεγκτικό Συνέδριο, με τον οποίο προβάλλεται εσφαλμένη ερμηνεία και εφαρμογή από την πλητιτόμενη απόφαση των ως άνω διατάξεων. Κατά τη γνώμη, όμως, των αναφερόμενων και στην προηγούμενη σκέψη δύο Συμβούλων, ο λόγος αυτός αναιρέσεως είναι βάσιμος και έπρεπε να γίνει δεκτός, εφόσον ο αναιρεσιβλήτος δεν συμπληρώνει τον από το άρθρο 1 παρ. 1 περ. α' εδ. δεύτερο απαιτούμενο για τη συνταξιοδότησή του, ως χήρου με άγαμα παιδιά, συνολικό χρόνο 15 ετούς πλήρους πραγματικής συντάξιμης υπηρεσίας, αφού οι λοιπές αναφερόμενες στην προσβαλλομένη προϋπηρεσίες του (στο Υπ. Συντονισμού έτη 5-7-11, στο ΚΕ.Π.Ε έτη 5-4-22 και στρατιωτική θητεία έτη 1-0-7) δεν μπορούν να λογισθούν ως συντάξιμες και να προσμετρηθούν στον ανωτέρω από έτη 4-6-22 συνολικό χρόνο των θεμελιωτικών του συνταξιοδοτικού του δικαιώματος υπηρεσιών, επειδή αυτός υπολείπεται της πενταετίας. VI. Επειδή, με τον τρίτο λόγο της αιτήσεως αναιρέσεως του Γενικού Επιτρόπου Επικρατείας υποστηρίζεται ότι, κατά παράβαση ουσιώδους τύπου της διαδικασίας, το δικάσαν Τμήμα δέχθηκε, χωρίς να αιτιολογήσει την κρίση του, ότι το χρονικό διάστημα από 20.5.59 μέχρι 28.12.59, κατά το οποίο ο αναιρεσιβλήτος υπηρέτησε στο τότε Υπουργείο Συντονισμού, λογίζεται ως συντάξιμη υπηρεσία, αν και με τη 1280/97 πράξη του

Διευθυντή της 42ης Δ/νσης Γ.Δ.Κ. δεν αναγνωρίστηκε ως συντάξιμος ο χρόνος αυτός με την αιτιολογία ότι δεν αποδεικνύεται από επίσημα στοιχεία. Ενόψει όμως του ότι α) στην αναιρεσιβαλλόμενη βεβαιώνεται ότι λήφθηκαν υπόψη και εκτιμήθηκαν από το δικάσαν Τμήμα όλα τα στοιχεία του φακέλου, μεταξύ των οποίων και τα ρητώς επικαλούμενα με την έφεση και νομίμως σ' αυτό (Τμήμα) προσκομισθέντα 1) αντίγραφο του από 8.4.59 ιδιωτικού συμφωνητικού (σύμβασης ιδιωτικού δικαίου) για την εν λόγω υπηρεσία, που υπογράφεται από τον τότε Υπουργό Συντονισμού Α.Π. και τον αναιρεσίβλητο, ως αντισυμβαλλόμενο και 2) Π.6051/377/24.2.97 πιστοποιητικό του Υπ. Εθν. Οικονομίας για την παροχή από τον αναιρεσίβλητο της ίδιας συντάξιμης υπηρεσίας, στο οποίο αναφέρεται και η σχετική υπουργική απόφαση προσλήψεως αυτού και β) από την προσβαλλόμενη απόφαση συνάγεται εμμέσως αλλά σαφώς ότι η αναφερόμενη σ' αυτήν ως αποδεικνυόμενη συντάξιμη υπηρεσία του διαστήματος από 20.5.59 έως 28.12.59 προκύπτει από τα ως άνω δύο επίσημα στοιχεία, επαρκώς αιτιολογείται η σχετική κρίση της εν λόγω αποφάσεως και είναι αβάσιμος ο ανωτέρω από το άρθρο 115 στοιχ. β' του Π.Δ. 1225/81 λόγος αναιρέσεως. VII. Επειδή, στην παρ. 3 του άρθρου 9 του Π.Δ. 1041/79 ορίζεται ότι: "Οι διατάξεις που ισχύουν κάθε φορά ... για την προσαύξηση του βασικού μισθού (των δημόσιων υπαλλήλων) με το επίδομα χρόνου υπηρεσίας λαμβάνονται υπόψη για τον καθορισμό του συντάξιμου μισθού που προβλέπεται από το άρθρο αυτό, ανεξάρτητα από το χρόνο τερματισμού της συντάξιμης υπηρεσίας και εφόσον συντρέχουν οι προϋποθέσεις των διατάξεων αυτών". Περαιτέρω, στο άρθρο 1 του Ν. 1517/85 "Αναδιάρθρωση του μισθολογίου του διδακτικού προσωπικού των Α.Ε.Ι. ...", όπως η υποπερίπτωση α' της περιπτώσεως α' της παραγράφου 4 αυτού αντικαταστάθηκε με την παρ. 2 του άρθρου 1 του Ν. 1865/89, ορίζεται ότι: "1. Οι διατάξεις του παρόντος έχουν εφαρμογή στους καθηγητές, αναπληρωτές καθηγητές, επίκουρους καθηγητές, λέκτορες ... 2. ... 3. Ο βασικός μηνιαίος μισθός του προσωπικού του πρώτου εδαφίου της παραγράφου 1 του παρόντος άρθρου ορίζεται κατά βαθμίδα ή θέση ως ακολούθως: Καθηγητής Α.Ε.Ι. 120.000 δρχ. ... 4. Εκτός από το βασικό μισθό, στο προσωπικό της προηγούμενης παραγράφου καταβάλλονται: α) Προσαύξηση σε ποσοστό 5% επί του βασικού τους μισθού ..., που δεν μπορεί να υπερβεί συνολικά το 60%, ως εξής: αα) Σε όσους υπηρετούν σε Α.Ε.Ι και Τ.Ε.Ι, για κάθε πλήρη διετία συνολικής υπηρεσίας, ββ) ... γγ) ... Ως υπηρεσία υπολογίζεται η αναφερόμενη στις διατάξεις του άρθρου 16 του Ν. 1505/84 ..". Τέλος, στο άρθρο 16 παρ. 1 και 3 του Ν. 1505/84 ορίζεται ότι: "1 Ως υπηρεσία για τη χορήγηση του επιδόματος χρόνου υπηρεσίας ... υπολογίζεται α) ... β) ... γ) ...δ) ... 3. Δεν υπολογίζεται η στρατιωτική υπηρεσία κληρωτού και εφέδρου, εφόσον δεν συμπίπτει με πολιτική υπηρεσία ..." Στην προκειμένη περίπτωση το δικάσαν Τμήμα έκρινε, σύμφωνα με τα γενόμενα απ' αυτό ανελέγκτως δεκτά, ότι ο αναιρεσίβλητος, με βάση την από έτη 16-7-2 συνολική πραγματική συντάξιμη υπηρεσία του, δικαιούται μηνιαίας συντάξεως ίσης με τα 17/35 των 80% του ΣτΕ 867/1988 (ολ.) ΑΡΜ/1988 (265), ΔΔΙΚΗ/1989 (303), ΕΔΚΑ/1988 (347) Υπόθεση άδειας γάμου αξιωματικού Περίληψη Στρατιωτικοί. Σύναψη γάμου μόνιμων εν ενεργεία αξιωματικών. Τυπικές και ουσιαστικές προϋποθέσεις. Παραβίαση αρχών ισότητας και ελευθερίας σύναψης γάμου. Η εξάρτηση της σύναψης γάμου, από προηγούμενη ειδική άδεια της προϊστάμενης διοικητικής αρχής χαρακτηρίστηκε αντισυνταγματική. Συνιστά επέμβαση στην ιδιωτική ζωή των μελλονύμφων και αποτελεί ηθική μείωση αυτών. 'Αποψη μειοψηφίας για τις ανωτέρω προϋποθέσεις. Δεν στοιχειοθετείται πειθαρχικό παράπτωμα. Παράνομη η επιβληθείσα ποινή. Ανάλυση ΣτΕ 867/1988 (ολ.) Εισηγητής: Σ. Νικολάου. Επειδή η υπόθεση εισάγεται προς συζήτηση ενώπιον της ολομελείας του ικαστηρίου, μετά την παραπομπή της σ' αυτήν με την υπ' αριθ. 1647/1987 απόφαση του Γ' Τμήματος, και προς επίλυση του μείζονος σπουδαιότητας ζητήματος της συνταγματικότητας ή μη των διατάξεων του άρθρου 65 του ν.δ. 1400/1973. Επειδή, στο άρθρο 65 του ν.δ. 1400/1973 (ΦΕΚ 114), όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 7 του ν.δ. 145/1974 (ΦΕΚ 325), ορίζεται ότι: "1. Οι μόνιμοι εν ενεργεία αξιωματικοί δεν δύναται να συνάψουν γάμον άνευ ειδικής χορηγούμενης δι' αποφάσεως του Αρχηγού Ενόπλων Δυνάμεων, κατά τας διατάξεις του παρόντος άρθρου. 2. Δια την χορήγησιν αδειάς γάμου πρέπει να συντρέχουν αι ακόλουθοι προϋποθέσεις: α) Ο αιτών την άδειαν αξιωματικός πρέπει να άγει τουλάχιστον το 26ον έτος της ηλικίας του. β) Η μέλλουσα σύζυγος να είναι ελληνίς το γένος. γ) Η μέλλουσα σύζυγος και η οικογένεια αυτής να είναι ανεπιλήπτου ηθικής, εγνωσμένων εθνικών φρονημάτων και κοινωνικής θέσεως αναλόγου προς την του αξιωματικού. 3. ... 4. ... 5. Δι' αποφάσεως του Αρχηγού Ενόπλων Δυνάμεων καθορίζονται τα απαιτούμενα δικαιολογητικά προς πιστοποίησης της συνδρομής των δια του παρόντος άρθρου τιθεμένων προϋποθέσεων". Με τις διατάξεις αυτές, καθιερώνονται, ειδικώς, για τη σύναψη γάμου από μόνιμο εν ενεργεία αξιωματικό των ενόπλων δυνάμεων, αφ'

ενός μεν οι τυπικές προϋποθέσεις της συμπλήρωσής του 26ου έτους της ηλικίας από τον ενδιαφερόμενο αξιωματικό και της ιδιότητας της μέλλουσας συζύγου του ως ελληνίδας του γένος, αφ' ετέρου δε οι ουσιαστικές προϋποθέσεις της ανεπιλήπτου ηθικής της μέλλουσας συζύγου και της οικογενειάς της, των εθνικών φρονημάτων της και της ανάλογης κοινωνικής της θέσεως. Επί πλέον απαιτείται η λήψη προηγούμενης αδείας, χορηγούμενης μετά από σχετική αίτηση του ενδιαφερομένου αξιωματικού και τη διαπίστωση της συνδρομής των παραπάνω τυπικών και ουσιαστικών προϋποθέσεων, βάσει δικαιολογητικών τα οποία καθορίζονται ειδικότερα με κανονιστική απόφαση του Αρχηγού των Ενόπλων Δυνάμεων. Επειδή, στο άρθρο 2 παρ. 1 του Συντάγματος, ορίζεται ότι: "1. Ο σεβασμός και η προστασία της αξίας του ανθρώπου αποτελούν την πρωταρχική υποχρέωση της Πολιτείας", στο δε άρθρο 4 παρ. 1 και 2 ότι: "1. Οι έλληνες είναι ίσοι ενώπιον του νόμου. 2. Οι έλληνες και οι ελληνίδες έχουν "ίσα δικαιώματα και υποχρεώσεις". Περαιτέρω, στο άρθρο 5 παρ. 1 και 2 διαλαμβάνεται ότι: "1. Καθένας έχει δικαίωμα να αναπτύσσει ελεύθερα την προσωπικότητά του και να συμμετέχει στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της χώρας, εφ' όσον δεν προσβάλλει το Σύνταγμα ή τα χρηστά ήθη. 2. Όλοι όσοι βρίσκονται στην ελληνική επικράτεια απολαμβάνουν την απόλυτη προστασία της ζωής, της τιμής και της ελευθερίας τους, χωρίς διάκριση εθνικότητας, φυλής, γλώσσας και θρησκευτικών ή πολιτικών πεποιθήσεων. Εξαιρέσεις επιτρέπονται στις περιπτώσεις που προβλέπει το διεθνές δίκαιο". Τέλος, στο μεν άρθρο 9 παρ. 1, προβλέπεται ότι "η ιδιωτική και οικογενειακή ζωή του ατόμου είναι απαραβίαστη", στο δε άρθρο 21 παρ. 1 ότι: "1. Η οικογένεια, ως θεμέλιο της συντήρησης και προαγωγής του έθνους, καθώς και ο γάμος, η μητρότητα και η παιδική ηλικία τελούν υπό την προστασία του κράτους". Εξ άλλου, στο άρθρο 12 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης περί των δικαιωμάτων του ανθρώπου, η οποία κυρώθηκε με το ν.δ. /1974 (ΦΕΚ 256, τ. Α') και η οποία, σύμφωνα με το άρθρο 28 παρ. 1 του Συντάγματος, υπερισχύει έναντι πίσης αντίθετης διατάξεως εσωτερικού νόμου, ορίζεται ότι: "Αμα τη συμπλήρωσει ηλικίας γάμου, ο ανήρ και η γυνή έχουν το δικαίωμα να συνέρχονται εις γάμον και ιδρύσωσιν οικογένειαν, συμφώνως προς τους διέποντας το δικαίωμα τούτο εθνικούς νόμους". Επειδή, από τις παραπάνω παρατεθείσες διατάξεις του ισχύοντος Συντάγματος, προκύπτει ότι τούτο αναγνωρίζει τον άνθρωπο ως υπέρτατη αξία, χάριν της οποίας υφίσταται και οργανώνεται η έννομη τάξη και θεσπίζει τα επί μέρους ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα για τη διασφάλιση της επί ίσοις ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας του καθενός και τη απόλαυση των εννόμων αγαθών που αντιστοιχούν στο περιεχόμενο των δικαιωμάτων αυτών. Ως εκ τούτου, ο κοινός νομοθέτης δεν μπορεί, κατά τη ρύθμιση των όρων ασκήσεως των δικαιωμάτων τούτων, να θεσπίσει γενικώς ή για ορισμένες κατηγορίες πολιτών, διατάξεις οι οποίες αποδυναμώνουν κατ' ουσία τα εν λόγω δικαιώματα ή προβλέπουν προϋποθέσεις και τύπους και για την άσκησή τους, που συνεπάγονται τη μείωση της προσωπικότητας του υποκειμένου τους. Ειδικότερα, για το θεσμό του γάμου, νοουμένου ως αβιάστως συναπτομένου ηθικού και πνευματικού δεσμού μεταξύ προσώπων αντιθέτου φύλου προς πραγμάτωση κοινού βίου και επομένως αποτελούντος βασικό στοιχείο της αναπτύξεως της προσωπικότητας εκάστου αφ' ενός και της οργανώσεως της κοινωνικής ζωής αφ' ετέρου, για τον οποίο το Σύνταγμα ρητώς καθιερώνει υποχρέωση του κράτους προς λήψη μέτρων για την προστασία του, καθώς και της οικογενειάς που δημιουργείται από αυτόν, επιτρέπεται μεν στον κοινό νομοθέτη να θεσπίσει γενικούς και αντικειμενικούς όρους και προϋποθέσεις για τη σύναψή του ή να καθορίσει τον τύπο της τελέσεώς του σε συνάρτηση, κατά την κρίση του, και προς τις θρησκευτικές πεποιθήσεις των ερχομένων σε γάμου κοινωνία, δεν είναι όμως συνταγματικά ανεκτή η από το νόμο επιβολή όρων συνεπαγομένων κοινωνικές, οικονομικές, φυλετικές κλπ. διακρίσεις ή υποχρεώσεις λήψεως προηγούμενης διοικητικής αδείας για την τέλεσή του. Ακόμα και αν πρόκειται για πρόσωπα τα οποία βρίσκονται εκουσίως σε ιδιαίτερη σχέση εξουσιασσεως προς το κράτος, όπως οι στρατιωτικοί υπάλληλοι, ο κοινός νομοθέτης μπορεί να προβλέψει ως υποχρεωτική την προηγούμενη γνωστοποίηση του μέλλοντος να τελεστεί γάμου ή την υποβολή σχετικής δηλώσεως του στρατιωτικού προς την προϊσταμένη αρχή, περιοριζόμενη στη διαπίστωση της συνδρομής των ενικών τυπικών όρων τελέσεως του γάμου κατά τον αστικό κώδικα, δεν είναι όμως συνταγματικά επιτρεπτό να προβλέψει πρόσθετες ουσιαστικές και τυπικές προϋποθέσεις και να θεσπίσει κριτήρια συνδεόμενα προς το πρόσωπο ενός των μελλονύμφων και δη αναγόμενα σε διαφορετικό όριο ηλικίας, στην ιθαγένεια ή το γένος του, στο θρήσκευμα, την ηθική ή πνευματική του υπόσταση, την κοινωνική του θέση ή την οικονομική του κατάσταση. Επί πλέον, ανεξάρτητα από το ότι η έγγαμη κατάσταση του στρατιωτικού υπαλλήλου, δεν μπορεί να επηρεάσει καθ' οιονδήποτε τρόπο την εκπλήρωση των εκ της ιδιότητάς του αυτής

και της εμπειστημένης σ' αυτόν υπηρεσίας απορρεουσών υποχρεώσεων, ούτε να επιφέρει οποιαδήποτε διαφοροποίηση ως προς την έκταση και τον τρόπο εκπληρώσεως των υποχρεώσεων αυτών, σε σχέση με τους μη εγγάμους συναδέλφους του, ο κοινός νομοθέτης δεν μπορεί να εξαρτήσει τη σύναψη γάμου από την προηγούμενη λήψη ειδικής διοικητικής αδειάς, συνδεδεμένης προς έλεγχο ή εκτίμηση των παραπάνω μη θεμιτών προσθέτων ουσιαστικών και τυπικών προϋποθέσεων. Η επιβολή του καθεστώτος της προηγούμενης διοικητικής αδειάς με την παραπάνω έννοια και η θέσπιση τέτοιων ειδικών κριτηρίων και προϋποθέσεων, με τις οποίες περιορίζεται έστω και έμμεσα το δικαίωμα της ελεύθερης και αβίαστης επιλογής του προσώπου μετά του οποίου ο στρατιωτικός πολίτευμα να συνάψει γάμο, καθώς και η ανάθεση του ελέγχου της συνδρομής αυτών από την προϊσταμένη του ενδιαφερομένου αρχή η οποία χορηγεί την σχετική άδεια, συνιστά ουσιαστική αποδυνάμωση του δικαιώματος συνάψεως γάμου και έντονη επέμβαση στην ιδιωτική ζωή του στρατιωτικού υπαλλήλου, έτσι δε αποτελεί ηθική μείωση του ιδίου και της μέλλουσας συζύγου του καθώς και προσβολή της προσωπικότητάς τους, που δεν συμβιβάζονται προς τις παραπάνω μνημονευθείσες συνταγματικές διατάξεις και προς τις αρχές του δημοκρατικού πολιτεύματος, εφ' όσον συμφώνως προς αυτό, δεν νοείται η ύπαρξη ιδιαιτέρων κοινωνικών τάξεων, ούτε επιτρέπονται διακρίσεις μεταξύ των ελλήνων βάσει της κοινωνικής τους θέσεως, των φρονημάτων ή της περιουσίας τους ή άλλων υποκειμενικών λόγων οι οποίοι θα εμποδίζουν τη σύναψη γάμου με στρατιωτικό υπάλληλο. Μια τέτοια επέμβαση του νομοθέτη είναι, εξ άλλου, αντίθετη και προς το διαληφθέν άρθρο 12 της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως περί των δικαιωμάτων του ανθρώπου, δεδομένου ότι το άρθρο αυτό, παραπέμπτον στου εθνικούς νόμους για τη ρύθμιση του δικαιώματος συνάψεως γάμου μεταξύ ενηλίκων, αναφέρεται σε γενικούς κανόνες που θεσπίζουν κωλύματα ή θετικές προϋποθέσεις για τη σύναψη εγκύρου γάμου και δεν επιτρέπει την εξάρτηση της ασκήσεως του εν λόγω δικαιώματος από την προηγούμενη ουσιαστική κρίση διοικητικής αρχής, καθισταμένης αρμοδίας προς χορήγηση σχετικής αδειάς μετά από στάθμιση ηθικών, κοινωνικών ή οικονομικών κριτηρίων, ξένων προς την κατ' αρχήν νομική ικανότητα, την κατάσταση της υγείας και την ελεύθερη και εν συνειδήσει διαμορφούμενη βούληση των μελλονύμφων, είτε υπό τη μορφή της θεωρήσεως του τελουμένου χωρίς τις προϋποθέσεις αυτές γάμου ως ακύρου, είτε υπό τη μορφή της θεσπίσεως υπό της οικείας εθνικής νομοθεσίας άλλων επιζημιών συνεπειών σε βάρος των κατά παράβαση των σχετικών ορων τελούντων γάμο προσώπων. Αν και, κατά τη γνώμη πέντε εκ των μετά ψήφου μελών του δικαστηρίου, προκειμένου περί μονίμων στρατιωτικών εν ενεργεία που βρίσκονται εκουσίως σε ιδιαίτερη σχέση εξουσιάσεως προς το κράτος και ως εκ της φύσεως της υπηρεσίας τους τελούν υπό ειδικές συνθήκες εκπαίδευσως, διαβίσεως και εκπληρώσεως των καθηκόντων τους, είναι επιτρεπτή η από τον κοινό νομοθέτη πρόβλεψη ειδικού (ηυξημένου) ορίου ηλικίας, εφ' όσον αυτό δεν υπερβαίνει ένα εύλογο μέτρο, ώστε να αποδυναμώνεται ουσιαστικά το δικαίωμα των στρατιωτικών προς τέλεση γάμου. Εξ άλλου, κατά τη γνώμη ενός μετά ψήφου μέλους του δικαστηρίου, εν όψει της παραπάνω ιδιαίτερης σχέσεως και των υποχρεώσεων του στρατιωτικού, είναι θεμιτή η από τον κοινό νομοθέτη απαίτηση, ως αναγκαίου όρου για την τέλεση γάμου από στρατιωτικό, της ιδιότητας της μελλούσης συζύγου του ως ελληνίδας την ιθαγένεια ή τουλάχιστον το γένος. Επειδή, εν όψει των παραπάνω εκτεθέντων, οι διατάξεις του άρθρου 65 του ν.δ. 1400/1973, με τις οποίες θεσπίζεται υποχρέωση λήψεως προηγούμενης αδειάς από τους μονίμους εν ενεργεία αξιωματικούς των ενόπλων δυνάμεων για τη σύναψη γάμου και προβλέπονται ειδικοί όροι και προϋποθέσεις πέραν των γενικών κατά την αστική νομοθεσία απαιτούμενων για όλους τους έλληνες, αντίκειται προς τις προδιαληφθείσες συνταγματικές διατάξεις και προς το άρθρο 12 της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως περί των δικαιωμάτων του ανθρώπου και είναι για το λόγο αυτό ανίσχυρες στο σύνολό τους. Συνεπώς, και η παραβίασή τους δεν μπορεί να στοιχειοθετήσει πειθαρχικό παράπτωμα του στρατιωτικού, που συνάπτει έγκυρο κατά τις γενικές διατάξεις του αστικού δικαίου γάμο, και, για τον λόγο αυτό, βασίμως προβληθέντα από τον αιτούντα, η απόφαση του Ανακληρωτή Υπουργού Εθνικής Αμύνης, με την οποία επικυρώθηκε η σ' αυτόν επιβληθείσα ποινή δεκαήμερου φυλακίσεως, είναι ακυρωτέα ως μη νόμιμη.

ΣτΕ 575/2001 (Τμ. Δ') - Α δημοσίευση ΝΟΜΟΣ/2001 (1) Αντιρρησίες συνείδησης Περίληψη Αντιρρησίες συνείδησης - Εναλλακτική θητεία. Δεν είναι νόμιμη η τοποθέτηση υποχρέου σε εναλλακτική θητεία σε υπηρεσίες φορέων του δημοσίου τομέα, εφόσον οι φορείς αυτοί δεν έχουν προηγουμένως δηλώσει, κατόπιν σχετικής προσκλήσεως του ΓΕΕΘΑ, αν επιθυμούν να απασχολήσουν άτομα της κατηγορίας αυτής, καθώς και τα καθήκοντα που θα ασκούν αυτά. Τα ΝΠΔΔ που προέρχονται από μετατροπή ιδρύματος συσταθέντος υπέρ κοινωφελούς σκοπού δυνάμει διαθήκης ή δωρεάς καλύπτονται, ως προς τον ορισθέντα από το διαθέτη

ή τον δωρητή τρόπο διοικήσεως και λειτουργίας τους, από τις προστατευτικές διατάξεις του άρθρου 109 παρ. 1 του Συντάγματος. Ανάλυση ΣτΕ 575/2001 ΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑΣ ΤΜΗΜΑ Δ Συνεδρίασε δημόσια στο ακροατήριό του στις 28 Νοεμβρίου 2000 με την εξής σύνθεση : Αθ. Τσαμπάση, Σύμβουλος της Επικρατείας, Προεδρεύουσα, σε αναπλήρωση του Προέδρου του Τμήματος, που είχε κώλυμα, Ελ. Δανδουλάκη, Γ. Παπαγεωργίου, Σύμβουλοι, Β. Κίντζιου, Μ. Σωτηροπούλου, Πάρεδροι. Γραμματέας η Α. Κολιοπούλου. Για να δικάσει την από 4 Σεπτεμβρίου 1998 αίτηση : του Ν.Π.Δ.Δ. με την επωνυμία ".....", που εδρεύει στο Αίγιο, το οποίο παρέστη με το δικηγόρο Πέτρο Κωνσταντίνου (Α.Μ. 2179), που τον διόρισε με πληρεξούσιο, κατά του Υπουργού Εθνικής Αμυνας, ο οποίος παρέστη με τη Πάρεδρο του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους, και κατά των παρεμβαίνόντων : 1), κατοίκου Αιγίου οδός Πλαστήρα αρ. 7, ο οποίος παρέστη με το δικηγόρο Παν. Μπιτσαζή (Α.Μ. 9221), που τον διόρισε με πληρεξούσιο και 2) σωματείου με την επωνυμία ".....", που εδρεύει στην Αθήνα, οδός Κριεζώτου αρ. 6 το οποίο παρέστη με το δικηγόρο Νικ. Αλιβιζάτο (Α.Μ. 6988), στον οποίο δόθηκε προθεσμία δέκα τεσσάρων (14) ημερών για τη νομιμοποίησή του. Με την αίτηση αυτή η αιτούσα επιδιώκει να ακυρωθεί : α) η υπ' αριθ. Φ.429.39/16/341316/Σ.715/29.6.1998 απόφαση του Υπουργού Εθνικής Αμυνας και β) η υπ' αριθ. 9049/20.7.1998 πράξη του 2ου Τμήματος του Στρατολογικού Γραφείου Σερρών. Η εκδίκαση άρχισε με την ανάγνωση της εκθέσεως του Εισηγητή, Συμβούλου Γ. Παπαγεωργίου. Κατόπιν το δικαστήριο άκουσε τον πληρεξούσιο του αιτούντος Κέντρου, ο οποίος ανέπτυξε και προφορικά τους προβαλλόμενους λόγους ακυρώσεως και ζήτησε να γίνει δεκτή η αίτηση, τους πληρεξούσιους των παρεμβαίνόντων και την αντιπρόσωπο του Υπουργού, που ζήτησαν την απόρριψή της. Μετά τη δημόσια συνεδρίαση το δικαστήριο συνήλθε σε διάσκεψη σε αίθουσα του δικαστηρίου κ α ι Α φ ο ύ μ ε λ έ τ η σ ε τ α σ χ ε τ ι κ ά έ γ γ ρ α φ α Σ κ έ φ θ η κ ε κ α τ ά τ ο ν Ν ό μ ο 1. Επειδή για την άσκηση της κρινομένης αιτήσεως δεν απαιτείται κατά νόμον (άρθρο 28 παρ. 4 ν. 2579/1998, φ. 31) η καταβολή τελών και παραβόλου. 2. Επειδή με την αίτηση αυτή ζητείται η ακύρωση α) της Φ.429.39/16/341316/Σ.715/29.6.1998 αποφάσεως του Υπουργού Εθνικής Αμύνης, με την οποία ο Γεώργιος Κλιάμπας του Παύλου υπήχθη στις διατάξεις του ν. 2510/1997 περί αντιρρησιών συνειδήσεως και, κατ' ακολουθίαν τούτου, διετέθη στο αιτούν νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου για την εκπλήρωση εναλλακτικής πολιτικής κοινωνικής υπηρεσίας διάρκειας 36 μηνών, και β) του 9049/20.7.1998 εγγράφου του 2ου Τμήματος του Στρατολογικού Γραφείου Σερρών, με το οποίο γνωστοποιήθηκε στον Γεώργιο Κλιάμπα το περιεχόμενο της ανωτέρω υπουργικής αποφάσεως και εκλήθη ο εν λόγω να παρουσιασθεί στο αιτούν νομικό πρόσωπο για την εκπλήρωση της εναλλακτικής υπηρεσίας. 3. Επειδή, από τις ανωτέρω διατάξεις, το έγγραφο του Στρατολογικού Γραφείου Σερρών στερείται εκτελεσιτότητας, παραδεκτός δε προσβάλλεται με την κρινομένη αίτηση μόνο η απόφαση του Υπουργού Εθνικής Αμύνης, με την οποία ο Γεώργιος Κλιάμπας, υπάχθεις στις διατάξεις του ν. 2510/1997 περί αντιρρησιών συνειδήσεως, τοποθετήθηκε στο αιτούν νομικό πρόσωπο για εκπλήρωση εναλλακτικής πολιτικής - κοινωνικής υπηρεσίας. 4. Επειδή, στην δίκη παρεμβαίνει με πρόδηλο έννομο συμφέρον ο ανωτέρω Γεώργιος Κλιάμπας. Αντιθέτως, η παρέμβαση του σωματείου με την επωνυμία "Ελληνική λνωση για τα δικαιώματα του ανθρώπου και του πολίτη" είναι απορριπτέα ως άνευ εννόμου συμφέροντος ασκουμένη, διότι το εν λόγω σωματείο δεν επικαλείται και δεν αποδεικνύει ούτε ότι ο συγκεκριμένος αντιρρησίας συνειδήσεως αποτελεί μέλος του, ούτε ότι το ίδιο (το παρεμβαίνον σωματείο) ή κάποιο από τα μέλη του υφίστανται βλάβη από την τυχόν ακύρωση της συγκεκριμένης προσβληθείσης πράξεως (βλ. Σ.Ε. 5380/1995, 1928/1986), ενώ δεν αρκεί για την θεμελίωση εννόμου συμφέροντος του σωματείου αυτού το, προβαλλόμενο με το δικόγραφο της παρεμβάσεως, ενδιαφέρον του για την αποτροπή της - κατά παραδοχήν, τυχόν, λόγου ακυρώσεως - κηρύξεως ως αντισυνταγματικών των διατάξεων περί εναλλακτικής πολιτικής - κοινωνικής θητείας (πρβλ. Σ.Ε. 2805/1984 Ολομ., 1928/1986, 5380/1995). άλλωστε, οι σκοποί του ανωτέρω σωματείου, όπως περιγράφονται στο καταστατικό του, δεν αναφέρονται ειδικώς στην προστασία συγκεκριμένης κατηγορίας πολιτών (των αντιρρησιών συνειδήσεως, εν προκειμένω), αλλά γενικώς στην προάσπιση και στην μέριμνα για την κατοχύρωση των θεμελιωδών δικαιωμάτων, μεταξύ των οποίων, όμως, περιλαμβάνονται και άλλα δικαιώματα (ισότητα έναντι της στρατιωτικής υποχρεώσεως, μη διάκριση λόγω θρησκευτικών ή ιδεολογικών πεποιθήσεων), υπέρ των οποίων μάχεται, με συγκεκριμένους λόγους ακυρώσεως, η κρινομένη αίτηση. 5. Επειδή, ο ν. 2510/1997 (φ. 136), στο κεφάλαιο Γ' (άρθρα 18-24), ρυθμίζει τα σχετικά με την όπλη θητεία και την εναλλακτική πολιτική - κοινωνική υπηρεσία των αντιρρησιών συνειδήσεως. Ειδικότερα, το άρθρο 18,

μεταξύ άλλων, προβλέπει ότι "όσοι επικαλούνται τις θρησκευτικές ή ιδεολογικές τους πεποιθήσεις, προκειμένου να μην εκπληρώσουν τις στρατιωτικές τους υποχρεώσεις για λόγους συνείδησης, μπορούν να αναγνωρίζονται ως αντιρρησίες συνείδησης, σύμφωνα με τις διατάξεις των επόμενων άρθρων" (παρ. 1), καλούνται δε "να προσφέρουν είτε άοπλη θητεία είτε εναλλακτική κοινωνική - πολιτική υπηρεσία . . ." (παρ. 3). Περαιτέρω, το άρθρο 19 του ιδίου νόμου ορίζει, μεταξύ άλλων, ότι "οι αναγνωριζόμενοι ως αντιρρησίες συνείδησης υποχρεούνται να εκπληρώσουν άοπλη θητεία ή πολιτική υπηρεσία ίση με εκείνη που θα εκπλήρωναν αν υπηρετούσαν ενόπλιως, προσηυξημένη κατά δώδεκα (12) μήνες για τους υποχρέους άοπλης θητείας και κατά δεκαοκτώ (18) μήνες για τους υποχρέους πολιτικής υπηρεσίας" (παρ. 1), ότι "η εναλλακτική πολιτική - κοινωνική υπηρεσία εκπληρώνεται σε υπηρεσίες φορέων του δημόσιου τομέα . . . και συνίσταται στην παροχή υπηρεσιών κοινής ωφελείας σε περιοχές εκτός των Νομών Αττικής, Θεσσαλονίκης, γέννησης, καταγωγής ή διαμονής των ενδιαφερομένων καθώς και εκτός των μεγάλης πληθυσμιακής πυκνότητας αστικών κέντρων . . ." (παρ. 4) και ότι "το Σεπτέμβριο κάθε έτους το Γενικό Επιτελείο Εθνικής Αμυνας προσκαλεί τους φορείς της παραγράφου 4 του άρθρου αυτού να δηλώσουν αν επιθυμούν να απασχολήσουν κατά το επόμενο έτος άτομα που δικαιούνται να εκπληρώσουν εναλλακτική υπηρεσία καθώς και τα καθήκοντα που θα ασκούν . . ." (παρ. 5). Τέλος, σύμφωνα με την παρ. 1 του άρθρου 20 του εν λόγω νόμου, "η υπαγωγή των αντιρρησιών συνείδησης στις διατάξεις του νόμου αυτού και η κατά περίπτωση διάθεσή τους στους φορείς του δημόσιου τομέα για εναλλακτική υπηρεσία ή η κατάταξή τους στις ένοπλες δυνάμεις για άοπλη θητεία γίνεται με απόφαση του Υπουργού Εθνικής Αμυνας, ύστερα από γνωμοδότηση ειδικής επιτροπής . . .". Κατά την έννοια της προπαρατεθείσης διατάξεως της παραγράφου 5 του άρθρου 19 του ν. 2510/1997, δεν είναι νόμιμη η τοποθέτηση προσώπων υποχρέων εναλλακτικής πολιτικής -κοινωνικής υπηρεσίας σε υπηρεσίες φορέων του δημόσιου τομέα, εφ' όσον οι φορείς αυτοί δεν έχουν προηγουμένως δηλώσει, κατόπιν σχετικής προσκλήσεως του Γενικού Επιτελείου Εθνικής Αμύνης, αν επιθυμούν να απασχολήσουν άτομα της κατηγορίας αυτής, καθώς και τα καθήκοντα που θα ασκούν τα άτομα αυτά. Εξ άλλου, τα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου που προέρχονται από μετατροπή ιδρύματος συσταθέντος υπέρ κοινωφελούς σκοπού δυνάμει διαθήκης ή δωρεάς καλύπτονται, ως προς τον ορισθέντα από τον διαθέτη ή δωρητή τρόπο διοικήσεως και λειτουργίας τους, από τις προστατευτικές ρυθμίσεις του άρθρου 109 παρ. 1 του Συντάγματος (βλ. Σ.Ε. 1310/1983 επταμ.). Εν όψει δε τούτου, στα πλαίσια της ανωτέρω ρυθμίσεως του άρθρου 19 παρ. 5 του ν. 2510/1997, τα εν λόγω νομικά πρόσωπα, ως φορείς του δημόσιου τομέα, δικαιούνται, κατά μείζονα λόγον, να μην αποδέχονται την τοποθέτηση αντιρρησιών συνείδησεως σε υπηρεσίες τους, εάν τα όργανα που τα διοικούν, κατά τους όρους της διαθήκης ή της δωρεάς, δεν έχουν προηγουμένως εκδηλώσει, ως προς το ζήτημα τούτο, την θετική βούλησή τους κατά την διαδικασία που καθορίζει η ανωτέρω διάταξη. 6. Επειδή, εν προκειμένω, δυνάμει της από 31.1.1925 δημοσίας διαθήκης του Ιατρού Κλεομένους Οικονόμου και της 27787/29.12.1930 πράξεως του Συμβολαιογράφου Αιγίου Χρίστου Κεφαλοπούλου συνεστήθη κοινωφελές ίδρυμα, το οποίο, με το π.δ. 280/1984 (φ. 106) μετετράπη σε νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου με την επωνυμία "Θεραπευτήριο Χρονίων Παθήσεων Αιγίου, Κλεομένους Οικονόμου Ιατρού" και ακολούθως, με το π.δ. 259/1996 (φ. 190), μετονομάσθηκε σε "Κέντρο Αποθεραπείας και Φυσικής Αποκατάστασης, Κλεομένους Οικονόμου Ιατρού". Ο σκοπός του νομικού αυτού προσώπου συνίσταται, δυνάμει του τελευταίου τούτου π.δ/τος, στην παροχή υπηρεσιών (και ιδίως υπηρεσιών αποθεραπείας και φυσικής αποκαταστάσεως) σε άτομα με ειδικές ανάγκες, το διοικητικό δε συμβούλιο αυτού αποτελείται, τόσον κατά τους ορισμούς της ανωτέρω διαθήκης και της επακολουθησάσης συμβολαιογραφικής πράξεως όσον και κατά το προμνησθέν π.δ. 280/1984, από τον Μητροπολίτη Καλαβρύτων και Αιγιαλείας (ως Πρόεδρο), τον Ειρηνοδίκη Αιγίου και τα μέλη του διοικητικού συμβουλίου του Νοσοκομείου Αιγίου. Εξ άλλου, από τα στοιχεία του φακέλλου προκύπτει ότι το Γενικό Επιτελείο Εθνικής Αμύνης, με το Φ.429.39./1/ 342346/Σ.823/23.9.1997 έγγραφό του, απευθυνόμενο προς όλα τα Υπουργεία, τα εκάλεσε να του γνωστοποιήσουν, συμπληρώνοντας σχετικούς πίνακες, τον αριθμό διατιθεμένων θέσεων, τις ειδικότητες, τα αντικείμενα απασχολήσεως και τις περιοχές στις οποίες είναι δυνατόν να απασχοληθούν αντιρρησίες συνείδησεως. Σε απάντησή του προς το έγγραφο αυτό, το Υπουργείο Υγείας και Πρόνοιας, με το ΔΥ3α/2002/ 18.11.1997 έγγραφό του, διεβίβασε στο Γενικό Επιτελείο Εθνικής Αμύνης σχετικούς πίνακες, στους οποίους, μεταξύ άλλων φορέων, εμφανίζεται και το αιτούν νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου, ως δυνάμενο να απασχολήσει τρεις αντιρρησίες συνείδησεως, επακολούθησε δε η έκδοση της προσβαλλομένης υπουργικής αποφάσεως, με την οποία διετέθη στο

αιτούν νομικό πρόσωπο, για εκπλήρωση εναλλακτικής πολιτικής - κοινωνικής υπηρεσίας, ο παρεμβαίνων Γεώργιος Κλιάμπας. όμως, από κανένα στοιχείο του φακέλλου δεν προκύπτει ότι το αιτούν νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου, ως φορέας που δύναται κατά νόμον ν' απασχολήσει αντιρρησίες συνειδήσεως για εναλλακτική πολιτική - κοινωνική υπηρεσία, εκλήθη να δηλώσει, ούτε ότι εδήλωσε πράγματι (και δη κατόπιν αποφάσεως του ως άνω διοικητικού συμβουλίου που είχε οριστεί από τις συστατικές του ιδρύματος πράξεις), αν επιθυμεί την τοποθέτηση σε υπηρεσίες του αντιρρησιών συνειδήσεως. Εν όψει τούτων και σύμφωνα με όσα έχουν εκτεθεί στην προηγούμενη σκέψη ως προς την έννοια των άρθρων 19 παρ. 5 του ν. 2510/1997 και 109 παρ. 1 του Συντάγματος, η προσβαλλόμενη υπουργική απόφαση είναι, όπως βασίμως προβάλλεται, μη νόμιμη και ακυρωτέα, παρέλκει δε, κατόπιν τούτου, ως αλυσιτελής η έρευνα των λοιπών προσβαλλομένων λόγων ακυρώσεως. Ειδικότερα, εφ' όσον, κατόπιν των ανωτέρω, δεν εδημιουργείτο για το αιτούν νομικό πρόσωπο, δυνάμει του άρθρου 19 παρ. 5 του ν. 2510/1997, η υποχρέωση να δεχθεί την τοποθέτηση σε υπηρεσίες του αντιρρησιών συνειδήσεως, αλυσιτελώς προβάλλεται με την κρινομένη αίτηση ότι η θέσπιση, με τα άρθρα 18 και επ. του εν λόγω νόμου, της εναλλακτικής πολιτικής - κοινωνικής υπηρεσίας, καθ' εαυτήν, αντίκειται στις διατάξεις των άρθρων 4 παρ. 1, 6, 7 και 13 παρ. 1 περ. β' του Συντάγματος. 7. Επειδή, εν όψει όλων των προεκτεθέντων, πρέπει να γίνει δεκτή η κρινομένη αίτηση και να ακυρωθεί η προσβαλλόμενη υπουργική απόφαση, να απορριφθούν δε οι ασκηθείσες παρεμβάσεις. Δ ι ά τ α ύ τ α Δέχεται την κρινομένη αίτηση. Ακυρώνει την Φ.429.39/16/341316/Σ.715/29.6.1998 απόφαση του Υπουργού Εθνικής Αμύνης. Απορρίπτει τις παρεμβάσεις του Γεωργίου Κλιάμπα και του σωματείου με την επωνυμία "Ελληνική Ένωση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου και του Πολίτη" και Επιβάλλει στο Δημόσιο και στους ανωτέρω παρεμβαίνοντες την υποχρέωση να καταβάλουν, συμμετρως, στο αιτούν νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου, ως δικαστική δαπάνη, το ποσόν των διακοσίων εξήντα χιλιάδων (260.000) δραχμών. Η διάσκεψη έγινε στην Αθήνα στις Η Προεδρεύουσα Σύμβουλος Η Γραμματέας Αθ. Τσαμπάση Α. Κολιοπούλου και η απόφαση δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στις 13 Φεβρουαρίου 2001. Ο Πρόεδρος του Δ Τμήματος Η Γραμματέας του Δ' Τμήματος Μ. Βροντάκης Α. Τριάδη ΣΤΟ ΟΝΟΜΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΛΑΟΥ `Εντέλλεται προς κάθε δικαστικό επιμελητή να εκτελέσει όταν του το ζητήσουν την παραπάνω απόφαση, τους Εισαγγελείς να ενεργήσουν κατά την αρμοδιότητά τους και τους Διοικητές και τα άλλα όργανα της Δημόσιας Δύναμης να βοηθήσουν όταν τους ζητηθεί. Η εντολή πιστοποιείται με την σύνταξη και την υπογραφή του παρόντος. Αθήνα, Ο Πρόεδρος του Δ Τμήματος Η Γραμματέας του Δ Τμήματος

ΣΤΕ 3601/1990 (Τμ. Δ') - ΝΟΒ/1991 (450) Απαλλαγή θρησκευτικού λειτουργού μάρτυρα Ιεχωβά στη Λάρισα Περίληψη Θρησκευτική ελευθερία. Θρησκευτικοί λειτουργοί. Απαλλαγή των θρησκευτικών λειτουργών από την υποχρέωση στρατεύσεώς τους. Απόλυση των θρησκευτικών λειτουργών που ήδη υπηρετούν. Θρησκευτικοί λειτουργοί μαρτύρων του Ιεχωβά. Αρχή της ισότητας. Ακυρώνεται η άρνηση της διοίκησης να δεχθεί αίτηση για απαλλαγή θρησκευτικού λειτουργού των μαρτύρων του Ιεχωβά. Ανάλυση ΣΤΕ 3601/1990 (Τμ. Δ') Αριθ. 3601/1990 Τμ. Δ' Πρόεδρος ο κ Μ. ΜΟΥΖΟΥΡΑΚΗΣ, αντιπρόεδρος Εισηγητής ο κ Ν. ΡΟΖΟΣ, πάρεδρος Δικηγόροι οι κ κ. Ν. Φραγκάκης, Η. Παπαδόπουλος, πάρ. της Διοικήσεως Επειδή, με την αίτηση αυτή ο αιτών, θρησκευτικός λειτουργός της Κεντρικής Εκκλησίας των χριστιανών μαρτύρων του Ιεχωβά και καταταγείς στις ένοπλες δυνάμεις..., ζητά παραδεκτώς την ακύρωση της... αποφάσεως του Διευθυντή Στρατολογικού του ΓΕΕΘΑ. Με αυτήν απερρίφθη η... προσφυγή του κατά της... αποφάσεως του Διευθυντή του Στρατολογικού Γραφείου Λαρίσης, με την οποία είχε...απορριφθεί αίτησή του να απαλλαγεί της στρατεύσεως λόγω της ανωτέρω θρησκευτικής του ιδιότητας. Επειδή, το άρθρο 6 παρ. 1 του ν. 1763/88 (Α' 57), η ισχύς του οποίου άρχισε, κατά το άρθρο 33 αυτού, έξι μήνες μετά από τη δημοσίευση του στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, ορίζει ότι "απαλλάσσονται από την υποχρέωση στρατεύσεως και εφ' όσον υπηρετούν απολύονται: α)... β)... γ) οι στρατευσιμοι που είναι θρησκευτικοί λειτουργοί, μοναχοί ή δόκιμοι μοναχοί γνωστής θρησκείας, εφ' όσον το επιθυμούν δ)..." Κατά την έννοια της διατάξεως αυτής, από την έναρξη ισχύος του ν. 1763/88 οι θρησκευτικοί λειτουργοί, οι μοναχοί ή οι δόκιμοι μοναχοί γνωστής θρησκείας, μπορούν να μην στρατευθούν, εάν το επιθυμούν, σε περίπτωση δε κατά την οποία είχαν ήδη στρατευθεί, μπορούν να ζητήσουν την απόλυσή τους. Εξ άλλου, το δόγμα των μαρτύρων του Ιεχωβά, πληροί τις προϋποθέσεις της κατά το άρθρο 13 του Συντάγματος γνωστής θρησκείας (ΣΤΕ 2106/ 1975, Ολομ 3533/1986). Επειδή, εν προκειμένω, από τα στοιχεία του φακέλλου προκύπτουν τα εξής: Ο αιτών διορίστηκε θρησκευτικός λειτουργός της Κεντρικής Εκκλησίας των χριστιανών μαρτύρων του Ιεχωβά την 6η

Ιουλίου 1987. Σχετικό περί αυτού έγγραφο της εν λόγω Εκκλησίας... απεστάλη τόσο προς τη Νομαρχία Ανατολικής όσο και προς τη Νομαρχία Δυτικής Αττικής, οι οποίες με [...] έγγραφά τους, το διεβίβασαν περαιτέρω προς τους ληξιάρχους και τους Ο.Τ.Α. της περιφέρειάς τους. Εν συνεχεία ο αιτών κατετάγη στις, ένοπλες δυνάμεις... και μετά την έναρξη ισχύος του ν. 1763/1988 ζήτησε από το Στρατολ. Γραφείο Λάρισας, συνυποβάλλων τα ανωτέρω νομαρχιακά έγγραφα [...] να υπαχθεί στην αναφερομένη στην προηγούμενη σκέψη διάταξη του άρθρου 6 παρ. 1 περ. γ' του ανωτέρω νόμου, δηλαδή να απολυθεί. Το αίτημά του αυτό απερρίφθη με την... απόφαση του Διευθυντή του Στρατολογικού Γραφείου με την αιτιολογία ότι από τα υποβληθέντα δικαιολογητικά δεν προέκυπε ότι ήταν θρησκευτικός λειτουργός γνωστής θρησκείας. Ο αιτών προσέφυγε κατά της αποφάσεως αυτής ενώπιον της Διευθύνσεως Στρατολογικού του Γενικού Επιτελείου Εθνικής Αμύνης, συνυποβάλλων εκτός από τα προαναφερόμενα έγγραφα και δηλώσεις τελέσεως θρησκευτικών γάμων τους οποίους είχε ιερολογήσει και που είχαν καταχωρηθεί στα αρμόδια ληξιαρχεία. Και η προσφυγή του όμως αυτή απερρίφθη με την προσβαλλομένη πράξη με την αυτή αιτιολογία, η οποία δεν είναι νόμιμη κατά τα αναφερόμενα στην προηγούμενη σκέψη. Για το λόγο επομένως αυτό, ο οποίος βασίμως προβάλλεται με την υπό κρίση αίτηση πρέπει αυτή να γίνει δεκτή και η προσβαλλομένη πράξη να ακυρωθεί.

ΣτΕ 1802/1986 (Τμ Γ'), ΤοΣ 1987, σ. 341, ΑΡΜ/1987 (614) Υπόθεση δυσμενούς μετάθεσης σμηναγού, αντισυνταγματικότητα άδειας δημοσίευσης Περίληψη Στρατιωτικοί υπάλληλοι. Δικαίωμα ελεύθερης εκδήλωσης σκέψεως και γνώμης. Επιβολή γενικών και ειδικών περιορισμών. Περίπτωση προηγούμενης άδειας προϊσταμένης ή άλλης αρχής. Διατάξεις Κανονισμού Πειθαρχίας Ελληνικής αεροπορίας. Ανάλυση ΣτΕ 802/1986 ΣτΕ 1802/1986 Εισηγητής: Γ. Γραίγος. Κατ' άρθρ. 14 παρ. 1 Συν/τος και 10 ν.δ. 53/74 (Σύμβαση της Ρώμης περί των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και θεμελιωδών ελευθεριών), θεσπίζεται το δικαίωμα της ελευθέρως εκδηλώσεως της σκέψεως και της γνώμης, η διάταξις δε αυτή έχει εφαρμογή και επί των στρατιωτικών υπαλλήλων, εν σχέσει δε προς την άσκηση του δικαιώματος τούτου παρά των δημοσίων υπαλλήλων και ειδικότερον των στρατιωτικών, είναι δεκτοί όχι μόνον οι γενικοί περιορισμοί τους οποίους ο νόμος επιβάλλει εις πάντα πολίτην, αλλά επί πλέον και οι ειδικότεροι περιορισμοί οι οποίοι δικαιολογούνται εκ της φύσεως της υπαλληλικής σχέσεως και των υποχρεώσεων αι οποίαι εξ αυτής απορρέουν, προκειμένου δε περί των στρατιωτικών υπαλλήλων και εκ του ειδικού καθεστώτος πειθαρχίας το οποίον δεν δύναται να θεσπισθούν, εφ' όσον δι' αυτών αναιρείται, εις την ουσίαν, το ατομικόν τούτο δικαίωμα και η αναγνωριζόμενη, γενικώς, έκτασις εφαρμογής του, τοιούτον ανεπίτρεπτον περιορισμόν συνιστά η εξάρτησις της ασκήσεως του δικαιώματος τούτου υπό των δημοσίων υπαλλήλων, εν οίς και οι στρατιωτικοί, εν προηγούμενης αδείας της προϊσταμένης ή άλλης αρχής, κατ' ακολουθίαν, αι διατάξεις των άρθρων 7 παρ. 1β και 9 παρ. 2γ 4 του Καν. Πειθαρχίας της Ελληνικής Αεροπορίας, προβλέπουσαι, αντιστοίχως, ότι απαγορεύεται εις τους στρατιωτικούς να προβαίνουν εις δηλώσεως εις τον τύπον ή να δημοσιεύουν οτιδήποτε εν αυτώ άνευ αδείας του Υπ. Εθν. Αμύνης και ότι συνιστά πειθαρχικόν παράπτωμα η άνευ εγκρίσεως της υπηρεσίας δια του τύπου ή ετέρου μέσου δημοσίευσις οιασδήποτε γνώμης, αντίκεινται εις το άρθρ. 14 παρ. 1 Συντ/τος.

9. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αλιβιζάτος, Νίκος Κ., *Η Συνταγματική Θέση των ενόπλων δυνάμεων, Ι. Η Αρχή του πολιτικού ελέγχου*, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 1987.
- Αλιβιζάτος, Νίκος Κ., *Η Συνταγματική Θέση των ενόπλων δυνάμεων, ΙΙ. Δικαιώματα και υποχρεώσεις των στρατιωτικών*, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 1992.
- Ανθόπουλος, Χαράλαμπος Θ., *Νέες διαστάσεις των θεμελιωδών δικαιωμάτων*, Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα, 2001.
- Βασιλογιάννης, Φίλιππος, «Η Αντίρρηση Συνείδησης από συνταγματική άποψη», *Δίκαιο και Πολιτική*, τεύχ. 17-18, 1990.
- Βενιζέλος, Ευάγγελος Β. και Κώστας Χ. Χρυσόγονος, *Πρακτικά Θέματα Συνταγματικού Δικαίου και Συνταγματικών Ελευθεριών*, Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1993.
- Δαγτόγλου, Πρόδρομος Δ., *Ατομικά Δικαιώματα*, Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1991.
- Δημητρόπουλος, Ανδρέας Γ., *Γενική Συνταγματική Θεωρία, Σύστημα Συνταγματικού Δικαίου*, Τόμος Α΄, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 2004.
- Δημητρόπουλος, Ανδρέας Γ., *Συνταγματικά Δικαιώματα, Γενικό Μέρος, Σύστημα Συνταγματικού Δικαίου*, τόμος ΙΙΙ, ημιτ. Α΄, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2005.
- Δημητρόπουλος, Ανδρέας Γ., *Συνταγματικά Δικαιώματα, Ειδικό Μέρος, Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου*, τόμος ΙΙΙ, ημιτ. Β΄, Αθήνα, 2005.
- Κασιμάτης, Γεώργιος Ι. (επιμ.), *Το Σύνταγμα της Ελλάδας και η Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου*, Σειρές: Κείμενα Δημοσίου Δικαίου 4, Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2001.
- Κασιμάτης, Γιώργος Ι. και Κώστας Γ. Μαυριάς, *Ερμηνεία του Συντάγματος*, Τόμος Α΄, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, ©1999, 2003.
- Μανσόλας, Εμμανουήλ και Ιωάννης Καφετζόπουλος, *Γενικόν επιτελείον Στρατού-Διεύθυνση Ιστορίας Στρατού, Ιστορία της Οργανώσεως του Ελληνικού Στρατού 1821-1954*, Δ.Ι.Σ. 1957.
- Μαυριάς, Γ. Κώστας, *Συνταγματικό Δίκαιο*, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, ©2000, 2004 (γ΄ αναθεωρημένη έκδοση).
- Μάνεσης Αριστόβουλος Ι. *Α΄ Ατομικές Ελευθερίες*, Αντ. Ν. Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη, 1978.
- Παραράς Πέτρος Ι., *Σύνταγμα 1975-CORPUS I, Άρθρα 1-50*, 1981, *CORPUS II, Άρθρα 51-80*, 1985, *CORPUS III, Άρθρα 81-92*, 1999, Αντ. Ν. Σάκκουλα.

-Παυλόπουλος Πρ., *Η συνταγματική κατοχύρωση της αιτήσεως ακυρώσεως, Μία σύγχρονη άποψη του κράτους δικαίου*, Αθήνα – Κομοτηνή, Σάκκουλας, 1982.

-Παντελής, Αντώνης, Μ. και Κώστας Γ. Μαυριάς, *Συνταγματικά κείμενα, Ελληνικά και ξένα*, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα - Κομοτηνή, ©1981, 1996.

-Τάχος, Αναστάσιος Ι., *Ελληνικό Διοικητικό Δίκαιο*, Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2005.

-Χαραλάμπης, Δημήτρης, *Στρατός και Πολιτική Εξουσία: Η Δομή της Εξουσίας στην μετεμφυλιακή Ελλάδα*, Εξάντας, Αθήνα, 1985.

-Χρυσόγονος, Κώστας Χ., *Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα*, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 2002.

Διαδικτυακοί τόποι

www.dsa.gr

<http://lawbintrasoftnet.com>